

UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Anežka Česká – život a dílo
Agnes of Bohemia – Life and Work

Diplomová práce

Vedoucí práce:

ThDr. Jaroslav Hrdlička

Autor:

Bc. Lucie Samcová

Praha 2021

Poděkování vedoucímu práce

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, ThDr. Jaroslavu Hrdličkovi, za ochotu, trpělivost, odborné vedení a cenné rady, které mi pomohly tuto práci vypracovat.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci „Anežka Česká – život a dílo“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. června 2021

Bc. Lucie Samcová

Anotace

Diplomová práce na téma „Anežka Česká – život a dílo“ pojednává o významné české středověké světici. Práce začíná popisem dobového pozadí Anežčina života, jedná se o vládu posledních Přemyslovců, konkrétně je to období vlády Přemysla Otakara I., Václava I., Přemysla Otakara II. a počátky vlády Václava II. Následuje popis dětství a mládí Anežky, její seznámení se s františkány, vstup do kláštera a snaha o reformu řehole. Anežka byla ovlivněna několika osobnostmi, a to sv. Františkem z Assisi, sv. Klárou, sv. Alžbětou Durynskou a sv. Hedvikou Slezskou. Anežka nechala postavit klášter a špitál, také je zakladatelkou rytířského řádu Křížovníků s červenou hvězdou. S touto světicí je spojeno mnoho zázraků a uzdravení. Její královská rodina ji velice milovala, uctívala a podporovala. Další část práce se týká Anežčiny smrti, jejího pohřbení, ztráty jejích ostatků a nalezení části těchto ostatků ve 20. století. Práce je ukončena snahou o Anežčinu kanonizaci. Tento proces trval několik staletí, až konečně 12. listopadu 1989 byla Anežka svatořečena.

Klíčová slova

Svatá Anežka Česká, Přemyslovci, církev, reforma, františkáni, klášter sv. Anežky České, Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou

Annotation

Diploma thesis „Agnes of Bohemia – Life and Work“ deals with significant Czech medieval saint. This work begins with a description of the period background of Agnes' life, this is the government of the last Přemyslid dynasty, namely the period of the reign of Ottokar I., Wenceslaus I., Ottokar II. and the beginnings of the reign of Wenceslaus II. This is followed by a description of Agnes' childhood and youth, her taking up with the Franciscans, her entry into the monastery and her effort to reform holy orders. Agnes was influenced by several personalities, namely St. Francis of Assisi, St. Clara, St. Elizabeth of Hungary and St. Hedwig of Silesia. Agnes built a monastery and a hospital, she is also the founder of Military Order of the Crusaders of the Red Star. There are many miracles and healings associated with this saint. Her royal family loved her, worshipped and supported her. Another part of this work deals with Agnes' death, her sepulture, the loss of her remains and the discovery of these remains in the 20th century. This work is finished with efforts to canonize Agnes. This process lasted for several centuries, until finally on November 12, 1989, Agnes was canonised.

Keywords

St. Agnes of Bohemia, the Přemyslid dynasty, the Church, reform, Franciscans, Convent of St. Agnes of Bohemia, Military Order of the Crusaders of the Red Star

Obsah

Seznam zkratk	8
Úvod	9
1. Dobové pozadí	11
1.1. Přemysl Otakar I. (1197 – 1230)	11
1.1.1. Počátek vlády	11
1.1.2. Vztah se Svatou říší římskou	13
1.1.3. Manželství s Adlétou Míšeňskou a Konstancií Uherskou	15
1.1.4. Vztah s papežem Inocencem III.	16
1.1.5. Zlatá bula sicilská	20
1.1.6. Přemyslova vláda až do jeho smrti roku 1230	21
1.2. Václav I. (1230 – 1253)	25
1.3. Přemysl Otakar II. (1253 – 1278)	27
1.4. Počátek vlády Václava II. (1278/83 – 1305)	28
2. Život Anežky	29
2.1. Dětství a mládí	29
2.2. Anežka a františkáni	31
2.3. Reforma řehole	32
2.3.1. Privilegium chudoby	34
3. Sociální a charitativní činnost Anežky	35
3.1. Osobnosti, které Anežku ovlivnily	35
3.1.1. Svatý František z Assisi	35
3.1.2. Svatá Klára	38
3.1.3 Svatá Alžběta Durynská	42
3.1.4. Svatá Hedvika Slezská	43
3.2. Založení klášterů a špitálu	44
3.2.1. Gotika	45
3.2.2. Anežčin špitál	45
3.2.3. Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou	46
3.2.4. Anežský klášter	47
3.3. Anežčina víra a zázraky s ní spojené	56
3.4. Anežčin vztah s rodinou	59
4. Smrt Anežky	61
5. Blahořečení a svatořečení Anežky	64

Závěr	70
Seznam použité literatury	71
Abstrakt	74

Seznam zkratek

bl. – blahoslavený

cit. – citovaný

ed. – vydání

OFM – Ordo fratrum minorum (Řád menších bratří)

P. – Panna

s. – strana

stol. – století

sv. – svatý

tzv. – takzvaný

v. v. – ve výslužbě

vyd. – vydání

Úvod

Tématem mé diplomové práce je svatá Anežka Česká, která je jednou z nejznámějších českých světic. Anežka byla velice výrazná osobnost našich dějin, měla velký vliv na vývoj dějin jak během svého života, tak i po smrti. Anežka pochází z velice významného rodu Přemyslovců, byla to česká princezna, která se zřekla všeho bohatství a luxusu a zasvětila svůj život Bohu. Téměř celý život strávila v klášteře, přesto zasahovala do dění v zemi. Díky Anežce se do českých zemí dostaly ideje svatého Františka a svaté Kláry. Založila špitál a klášter, také jediný český rytířský řád. Pomáhala všem potřebným bez rozdílu. S Anežkou je spojenou mnoho zázračných uzdravení. Již za svého života byla Anežka uctívána a považována za světici, přesto byla kanonizována až za více jak sedm set let od své smrti.

Práci jsem rozdělila do pěti kapitol, některé jsou pak dále rozděleny na podkapitoly. V první kapitole jsem se snažila nastínit pozadí doby, do které se Anežka narodila, ve které žila a ve které zemřela. Jde o vládu posledních Přemyslovců na českém trůně. V této době se české knížectví přeměnilo na království a rostla prestiž Přemyslovského rodu. Konkrétně jsem popsala období vlády Přemysla Otakara I., Václava I., Přemysla Otakara II. a počátky vládnutí Václava II.

V druhé kapitole se věnuji již samotnému narození Anežky, jejímu dětství a mládí. Dětství Anežka strávila převážně v kláštorech a na cizím dvoře, kam byla poslána kvůli zásnubám, doma moc času nepobyla. Zasnoubena byla Anežka hned několikrát, ke sňatku však nikdy nedošlo. V této kapitole jsem také popsala Anežčin vztah k františkánství a její snahu o reformu řehole. Na závěr jsem stručně popsala, co je takzvané *privilegium chudoby*.

Další kapitola začíná osobnostmi, které ovlivnily Anežčino myšlení a jednání. Jedná se o svatého Františka, svatou Kláru, svatou Alžbětu Durynskou a svatou Hedviku Slezskou. Následuje Anežčina zakladatelská činnost. Nejdříve jsem stručně popsala gotický sloh, následovala výstavba Anežčina špitálu, ke kterému také samozřejmě patří založení Rytířského řádu křížovníků s červenou hvězdou. Poté se věnuji vzniku a výstavbě Anežčina kláštera a stručné historii tohoto kláštera až do dnešní doby. Další podkapitola se zabývá Anežčinou vírou, jež byla velice hluboká a silná, a zázraky, které se udály na přímluvu Anežky během jejího života, ale i po smrti. Následuje krátká podkapitola popisující vztah Anežky a její královské rodiny.

Poslední dvě kapitoly se zabývají smrtí Anežky, jejím pohřbením, ztrátou Anežčiných ostatků a nalezením jejich části ve španělském klášteře Escorial ve 20. století.

Následně jsem popsala snahy o blahorečení a svatořečení Anežky. O kanonizaci se snažilo mnoho lidí již od Anežčina úmrtí, nakonec to však byl dlouhý proces, který trval několik staletí. Blahorečena byla Anežka v roce 1874 a kanonizována až v roce 1989.

1. Dobové pozadí

Pro správné pochopení Anežčina života a jejího konání je nutné znát souvislosti doby, ve které se narodila, žila a zemřela. Je třeba zde zmínit rozvoj našeho státu za vlády posledních Přemyslovců. A samozřejmě vztah českých zemí s okolním světem a s církví.

1.1. Přemysl Otakar I.¹ (1197 – 1230)

V Čechách trvala řadu let krize, kterou ukončila až v roce 1197 již druhá vláda Přemysla Otakara I. Přemyslovi se podařilo vytvořit z knížectví pevný a mocný stát a získat dědičně královskou korunu. *„Byl to člověk rozhodný, houževnatý, i osobně statečný, současně však prchlivý a v mnohém bezohledný. Sebevědomě přesvědčen o vlastní výjimečnosti, dané urozeným původem, těžko snášel projevy nesouhlasu. S přibývajícimi léty se učil většímu sebevládní, rostla však také jeho zchytralost.“*²

1.1.1. Počátek vlády

Po smrti knížete Konráda II. Oty³ v roce 1191 usedl na český trůn Václav,⁴ nejmladší syn Soběslava I.⁵ O trůn však usilovali také mladší synové Vladislava II.⁶ Přemysl a Vladislav.⁷ Přemyslovi se podařilo svrhnout Václava a sám se ujal vlády, k tomu mu napomohl pražský biskup Jindřich Břetislav,⁸ díky kterému uznal nový císař Jindřich VI.,⁹ syn Fridricha I. Barbarossy,¹⁰ Přemyslovu vládu v Čechách. Moravu měl spravovat Přemyslův mladší bratr Vladislav. Přemysl se ale připojil k proticísařské koalici, Jindřich Břetislav to prozradil císaři a ten roku 1193 sesadil Přemysla z trůnu a Čechy získal jako

---

¹ Přemysl Otakar I. (1155/1167–15. prosince 1230); v letech 1192–1193 a 1197–1198 knížetem českým; v letech 1198–1230 králem českým; první český král, který královskou korunu získal dědičně pro své potomky.

² ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.: Panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu*. Praha: Svoboda, 1990, s. 70.

³ Konrád II. Ota (1136/1141–9. září 1191); z rodu Přemyslovců; 1182–1189 moravským markrabětem; 1182 a 1189–1191 českým knížetem.

⁴ Václav II. (1137–po 1192); z rodu Přemyslovců; nejmladší syn Soběslava I. a Adléty Uherské; českým knížetem v letech 1191–1192.

⁵ Soběslav I. (asi 1090–14. února 1140); z rodu Přemyslovců; český kníže v letech 1125–1140; založil větev Soběslavců.

⁶ Vladislav II. (kolem 1110–18. ledna 1174); od roku 1140 českým knížetem; jako Vladislav I. v letech 1158–1172 druhý český král z rodu Přemyslovců.

⁷ Vladislav Jindřich (asi 1160/1165 – 12. srpna 1222); roku 1197 českým knížetem; v letech 1192–1194 a 1197–1222 moravským markrabětem; druhý syn Vladislava II. a Judity Durynské.

⁸ Jindřich Břetislav († 15. června 1197); z rodu Přemyslovců; od roku 1182 biskupem pražským a současně v letech 1193–1197 českým knížetem.

⁹ Jindřich VI. Štaufský (listopad 1165–28. září 1197); císař Svaté říše římské; král Sicílie; syn Fridricha I. Barbarossy.

¹⁰ Fridrich I. Barbarossa (asi prosinec 1\122–10. června 1190); v letech 1152–1190 římským králem; od roku 1155 do smrti císařem; syn Fridricha II. Švábského.

léno Jindřich Břetislav. Tím se spojily tři úřady v jedné osobě, Jindřich Břetislav byl totiž biskupem pražským, knížetem českým a markrabětem moravským. Kniže-biskup, jak se přezdívalo Jindřichu Břetislavovi, vtrhl s vojskem do Čech a poblíž dnešního Berouna, u Zdic, se obě vojska setkala. Zde však začali velmoži a mnozí další přecházet na stranu Jindřicha Břetislava, Přemysl se musel stáhnout do Pražského hradu. Hrad se Přemyslovi podařilo hájit několik měsíců, na konci roku 1193 však musel z Čech uprchnout a vlády se ujal Jindřich Břetislav.¹¹

Přemyslovým prvním útočištěm se stal domov jeho švagra Albrechta Míšeňského¹² v Míšni, poté přebýval u dalšího příbuzného Albrechta z Bogenu.¹³ Přemysl ve vyhnanství neotálel a snažil se opět získat český trůn.¹⁴ Pokusil se o to v květnu roku 1197. Vtrhl do Čech, postupoval k Praze, ale velmoži zůstali na straně Jindřicha Břetislava. Přemysl se tedy musel opět vrátit za hranice. Kniže-biskup, který byl nemocný a obával se o své bezpečí, se chtěl přesunout do Německa. Roku 1197 však v Chebu zemřel. Šlechta, která se bála Přemyslovy zloby, zvolila na český trůn Přemyslova bratra Vladislava, někdy též zvaného Jindřich. Vladislav zvolil pražským biskupem jednoho ze svých kaplanů, Daniela Milíka.¹⁵ Investituru¹⁶ uděloval pražskému biskupovi římský král či císař, Vladislav na to však nedbal a Daniela prohlásil biskupem sám.¹⁷

Přemysl dlel opět v zahraničí a připravoval se na další útok. V listopadu 1197 vtrhl Přemysl se svými přáteli do Čech, kde se k němu začali připojovat další přívrženci, a Přemyslovo vojsko vzrostlo. Vladislav vyjel bratrovi vstříc a 6. prosince 1197 se setkali, chýlilo se k boji. Moudrý a prozíravý Vladislav se však sešel v noci před bitvou s Přemyslem a usmířili se. Vladislav, přestože měl větší vojsko, ustoupil a přenechal Přemyslovi Čechy, sám si ponechal Moravu.¹⁸ „*Vedení českého státu se ujímala nadaná a vyhraněná osobnost, která svou vladařskou energii rázně napřela k likvidaci neblahých přežitků minula a k mocenskému vzestupu přemyslovských zemí.*“¹⁹

---

¹¹ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 60–66.

¹² Albrecht I. Míšeňský (1158 – 24. června 1195); míšeňský markrabě z rodu Wettinů; oženil se s Žofií Přemyslovnou, dcerou knížete Bedřicha.

¹³ Albrecht III. z Bogenu (11. července 1165 – 20. prosince 1197); hrabě z Bogenu, oženil se s Ludmilou Přemyslovnou, dcerou knížete Bedřicha.

¹⁴ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 66.

¹⁵ Daniel II. († 28. března nebo 4. dubna 1214); rodným jménem Milík z Talmberka; asi knížecí kaplan; v letech 1197–1214 pražským biskupem.

¹⁶ Investitura; jmenování církevních hodnostářů do úřadu.

¹⁷ ŽEMLIČKA, Josef. *Století posledních Přemyslovců: (český stát a společnost ve 13. století)*. Praha: Panorama, 1986, s. 24.

¹⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 68–69.

¹⁹ Tamtéž, s. 70.

1.1.2. Vztah se Svatou říší římskou

„Rozehraná nová partie českých dějin získala další dimenzi po zprávě o nečekané smrti mladého císaře a sicilského krále Jindřicha VI. v Mesině (28. 9. 1197).“²⁰ Když Jindřich VI. zemřel, byl jeho syn Fridrich,²¹ jenž nesl titul římského krále, ještě malý chlapec. Štaufové se obávali Fridrichovi nezletilosti a zvolili za ochránce říše, poté i za římského krále Filipa Švábského.²² Filip byl bratrem zesnulého Jindřicha VI.²³

V březnu 1198 byl v Ichershausenu Filip zvolen králem římským, poté byl v Mühlhausenu veřejně prohlášen za budoucího římského císaře. Zvolení Filipa Švábského vyvolalo rozruch u opozičních knížat, u nichž měl hlavní slovo kolínský arcibiskup Adolf.²⁴ Ti si zvolili vzdorokrále, kterým se nakonec stal Welf Ota,²⁵ syn Jindřicha Lva.²⁶ Ota byl zvolen v Kolíně nad Rýnem v červnu 1198, 12. července se pak v Cáchách, které byly v rukou Filipa a které Ota musel dobýt, konal korunovační ceremoniál. Filip byl korunován až 8. září 1198 na sjezdu v Mohuči.²⁷ „Říše měla nyní dva panovníky; dříve zvoleného, avšak později korunovaného Filipa Švábského, v jehož moci byly právě říšské insignie, a Otu IV. Brunšvického, který byl korunován na správném místě (Cáchy) a předepsaným církevním hodnostářem (kolínský arcibiskup), leč nepravými klenoty.“²⁸

V Mohuči byl také vyhlášen českým králem a korunován Přemysl. Podrobnosti o této události bohužel nemáme. Filip zde udělil Přemyslovi privilegium dědičnosti českého trůnu. Kdokoli bude v Čechách zvolen králem, toho říše uzná a Filip (a jeho nástupci) mu Čechy udělí symbolicky v léno. Území, které by bylo Čechám zcizeno, má být navraceno. Český král má právo na investituru českých biskupů.²⁹ „Přemysl obdržel korunu za okolností, které jej postavily do popředí zájmu evropské politiky. Zároveň měl v rukou privilegium, které nedostatky konsekrace bohatě kompenzovalo. Jak víme, bylo předlohou Zlaté buly sicilské z roku 1212.“³⁰ Tímto činem Filip ukazuje vděčnost

²⁰ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. 2 1197 – 1250*. Praha: Paseka, 2000, s. 78–79.

²¹ Fridrich II. Štaufský (26. prosince 1194–13. prosince 1250); římský císař; sicilský král; titulární král jeruzalémský; syn císaře Jindřicha VI.

²² Filip Švábský (srpen 1177–21. června 1208); z rodu Štaufů; od roku 1198 až do zavraždění římským králem.

²³ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1986), s. 31–32.

²⁴ Adolf I. z Alteny (asi 1157–15. dubna 1220); arcibiskupem kolínským v letech 1193–1205 a 1212–1216.

²⁵ Ota IV. Brunšvický (1175/1176–19. května 1218); z rodu Welfů; od roku 1198 římským protikrálem; od roku 1208 římským králem; od roku 1209 císařem Svaté říše římské.

²⁶ Jindřich Lev (1129–6. srpna 1195); šlechtic z rodu Weldů; Jindřich III. jako vévoda saský v letech 1142–1180; Jindřich XII. jako vévoda bavorský v letech 1156–1180.

²⁷ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 78–79.

²⁸ Tamtéž, s. 79.

²⁹ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 83.

³⁰ VANÍČEK, Vratislav. *Cit. dílo* (2000), s. 86.

za dosavadní Přemyslovy postoje, ale zároveň si tím chtěl zajistit Přemyslovu podporu a oddanost v budoucnu.

Filipa podporovalo především střední Německo, Švábsko a Porýní, kde se nacházely pozemky Štaufů a jejich zastánci. Ota zas našel podporu u knížat ze severu a severozápadu říše a v Kolíně. Welfové byli vždy silní stoupenci papežství, i nyní stál papež Inocenc III.³¹ na straně Welfa Oty. V neposlední řadě Otu také podporoval anglický král Richard Lví srdce,³² jeho strýc.³³

Na počátku sporů měl větší vojenskou převahu Filip Švábský, čehož také využil a z Mohuče, kde pobýval v září 1198 a kam směřovala vojska jeho přívrženců, chtěl zaútočit za Rýn a Moselu na Otu Brunšvického. Na pomoc Filipovi spěchal i Přemysl, který vyčkával na příjezd českého vojska. Avšak u Würzburku se vojáci vzbouřili, řada z nich vykazala poslušnost svým pánům a navrátili se domů. O důvodu této vzpoury v pramenech nic napsaného není. České vojsko bylo sice oslabené, přesto zasáhlo velmi rázně. Filipovi se zvítězit nepodařilo, Cáchy byly stále Oty. Tento spor se protáhl na řadu let, což jistě nikdo nepředpokládal.³⁴

Přemysl již rok vládnul v Čechách. Během tak krátké doby se mu podařilo získat dědičnou královskou korunu, království mělo v té době mnohem větší hodnotu. Podpora však přicházela jen od Filipa Švábského, Ota Brunšvický i papežská kurie mlčela. Přemysl chtěl získat podporu i od nich.³⁵

„Boj o císařský trůn prohloubil nestabilitu říše, které využívala jednotlivá knížectví ve svůj prospěch, docházelo k úpadku královské autority. Římského krále a císaře knížata uznávala snad jen formálně. Oproti tomu Čechy a Morava začleněné do svazku středověké říše představovaly celistvé území pod jedinou dynastií Přemyslovců. Přemysl si brzy uvědomil, jak cenným může být spojencem mezi hráči o říšský trůn.“³⁶

---

³¹ Inocenc III. (asi 1160–16. července 1216); vlastním jménem Lothar Conti di Segni, od roku 1198 až do smrti římským papežem.

³² Richard I. Lví srdce (8. září 1157–6. dubna 1199); z rodu Plantagenetů; v letech 1189–1199 anglickým králem.

³³ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 82.

³⁴ Tamtéž, s. 84–85.

³⁵ Tamtéž, s. 85.

³⁶ MACHÁČKOVÁ, Markéta. *Svatá Anežka Česká na pozadí své doby*. Praha, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Husitská teologická fakulta, Katedra církevních dějin, s. 12.

1.1.3. Manželství s Adlétou Míšeňskou³⁷ a Konstancií Uherskou³⁸

S Adlétou Míšeňskou uzavřel zhruba pětadvacetiletý Přemysl sňatek někdy v letech 1178 – 1180. K tomuto sňatku došlo v Míšni, kde byl Přemysl v exilu. Přemyslova neteř Žofie,³⁹ dcera knížete Bedřicha,⁴⁰ byla manželkou markraběte Albrechta. Adléta, kterou si vzal Přemysl, byla sestrou Albrechta a Dětricha Míšeňského,⁴¹ dcerou Oty Bohatého⁴² z rodu Wettinů. „*Rodiče Adléty původně nepřáli lásce své dcery k psanci, byť synu někdejšího krále. Mladí lidé však nakonec svoji vůli prosadili, třebaže sám sňatek asi nespĺňoval všechny náležitosti.*“⁴³ Z tohoto sňatku vzešly čtyři děti – Vratislav,⁴⁴ Markéta,⁴⁵ Božislava⁴⁶ a Hedvika.⁴⁷ Adléta s Přemyslem prožila řadu let v exilu, jeho první i druhý pokus o získání českého trůnu a konečně i chvíli vládnutí v Čechách.

Jaké důvody vedly Přemysla k zavržení Adléty, nevíme, politické motivy v tom jistě nebyly. Syna, tedy dědice, již Přemysl s Adlétou měl, nemohlo jít tedy ani o tento důvod. Zřejmě šlo spíše o osobní záměry, Přemysl se prostě zamiloval do mladičké uherské princezny.

Krátce poté, co se stal Přemysl knížetem, Adlétu zapudil. Díky novému pražskému biskupovi Danielovi nechal své manželství prohlásit neplatným. Jako důvod rozvodu Přemysl uváděl jeho vzdálené příbuzenství s Adlétou. Přemysl neotálel a již v polovině roku 1199 uzavřel sňatek s Konstancií, jejímž bratrem byl Emrich,⁴⁸ uherský král.⁴⁹ „*Zdrčená Adléta však nesložila ruce v klín a především v zájmu svých dětí, jimž hrozila pečeť bastardů, se obrátila k papeži o pomoc.*“⁵⁰ Tento spor se nakonec protáhl na řadu let,

---

³⁷ Adléta Míšeňská (po 1160–2. února 1211); z rodu míšeňských Wettinů; dcera Oty II. Míšeňského; první manželka Přemysla Otakara I.

³⁸ Konstancie Uherská (17. února 1180–6. prosince 1240); z rodu Arpádovců; dcera uherského krále Bély III.; druhá žena Přemysla Otakara I.

³⁹ Žofie Přemyslovna († 24. května 1195); dcera knížete Bedřicha a Alžběty; manželkou Albrechta Pyšného.

⁴⁰ Bedřich (asi 1141/2–25. března 1189); syn krále Vladislava II.; v letech 1172–1173 a 1178–1189 českým knížetem.

⁴¹ Dětrich Míšeňský (1162–18. února 1221); míšeňský a lužický markrabě z rodu Wettinů; bratr Adléty Míšeňské.

⁴² Ota Míšeňský, též Ota Bohatý (1125–18. února 1190); z rodu Wettinů; v letech 1156–1190 míšeňský markrabě; otec Adléty Míšeňské, Dětricha Míšeňského.

⁴³ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 60.

⁴⁴ Vratislav (před 1181–po 1225); nejstarší syn Přemysla Otakara I. a jeho první ženy Adléty Míšeňské.

⁴⁵ Markéta Přemyslovna, též Dagmar Dánská (asi 1186–24. května 1213); česká princezna; dcera Přemysla Otakara I. a jeho první ženy Adléty Míšeňské; manžel dánský král Valdemar II.

⁴⁶ Božislava Přemyslovna (*nejpozději 1197); dcera Přemysla Otakara I. a jeho první ženy Adléty Míšeňské; manžel hrabě Jindřich I. z Ortenburgu.

⁴⁷ Hedvika Přemyslovna († asi 21. března neznámého roku); dcera Přemysla Otakara I. a jeho první ženy Adléty Míšeňské; řeholnice v klášteře Gernrode v Německu, později nejspíš u sv. Jiří v Praze.

⁴⁸ Emrich Uherský (1174–30. listopadu 1204); z rodu Arpádovců; uherský král; syn Bély III. Uherského; bratr Konstancie Uherské.

⁴⁹ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1986), s. 26–27.

⁵⁰ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 91.

byl ukončen až smrtí Adléty Míšeňské roku 1211. Pro papeže Inocence III. tento spor představoval velmi silnou zbraň proti Přemyslovi, kterou se nebál použít.

1.1.4. Vztah s papežem Inocencem III.

Jelikož byl biskup Daniel jmenovaný ještě knížetem Vladislavem, tedy světskou mocí, nikoli církevní, měl Přemysl obavy, aby papež jeho postavení uznal, kdyby tak neučinil, byl by jistě neplatný i rozvod s Adléťou a sňatek s Konstancií, které se již v roce 1200 narodil první syn, Vratislav.⁵¹ „*Přemysl ale nebyl ten, kdo by se nechal zastrašit či vydírat, jeho politická prozíravost a schopnost vyjednávat i se přizpůsobit stávající situaci využil tak, aby mu z ní vyplynul jistý prospěch.*“⁵²

To, že byl papež Inocenc III. na straně Welfů, tedy na straně Oty IV. Brunšvického, jsme již zmínili. Inocenc ale také Otovi sháněl nové a mocné přívržence, čemuž odpovídal i Přemysl. „*Již v březnu 1201 vyzval Inocenc III. Přemysla I., aby opustil krále Filipa Švábského a přešel na stranu Oty IV.*“⁵³ Papež také ve svém dopise nazval Přemysla „knížetem Čech,“ čímž naznačil, že jeho královský titul není platný, jelikož je z rukou nesprávného, měl by přejít k Otovi, jenž je pravý římský král, budoucí římský císař. Učinili tak, jeho dědičný titul mu potvrdil i papež. Přemysl opravdu na stranu Oty přestoupil. Tato radostná zpráva se do Říma dostala v září roku 1201. Veřejně to však Přemysl zatím tajil, nebyl sice přítomen na sjezdu štaufské strany v Bamberku, který se konal 8. až 14. září 1201, ale byl zde jeho bratr Vladislav, markrabě moravský, tudíž Přemysla nikdo nepodezíral. Přemyslovi se podařilo tuto skutečnost stále tajit a ještě na počátku roku 1202 si Filip myslel, že je Přemysl na jeho straně.⁵⁴

Z neznámých důvodů odešel Přemyslův bratr Děpolt⁵⁵ na podzim 1203 z Čech. Přebýval u Adléty bratra Dětricha Míšeňského. Dětrich, rozlícený Adlétyním zapuzením, chtěl svrhnout Přemysla a usadit na český trůn Děpolda. Naléhal na Filipa, který nakonec podlehl a pravděpodobně koncem dubna roku 1203 v Chebu propůjčil Děpoltovi Čechy v léno. Tímto činem Přemysl přestal brát ohled na Štaufy. Udělení léna Děpoltovi nemělo vůbec žádný politický dopad, jelikož Přemysl si korunu dokázal udržet.⁵⁶

---

⁵¹ Vratislav (* 1200); prvorozený syn Přemysla Otakara I. a jeho druhé ženy Konstancie Uherské; zemřel jako nemluvně.

⁵² MACHÁČKOVÁ, Markéta. *Cit. dílo* (2011), s. 13.

⁵³ VANÍČEK, Vratislav. *Cit. dílo* (2000), s. 93.

⁵⁴ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 92–94.

⁵⁵ Děpolt III. (1170/80–1223); z rodu Děpolticů (Přemyslovců); syn Děpolda II.; po otci zdědil východočeský úděl.

⁵⁶ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 94–95.

V květnu roku 1203 byl Filipem napaden durynský lankrabě Herman,⁵⁷ ten totiž také od Štaufů odešel, pravděpodobně na popud Přemysla. Přemysl s bratrem Vladislavem Hermanovi šli na pomoc. Když se k bojišti koncem léta dostavil i Ota, před obleženým Merseburkem stvrdil Přemyslovi privilegia, která již Přemysl obdržel od Filipa, a připojil k nim ještě některé říšské statky jako dar. Kardinál-legát pak Přemysla 24. srpna 1203 obřadně pomazal a korunoval. Pro tentokrát byl vítězem Ota, za což mohlo z velké části české vojsko. Ota také české vojsko vychválil v listě papeži. I papež jej chválil, ale královský titul zatím Přemyslovi nechtěl potvrdit, aby ho mohl ještě dále využívat dle svých potřeb.⁵⁸

„Přemysl byl však chytrý, předvídavý panovník a výborný stratég, stejně jako papež Inocenc III., kterého požádal o víc, než v co mohl doufat.“⁵⁹ Přemyslovo poselstvo v Římě chtělo, aby bylo pražské biskupství povýšené na arcibiskupství. Jako důvody vzniku arcibiskupství Přemysl uvádí lidnatost a rozlehlost Čech, velikou vzdálenost od mohučského arcibiskupství, nejspíše také rozdílný jazyk a samozřejmě, jelikož od říše dostaly Čechy titul království, měly by od církve dostat arcibiskupství. Arcibiskupství v Čechách však za Přemysla nevzniklo. Přemysl se konečně dočkal, 15. dubna 1204 totiž papež potvrdil všechna privilegia, která mu byla udělena římskými panovníky, hlavně tedy Otou IV. Brunšvickým.⁶⁰

Filipův tábor se začal rozrůstat, přešel k němu totiž rýnský falckrabě Jindřich,⁶¹ Otův bratr. Otova počáteční převaha začínala upadat. Filip vnikl v červenci 1204 do Durynska. Když Přemysl spatřil rozsáhlé protivníkovovo vojsko, vrátil se s vojskem domů. Durynsko se Filipovi podrobilo, ten chtěl pokračovat tažením do Čech. Přemysl musel ustupovat, nakonec přišel s nabídkou smíru. Filip souhlasil, chtěl totiž získat Přemysla zpět do svého tábora. Přemysl tak opět sliboval věrnost Filipovi, musel k tomu ještě zaplatit sedm tisíc hřiven stříbra jako odškodné. O Děpoltovi, kterému nedávno udělil Filip Čechy v léno, se nikdo nezmiňoval, musel se navrátit do državy svého otce na východ Čech.⁶²

„Nemilý ústupek čekal tak Přemysla vlastně jen v poměru k Wettinům, neboť král byl nucen před shromážděnými velmoži i před šlechtou a ministeriály z Míšeňska přísahat,

---

⁵⁷ Herman I. Durynský (asi 1155–25. dubna 1217); z rodu Ludowingů; lankrabě durynský a falckrabě saský.

⁵⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 95–96.

⁵⁹ MACHÁČKOVÁ, Markéta. *Cit. dílo* (2011), s. 15.

⁶⁰ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 96–97.

⁶¹ Jindřich V. Welfský (1173–28. dubna 1227); z rodu Wettinů; v letech 1195–1213 falckrabětem rýnským; bratr Oty IV. Brunšvického.

⁶² ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 98–99.

že uzná manželské nároky vypuzené Adléty a Konstancii opustí.“⁶³ Není jisté, nakolik to Přemysl myslel vážně. Možná to slíbil, aby proti němu papež neměl tak silnou moc, možná proto, že jeho syn Vratislav, kterého měl s Konstancií, brzy zemřel, mohl se tedy obávat, že mu Konstancie nedá dalšího syna.⁶⁴

Kvůli smíru s Filipem Přemysl provdal v roce 1204 svou neteř Ludmilu⁶⁵ bavorskému vévodovi Ludvíkovi.⁶⁶ Potřeboval k tomu ale také usmíření s Adlétou, tedy s Wettiny. Přemysl si však chtěl pojistit i druhou stranu a souhlasil se sňatkem své a Adlétiny dcery Markéty a dánského krále Valdemara II.,⁶⁷ který podporoval Otův tábor. Svatba se konala v roce 1205 v Lübecku. Ta zemřela však velice brzy, a to v květnu 1213.

Spor mezi Filipem a Otou stále trval. Když Otu opustil Herman Durynský a Přemysl, ztratil silné spojence a ztrácelo se i jeho postavení. Na druhou stranu přešel na podzim 1204 i arcibiskup kolínský Adolf, za ním šli i další významní spojenci, brabantský vévoda Jindřich,⁶⁸ a spousta dolnorýnských a vestfálských hrabat. Filip se konečně dočkal a v lednu 1205 byl opět korunován, tentokrát to však bylo v Cáchách, tedy na tom správném místě, a také správným církevním hodnostářem, arcibiskupem kolínským. Papež však stále stál na straně Oty, Adolfa dokonce exkomunikoval,⁶⁹ k ničemu to ale nevedlo. Roku 1206 byl Ota u Wassenbergu zraněn a poražen, poté přišel i o Kolín a stáhl se na své panství. Papež začal s Filipem jednat až na podzim 1207.⁷⁰

Smír mezi Adlétou a Přemyslem trval jen krátkou dobu, Konstancie totiž v roce 1205 Přemyslovi porodila syna Václava,⁷¹ Přemysl tak Adlétu znovu zavrhl, ta z Prahy odešla ke svému bratrovi Dětrichovi a jejich manželský spor se dostal opět k papeži. Filip v roce 1207 v Augsburgu potvrdil Přemyslovo manželství s Konstancií a jeho dcera Kunhuta⁷² byla zasnoubena s Přemyslovým Václavem. Díky tomu se Wettinové odtrhli od Filipa a přešli na stranu Oty. Filipova druhá dcera Beatrix⁷³ měla být provdána za někoho z rodu Welfů, ale pouze v tom případě, že se Ota vzdá koruny. Už i papež chtěl

---

⁶³ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 99.

⁶⁴ Tamtéž, s. 99.

⁶⁵ Ludmila Přemyslova (asi 1170–5. srpna 1240); první manžel Albrecht III. z Bogenu; druhý manžel Ludvík I. Bavorský; dcera knížete Bedřicha; založila klášter Seligenthal.

⁶⁶ Ludvík I. Bavorský (23. prosince 1173–15. září 1231); v letech 1183–1231 bavorský vévoda a v letech 1214–1231 falckrabětem rýnským; druhý manžel Ludmily Přemyslovny.

⁶⁷ Valdemar II. Vítězný (asi 28. června 1170–28. března 1241); dánský král; z dynastie Valdemarů; manžel Markéty Přemyslovny.

⁶⁸ Jindřich I. Brabantský (1165–5. září 1235); brabantský a dolnolotrinský vévoda; hrabě z Lovaně.

⁶⁹ Exkomunikace; vyloučení z církve.

⁷⁰ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 99–101.

⁷¹ Václav I. (1205–23. září 1253); českým králem z rodu Přemyslovců; syn Přemysla Otakara I. a jeho druhé ženy Konstancie Uherské.

⁷² Kunhuta Štaufská (asi 1200–13. září 1248); manželka Václava I. a česká královna v letech 1230–1248.

⁷³ Beatrix Štaufská (1198–11. srpna 1212); dcera Filipa Švábského; žena Oty IV. Brunšvického.

uznat Filipa králem a souhlasil i s jeho císařskou korunovaci. Nikdo však netušil, že se záhy vše obrátí ve Welfův prospěch.⁷⁴

„Zdalo se, že obecné uznání Štaufa je pouze otázkou času, když v červnu 1208 se Filip stal obětí úkladné vraždy. Pachatel, Ota z Wittelsbachu,⁷⁵ byl sice dopaden a zabit, štaufská strana však ztratila vůdce.“⁷⁶ Poté, co byl Filip, který neměl žádného mužského dědice, zavražděn, téměř všichni jeho stoupenci přešli na Otovu stranu. Přemysl s bratrem Vladislavem s uznáním Oty nespěchali, byli až mezi posledními. Ota byl uznán králem, na papežovo doporučení se měl zasnoubit s Filipovou dcerou Beatrix a k tomu se už začala řešit jeho císařská korunovace. Zásnuby se konaly ve Würzburgu a 4. října 1209 v bazilice sv. Petra Ota od papeže obdržel císařskou korunu. Vše se zdálo být na správné cestě, dokud Ota nezatoužil po Sicilském království, čímž se ocitl v otevřeném sporu s papežem.⁷⁷

Ota táhl na jih, papež jej dal do klatby,⁷⁸ na to však Ota nedbal a šel si dál za svým cílem, nakonec papež Otu v roce 1211 exkomunikoval. „Ota IV. doufal, že ze Sicílie vypudí sirotka Fridricha-Rogera⁷⁹, mladého sicilského krále, syna Jindřicha VI. a vnuka Barbarossy.“⁸⁰ Papež Inocenc III. byl, po smrti Fridrichových rodičů, jeho regentem. Když roku 1208 dosáhl Fridrich plnoletosti, stal se sicilským králem. Papež potřeboval najít jiného, „lepšího“ vládce pro říši. Na papežovu stranu se přiklonil i francouzský král Filip II. August.⁸¹ Dříve to sice byli protivníci, nyní je však spojilo přátelství Oty s Plantagenety. Konečné rozhodnutí padlo na francouzském dvoře na Fridricha Sicilského. Papež sice nebyl moc nadšený, že je to Štauf, nakonec s tím ale souhlasil.⁸²

Papež Inocenc III. oslovil českého krále Přemysla, durynského lantkraběte a mohučského arcibiskupa a v dopise označil Otu IV. „tyranem.“ Předpokládal, že budou tato nespokojená knížata na jeho straně a že je povede český Přemysl. Propapežská koalice k sobě v červnu 1211 přibrala rakouského vévodu Leopolda⁸³ a na podzim 1211

---

⁷⁴ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 100–102.

⁷⁵ Ota VIII. z Wittelsbachu (asi 1180 – 5. března 1209); falckrabě bavorský; zavraždil Filipa Švábského.

⁷⁶ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1986), s. 32–33.

⁷⁷ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 103–105.

⁷⁸ Klatba; interdikt; zákaz účasti na svátostech; po exkomunikaci druhý nejhorší církevní trest.

⁷⁹ Fridrich-Roger; Fridrich II. Štaufský

⁸⁰ MACHÁČKOVÁ, Markéta. *Cit. dílo* (2011), s. 18.

⁸¹ Filip II. August (21. srpna 1165–14. července 1223); francouzský král; přispěl ke sjednocení Francie a odstranění anglického vlivu.

⁸² ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 109–111.

⁸³ Leopold VI. Babenberský (1175/1176–28. července 1230); od roku 1194 štýrským vévodou; od roku 1198 rakouským vévodou; druhý syn Leopolda V. Babenberského.

na schůzi v Norimberku se koalice postavila na stranu štaufského Fridricha II. a zvolila jej za císaře.⁸⁴

Když se zpráva o zvolení Fridricha dostala k Otovi, obrátil se a jel zpět do Němec. Ota se chtěl pomstít, za největšího viníka pokládal Přemysla. Ve Frankfurtu uzavřel dohodu s Dětrichem Míšeňským. Dětrich Otovi pomůže v bojích proti papeži a Přemyslovi, Ota zato udělí Čechy v léno Vratislavovi, synovi Přemysla a Adléty. Své slovo Ota dodržel, v květnu 1212 byl na norimberském sněmu Přemysl prohlášen za sesazeného a Vratislav obdržel Čechy jako léno.⁸⁵

1.1.5. Zlatá bula sicilská

Pro Přemysla se situace nevyvíjela dobře, ale v říši nastal posun. Fridrich II. se Inocencovi III. „zavázal přísahou, že nespojí ve svých rukou vládu v Německu a na Sicílii, kterou uznával za papežské léno. Zároveň se zřekl nároků na vládu v severní Itálii, ačkoli na ni měl jako říšský panovník nominální nárok. Nechal svého nedospělého synka Jindřicha⁸⁶ korunovat na krále sicilského.“⁸⁷

Ota zatím v létě podnikl tažení, nejdříve táhl do Durynska, kde se dozvěděl, že Fridrich také táhne do Němec. Ota chtěl posilnit své postavení, provdal se proto v Nordhausenu za Beatrix, dceru Filipa švábského. Fridrich si podrobil nejdříve Kostnici a Basilej, jeho vojsko rostlo, postupoval dál podél Rýna a získával většinu opevněných sídel. Přemysl byl mezi prvními připojenými a byl za to také náležitě obdarován.⁸⁸ „Dne 26. září 1212 vydal sicilský král a „zvolený císař“ Fridrich II. v městě Basileji českému králi Přemyslu Otakarovi I. a jeho bratrovi, moravskému markraběti Vladislavu Jindřichovi, tři slavnostní privilegia.⁸⁹ Nejznámější z těchto listin je bezesporu takzvaná Zlatá bula sicilská, díky které bylo potvrzeno Přemyslovo kralování v Čechách. Bylo zde vlastně potvrzeno privilegium od Filipa Švábského z roku 1198, a to že Přemysl je českým králem a že jeho královská koruna je dědičná. Fridrich k těmto privilegiím připojil ještě další, jako třeba právo českých panovníků investovat své biskupy. V této listině byla i některá privilegia, která Přemysl obdržel roku 1203 od Oty IV. Brunšvického. Také se

---

⁸⁴ VANÍČEK, Vratislav. *Cit. dílo* (2000), s. 104–106.

⁸⁵ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 112–113.

⁸⁶ Jindřich VII. Štaufský (1211–12. února 1242); sicilský král; římský král; vévoda švábský; první syn Fridricha II. Štaufského; žena Markéta Babenberská.

⁸⁷ VANÍČEK, Vratislav. *Cit. dílo* (2000), s. 106.

⁸⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 115–116.

⁸⁹ ŽEMLIČKA, Josef. Zlatá bula sicilská. In: BARTLETT, Robert, SOMMER, Petr, Dušan TŘEŠTÍK a Josef ŽEMLIČKA, ed. *Přemyslovci: budování českého státu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 300.

od této chvíle měli čeští králové účastnit říšských sjezdů jen v Bamberku a Norimberku. V dalším bodě listiny si čeští králové mohli zvolit, jestli připojí k římské jízdě 300 oděnců, nebo zaplatí 300 hřiven. V druhé listině Přemysl obdržel Fridrichovy hrady Floss, Schwarzenberg, Lichtenstein, provincii Milin a hrad Donín. A nakonec v poslední listině obdržel Vladislav, markrabě moravský, římské zboží v okolí Magdeburku.⁹⁰ „*Ustanovení Zlaté buly sicilské mělo pro Čechy nesmírný význam i do budoucnosti, i když později některé články pozbyly smyslu. Nejtrvalejší význam měl dědičný královský titul.*“⁹¹

Po zklidnění situace v Čechách se Přemysl konečně mohl setkat s římským králem, setkali se na začátku roku 1213 v Řezně. V červenci téhož roku probíhal říšský sněm v Chebu, zde vydal Fridrich takzvanou *Zlatou bulu chebskou*, ve které uznal vše, co papeži slíbil roku 1209 Ota a co nedodržel. Papež tak získal právo na sporné kraje v Itálii a vrchní lenní moc na Sicílii, Fridrich se také zřekl kontroly nad říšskými biskupy. *Zlatá bula chebská* byla odsouhlasena předními říšskými knížaty, Přemysl ji také schválil.⁹²

Nyní se Fridrich, za kterým stála velká část knížat, začal připravovat na tažení proti exkomunikovanému Otovi. Na Fridrichově straně táhli i čeští a moravští vojáci. Toto nadějně tažení však skončilo před Quedlinburgem, který nátlaku obstál. Otova moc je čím dál slabší. „*Nešťastný Welf se ještě pokoušel ve spojení s Anglií o zvrát, v létě 1214 však utrpěl u Bouvines zdrcující porážku od Fridrichova francouzského spojence Filipa Augusta.*“⁹³ Fridrichovi se podařilo na konci července 1215 dobýt Cáchy, tedy to pravé místo na korunovaci, a nechal se zde znovu korunovat. Na koncilu v Lateránu, který se konal v listopadu 1215, byla stvrzena Fridrichova říšská koruna. Ota byl již bezvýznamný, ale stále se snažil o další boje, brzy však zemřel (1218).⁹⁴

1.1.6. Přemyslova vláda až do jeho smrti roku 1230

Když byla říšská situace vyřešena, začal Přemysl řešit situaci doma. Nejdůležitější bylo vyřešit otázku nástupnictví, Přemysl, narozen někdy mezi lety 1165 – 1167, byl totiž již v pokročilém věku. Nikdo z jeho bratrů a jejich synů nebyl na světě, ani moravský markrabě Vladislav neměl žádného potomka. Syna Vratislava, kterého měl Přemysl z prvního manželství s Adlétou Míšeňskou, zavrhl již před lety. Přemysl toužil přenechat trůn synu Václavovi, kterého měl se svou druhou manželkou, Konstancií Uherskou, což se

⁹⁰ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 115–118.

⁹¹ MACHÁČKOVÁ, Markéta. *Cit. dílo* (2011), s. 21.

⁹² ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 124.

⁹³ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1986), s. 34.

⁹⁴ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 126.

mu nakonec vyplnilo. V červnu roku 1216 v Praze padl návrh na zvolení Václava českým králem, na tomto shromáždění byli čeští velmoži, biskupové, nechyběl ani moravský Vladislav. Fridrich se o této volbě dozvěděl díky bílinskému arcijáhenovi, který přijel se zprávou za Fridrichem do Ulmu, zároveň žádal o Fridrichův souhlas, což již díky *Zlaté bule sicilské* nebylo nutné. Fridrich s volbou souhlasil a 26. července 1216 potvrdil Václava českým králem.⁹⁵

Otázku nástupnictví měl Přemysl vyřešenou, vyskytl se však další problém. Nový pražský biskup Ondřej,⁹⁶ jenž byl nástupcem Daniela Milíka, nastoupil do funkce biskupa v roce 1214 a začal útočit na krále, což vyvrcholilo ve veliký spor trvající několik let. Ondřej byl proboštem pražské kapituly, byl dokonce i kancléřem českého krále. Vztah krále a Ondřeje musel být dobrý, jinak by se nestal biskupem. Ondřejova změna nastala, když se vrátil ze IV. lateránského koncilu roku 1215. Závěrem tohoto koncilu bylo přesvědčení, že církevní moc je nadřizena moci světské. Ondřej začal horlivě zastávat svobody a práva církve.⁹⁷

*„Po návratu do Prahy styky s římskou kurií už nepřerušil, upozorňoval ji na přehmaty v církevním životě Čech, a když hrozil otevřený konflikt s králem, opustil koncem roku 1216 Prahu.“*⁹⁸ Na Prahu Ondřej vyhlásil interdikt a ukryl se v Římě. Přemysl ke zrušení interdiktu využil mohučského arcibiskupa, ten byl však papežem pokárán a interdikt byl opět vyhlášen. V roce 1216 byl zvolen nový papež Honorius III.,⁹⁹ a tomu velice vyhovovalo, že mohl zasahovat do poměrů v Čechách. V konfliktu mezi Přemyslem a Ondřejem se snažil být nestranný. Ondřej požadoval čím dál tím víc. Přemysl se ale obratně hájil.¹⁰⁰

V Čechách Ondřej neměl velkého zastání. Proti Ondřejovi stála nejen šlechta, ale i duchovní. I přes interdikt byly v Čechách slouženy mše, řada vysokých církevních hodnostářů byla veřejně na Přemyslově straně a proti Ondřejovi se postavila i řada kněží z pražské kapituly. Ondřej *„uváděl, že v církvi jsou v nedostatečné míře odváděny desátky, kněze ke kostelům jmenují laikové, aniž se přihlíží k názorům biskupa.“*¹⁰¹ Dále se mu

⁹⁵ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 127–129.

⁹⁶ Ondřej (12. století–asi 30. července 1224); v letech 1211–1215 kancléřem Přemysla Otakara I.; od roku 1214 biskupem pražským.

⁹⁷ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1986), s. 45.

⁹⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 225.

⁹⁹ Honorius III. († 18. března 1227); vlastním jménem Cencio Savelli; papežem od 18. července 1216 až do smrti.

¹⁰⁰ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1986), s. 45.

¹⁰¹ MACHÁČKOVÁ, Markéta. *Cit. dílo* (2011), s. 22.

nezamlouvalo, že jsou duchovní souzeni na světských soudech. Ondřejovy stížnosti se postupně zvyšovaly.

Papež i Přemysl doufali, že bude spor co nejdříve vyřešen a ukončen, spor trval však několik let. Až v létě v roce 1221 byl spor konečně ukončen. Shromáždění se sešlo na moravsko-rakouském pomezí, byl zde Přemysl, Ondřej a papežský legát. Jediné, co se Ondřejovi podařilo, bylo obnovení Přemyslovy výsady pro biskupa pražského a jeho kostel. Interdikt nad Čechami byl odvolán, Ondřej se však domů nevrátil, odebral se do Itálie, kde brzy zemřel.¹⁰²

Přemysl tento spor nadobro ukončil 10. března 1222 vydáním takzvaného *velkého privilegia české církve*. „*Textem velkého privilegia se vinou dvě klíčové myšlenky: zabezpečit a rozšířit svébytnější postavení církevních institucí, zejména klášterů a jejich držebností, a současně upevnit královskou moc tam, kde měly být omezena působnost místních (případně i dalších) úředníků.*“¹⁰³

Po smrti biskupa Ondřeje chtěl papež Honorius III. mluvit do volby nového pražského biskupa. Díky Přemyslovi se však novým pražským biskupem stal Pelhřim,¹⁰⁴ kanovník pražský, probošt mělnický a věrný přívrženec Přemysla. Pelhřima vysvětil arcibiskup mohučský. Papež volbu Pelhřima neřešil a žádal kapitolu o novou volbu. Biskup Pelhřim pod nátlakem v Římě rezignoval ze své funkce a na jeho místo byl vybrán kanovník Budivoj (též Budislav)¹⁰⁵, jeden z členů pražské kapituly. Budivoj též brzy zemřel. Až za nového papeže Řehoře IX.¹⁰⁶ byl pražským biskupem zvolen pražský scholastik Jan,¹⁰⁷ který je známý jako biskup Jan II.¹⁰⁸ „*Biskup se stává skutečně nejvyšší církevní autoritou v diecézi a ujímal se také investitur ke kostelům, to skutečně na statcích královských probíhalo bez problému, ale složitější situace byla na držbách šlechtických. Přes značné tlaky papežského Říma nepřestávala církev u nás spatřovat svou hlavní záštitu v panovníkovi.*“¹⁰⁹

Přemyslovi se naskytla příležitost k ještě většímu upevnění vztahu s vládnoucími Štaufy. Syn Přemysla a Konstancie Václav byl již ženatý se štaufskou Kunhutou, dcerou Filipa Švábského. Přemyslovi se však podařilo sjednat s Fridrichem II. zasnuby mezi

---

¹⁰² ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1986), s. 47.

¹⁰³ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 235.

¹⁰⁴ Pelhřim z Vartenberka († 8. nebo 25. ledna 1240); pražský biskup; pocházel se šlechtického rodu Vartenberků.

¹⁰⁵ Budilov, též Budivoj, též Budislav († 10. července 1226); dvacátým pražským biskupem.

¹⁰⁶ Řehoř IX. (kolem 1145–22. srpna 1227); vlastním jménem Hugo ze Segni; od roku 1227 až do smrti papežem.

¹⁰⁷ Jan II. z Dražic († 17. srpna 1236); 21. pražský biskup.

¹⁰⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 237.

¹⁰⁹ MACHÁČKOVÁ, Markéta. *Cit. dílo* (2011), s. 23.

Přemyslovou dcerou Anežkou a Fridrichovým synem Jindřichem, který vládl v Sicilském království. V roce 1220 byl Jindřich zvolen římským králem. Následovala Fridrichova císařská korunovace. Fridrich se přesunul slunný jih. Jindřich zůstal v Němcích sám a jeho opatrovníkem se brzy stal Engelbrt,¹¹⁰ kolínský arcibiskup.¹¹¹

Engelbert byl zastáncem Anglie. Díky němu začal Jindřichův dvůr jednat o sňatku mezi Štaufy a Plantagenety. Někteří tuto myšlenku zastávali, nelíbila se jim totiž představa, že by Přemyslova moc, která byla již tak veliká, mohla ještě růst. Leopold VI. Rakouský přišel ještě s dalším návrhem, chtěl, aby se s Jindřichem zasnoubila jeho dcera Markéta.¹¹² Nakonec zvítězil Leopold VI. a koncem listopadu 1225 si v Norimberku král Jindřich vzal za ženu Markétu Babenberskou.¹¹³ „*To muselo být pro Anežku překvapující a ponižující, vždyť s Markétou společně vyrůstala na rakouském dvoře.*“¹¹⁴

Na tuto lstivou taktiku Leopolda reagoval Přemysl zaútočením na Rakousy. Útok byl potlačen. Následoval Leopoldův vpád na Moravu, kde došlo ke smíření. Roku 1226 zemřel arcibiskup kolínský Engelbert a opatrovníkem Jindřicha se stal Ludvík Bavorský. Ludvík styky s Anglií neukončil, dokonce se snažil domluvit sňatek Anežky Přemyslovny s anglickým králem Jindřichem III.¹¹⁵ Bohužel ani k tomuto sňatku nedošlo.¹¹⁶

V roce 1222 zemřel Vladislav, který neměl žádného potomka. Přemysl vládl na Moravě chvíli sám, poté tam v roce 1224 dosadil svého syna Vladislava.¹¹⁷ Vladislav však již v roce 1227 zemřel a novým markrabětem moravským se stal Přemyslův nejmladší syn, také Přemysl.¹¹⁸ Situaci v Čechách měl Přemysl vyřešenou již dříve. Roku 1216 byl jeho syn Václav zvolen příštím českým králem a v únoru 1228 byl Václav korunován. Přemysl tedy ke konci svého života postupně přenechával vládu svým synům.¹¹⁹

---

¹¹⁰ Sv. Engelbert II. z Bergu (asi 1185–1225); v letech 1216–1225 arcibiskupem kolínským; svatořečený v roce 1618.

¹¹¹ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 318.

¹¹² Markéta Babenberská (1204/1205–29. října 1266); první manžel Jindřich VII., byla tedy římskou královnou; druhý manžel Přemysl Otakar II., byla českou královnou, rakouskou a štyrskou vévodkyní.

¹¹³ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 318–319.

¹¹⁴ MACHÁČKOVÁ, Markéta. *Cit. dílo* (2011), s. 24.

¹¹⁵ Jindřich III. Plantagenet (1. října 1207–16. listopadu 1272); v letech 1216–1272 anglickým králem.

¹¹⁶ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 319.

¹¹⁷ Vladislav (1207–18. února 1227/1228); třetí syn Přemysla Otakara I. a jeho druhé ženy Konstancie Uherské; v letech 1224–1227 moravským markrabětem.

¹¹⁸ Přemysl (1209–16. října 1239); čtvrtý syn Přemysla Otakara I. a jeho druhé ženy Konstancie Uherské; v letech 1228–1239, po smrti bratra Vladislava, markrabětem moravským.

¹¹⁹ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 48–49.

V létě 1230 zemřel vévoda Leopold VI., v Rakousích a ve Štýrsku začal vládnout jeho syn Fridrich II.¹²⁰ České vojsko, vedené „mladším“ králem Václavem, využilo situace k pomstě, vtrhlo do Rakous a ničilo zemi.¹²¹

Přemysl zemřel v prosinci roku 1230. „*Odešel vitální a sebevědomý vládce, který se na konci dlouhého a pohnutého života dočkal splnění bezmála všech svých tužeb.*“¹²² Za jeho vlády byly Čechy vnitřně upevněny, z knížectví se stalo mocné království. Václav získal velice bohaté dědictví.

Přemysl měl s Konstancií Uherskou mnoho dětí, víme o čtyřech synech (Vratislav, Václav, Vladislav, Přemysl) a pěti dcerách (Judita,¹²³ Anna,¹²⁴ Anežka,¹²⁵ Vilemína,¹²⁶ Anežka). „*Vratislav a Anežka zemřeli dříve, než mohli vstoupit do historie, osudy zbývajících udivují pestrostí.*“¹²⁷

1.2. Václav I. (1230 – 1253)

Po smrti Přemysla nastoupil na český trůn „mladší“ král Václav. Ten vládl v Čechách a Moravu nechal vést svému bratru Přemyslovi. Sice se svými schopnostmi nemohl vyrovnat otci, ale i tak zpočátku vládl dobře. Nejdříve svou pozornost Václav obrátil na Rakousy. V té době opět začal boj mezi papežem a císařem, Václav balancoval mezi oběma protivníky, aniž by se k jednomu z nich připojil.¹²⁸

V době vlády Václava nenastala změna jen v politických, ale také v kulturních otázkách. Václav byl „*dosti energický a nadaný, přítel rytířských zábav a cviků, jež záhy začal do země uváděti, vášnivý lovec, jímž zůstal vždy, oddávaje se této zálibě zvláště později stále náruživěji, ač ho připravila o jedno oko, jež si na honu v lese ostrou klestí poranil.*“¹²⁹ Začínala se objevovat rytířská kultura, byla oblíbena dvorská poezie a zpěvy. V této době vznikl nový umělecký směr, gotika. V církvi můžeme pozorovat počátky

---

¹²⁰ Fridrich II. Babenberský (15. června 1211–15. června 1246); vévoda rakouský a štýrský; poslední muž z rodu Babenberků.

¹²¹ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 323.

¹²² ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1986), s. 50.

¹²³ Judita Přemyslovna (1201 – 2. června 1230); dcera Přemysla Otakara I. a jeho druhé ženy Konstancie Uherské; manžel Bernard II. Sponheimský; korutanská vévodkyně.

¹²⁴ Anna Lehnická, též Anna Česká (1201/1204–23. června 1265); dcera Přemysla Otakara I. a jeho druhé ženy Konstancie Uherské; manžel Jindřich II. Pobožný; slezská a polská kněžna.

¹²⁵ Anežka; dcera Přemysla Otakara I. a jeho druhé ženy Konstancie Uherské; zemřela jako nemluvňe.

¹²⁶ Vilemína z Milána (1210–24. srpna 1281); dcera Přemysla Otakara I. a jeho druhé ženy Konstancie Uherské; italská charismatička žijící v Miláně; pohřbena v opatství Chiaravalle u Milána.

¹²⁷ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1990), s. 307.

¹²⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1986), s. 51.

¹²⁹ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny. Dílu I. Část III., Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. (1197 – 1253)*. Praha: nákladem Jana Laichtera, 1928, s. 41.

františkánské zbožnosti. Václav byl velice ovlivněn svou matkou Konstancií Uherskou a také svou sestrou Anežkou.¹³⁰

Markrabětem moravským byl Václavův bratr Přemysl, který s Václavem opakovaně nespolupracoval. Přemysl totiž toužil po svrchovanosti Moravy. Neshody skončily Přemyslovou smrtí roku 1239, Václav kvůli nim ztratil část území na Moravě.¹³¹

V roce 1231 se opět řešilo Anežčino zasnoubení. Jindřich VIII. prohlásil svůj sňatek s Markétou Babenberskou neplatným. Svoje počínání odůvodňoval tím, že byl kdysi zasnouben s Anežkou a že musí dodržet svůj závazek. Stejně tak chtěl později učinit i Jindřichův otec Fridrich II., ten roku 1233 požádal Anežku o ruku také. Anežka však již byla rozhodnuta zasvětit svůj život Bohu.¹³²

Václavova vláda byla ovlivněna také vpádem Tatarů do Evropy. V Rusku byla vydrancována řada měst, včetně Kyjeva, který Tatarům podlehl roku 1240. Tataři postupovali dál na západ, první padlo Polsko, poté následovalo Slezsko, ve kterém vládl Jindřich II.,¹³³ jehož žena byla Václavova sestra Anna. Václav chtěl Jindřichovi pomoci, ten však nepočkal a byl Tatary poražen v roce 1241 v bitvě u Lehnice. Tatarské tažení pokračovalo a blížilo se k Moravě. Nájezdníci Moravu zpustošili, do Čech se však přes Kladsko nedostali. Než dorazil Václav na Moravu, Tataři odtáhli. Nyní táhli přes Slovensko do Uher, které byly také zpustošeny. Drancování nečekaně přestalo, když se Tataři dozvěděli o smrti svého chána, a vrátili se do Asie.¹³⁴ „*Polovina 13. století přinesla řadu politických změn. Jedna to bylo vymření Babenberků, dále boje mezi papežskou a císařskou mocí. Václav po smrti svého staršího syna Vladislava projevuje určitou pasivitu ke vnitřní politické situaci. Svůj čas většinou tráví na loveckých hradech v hlubokých lesích.*“¹³⁵

V Čechách vládly nepokoje. Část šlechty je na straně Václavova syna Přemysla,¹³⁶ který povstal proti Václavovi a nechal se v roce 1248 prohlásit králem. Václav, díky svým blízkým přátelům a hlavně díky Borešovi z Riesenburka,¹³⁷ vyhrál nad Přemyslem u Mostu. Poté se dohodli na smíření. Václav a Přemysl začali spolupracovat a dařilo se jim.

¹³⁰ MACHÁČKOVÁ, Markéta. *Cit. dílo* (2011), s. 25.

¹³¹ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1986), s. 55.

¹³² SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, 1991, s. 34–35.

¹³³ Jindřich II. Pobožný (1196/1207–9. dubna 1241); sjednotitel a vládce Polska; slezský kníže; syn Jindřicha I. Bradatého a Hedviky Slezské; žena Anna Lehnická.

¹³⁴ VANÍČEK, Vratislav. *Cit. dílo* (2000), s. 352–361.

¹³⁵ MACHÁČKOVÁ, Markéta. *Cit. dílo* (2011), s. 26.

¹³⁶ Přemysl Otakar II. (1233–26. srpna 1278); český král, moravský markrabě, rakouský vévoda, štýrský vévoda, korutanský vévoda, kraňský markrabě; syn Václava I. a Kunhuty Štaufské.

¹³⁷ Boreš z Riesenburka (1210/1215–1277); český šlechtic krále Václava I.; nejvyšší maršálek Českého království; nejvyšší komorník.

Přemysl byl totiž v roce 1251 zvolen rakouskou šlechtou novým vévodou. Aby svůj nový titul stvrdil, oženil se s Markétou Babenberskou, sestrou vévody Fridricha Bojovného a vdovou po králi Jindřichu VII. Markéta Babenberská měla právo na dědictví vévodství i po ženské linii. Markétě však bylo již asi padesát let, byla starší i než Václav, proto asi nikdo narození dědice neočekával.¹³⁸

Václav I. zemřel nečekaně 22. září 1253 na dvoře v Počáplích (Králov Dvůr u Berouna). Byl pohřben v klášteře sv. Františka v Praze, byl tak v blízkosti své milované sestry Anežky.¹³⁹

1.3. Přemysl Otakar II. (1253 – 1278)

Přemysl Otakar II. usedl na český trůn v roce 1253. Nebyl jen vévodou rakouským, ale sňatkem s Markétou Babenberskou se stal také vévodou štyrským, jelikož Štýrsko patřilo Babenberkům. Uherský král Béla IV.¹⁴⁰ si ale Štýrsko nárokoval pro sebe, proto Přemyslovo počínání odmítal a vyvolal proti němu válku. Hrůzné boje trvaly, až nakonec musel zakročit papež Inocenc IV.¹⁴¹ a donutit oba vladaře k mírovému jednání. V dubnu 1254 byl uzavřen tzv. bratislavský mír, ve kterém se babenberské země rozdělily, Béla IV. získal Štýrsko a Přemysl Rakousy. Nakonec až v roce 1260 v bitvě u Kressenbrunnu získal Přemysl i Štýrsko. Nedlouho poté Přemysl získal i Korutany a Kraňsko. Přibylo ještě Chebsko. Přemyslovo území bylo obrovské, hranice sahaly až k Jadranu. Přemysl také na žádost papeže Inocence IV. vykonal v roce 1255 křižáckou výpravu proti pohanským Prusům. Táhl do země, ve které byl dříve umučen svatý Vojtěch.¹⁴² Tažení bylo nelehké, ale Přemysl Prusy porazil. Na památku vítězství tam nechal založit město Královec (nyní Kaliningrad).¹⁴³

To, že se Přemyslovi tolik vedlo, bylo jistě také proto, že nebyly v Německých zemích uspořádány poměry. Ke konci života byl Přemysl ve sporu s papežem. Toužil po prázdném císařském trůnu, kurfiřti však bez jeho vědomí a bez jeho hlasu tento trůn obsadili Rudolfem Habsburským.¹⁴⁴ Ne zvolili Přemysla, jelikož se obávali jeho obrovské moci, zvolili proto raději Rudolfa. Přemysl tuto volbu od počátku neuznával a dostal se tak

¹³⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1986), s. 69–76.

¹³⁹ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny země Koruny české. Sv. 3. 1250 – 1310*. Praha a Litomyšl: Paseka, 2002, s. 53.

¹⁴⁰ Béla IV. (listopad 1206–3. května 1270); z rodu Arpádovců; uherský král.

¹⁴¹ Inocenc IV. (asi 1195–7. prosince 1254); vlastním jménem Sinibaldo de Fieschi; od roku 1243 až do své smrti papežem.

¹⁴² Sv. Vojtěch (asi 956–23. dubna 997); druhý pražský biskup; z rodu Slavníkovců; zabit při šíření křesťanství v pohanském Prusku, proto považován za mučedníka.

¹⁴³ VANÍČEK, Vratislav. *Cit. dílo* (2002), s. 44–89.

¹⁴⁴ Rudolf I. Habsburský (1. května 1218–15. července 1291); římský král v letech 1273–1291.

s Rudolfem do sporu. Papež Řehoř X.¹⁴⁵ se postavil na stranu Rudolfa a nad Přemyslem byla vynesena klatba. K tomu měl Přemysl další potíže i v Čechách. Povstala proti němu část panstva v čele s mocným rodem Vítkovců.¹⁴⁶ „*Brzy došlo k novému střetnutí, kdy krále znovu opustila část českého panstva a v bitvě na Moravském poli u Dürrenkrutu 26. srpna 1278 padl. Pro jeho zemi nastaly špatné časy za braniborského panství.*“¹⁴⁷

1.4. Počátek vlády Václava II.¹⁴⁸ (1278/83 – 1305)

Přemysl Otakar II. měl se svou druhou ženou Kunhutou¹⁴⁹ několik dětí. Jediným jejich synem byl Václav II., kterému bylo po smrti Přemysla pouhých sedm let. Jeho regentem se stal Ota Braniborský.¹⁵⁰ Ota byl synem Boženy,¹⁵¹ sestry Přemysla Otakara II. Ota se o Čechy nestaral, šlo mu jen o svůj vlastní prospěch. České panstvo proti němu protestovalo a brzy vznikla domácí vláda, v jejímž čele stál biskup Tobiáš.¹⁵² V roce 1283 se jim podařilo usadit malého Václava II. na trůn.¹⁵³

Václav II. začal v českých zemích vládnout v roce 1283, Anežka zemřela o rok dříve, tedy v roce 1282. Proto si zde dovolím s dalším popisem historického vývoje naší vlasti přestat a přesuneme se k životu samotné Anežky.

---

¹⁴⁵ Řehoř X. (asi 1210–10. ledna 1276); vlastním jménem Tebaldo Visconti; od roku 1271 až do své smrti papežem.

¹⁴⁶ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1986), s. 135–152.

¹⁴⁷ MACHÁČKOVÁ, Markéta. *Cit. dílo* (2011), s. 28.

¹⁴⁸ Václav II. (27. září 1271–21. června 1305); český a polský král; syn Přemysla Otakara II. a Kunhuty Uherské.

¹⁴⁹ Kunhuta Uherská (1245–9. září 1285); z rodu Rurikovců; druhá žena Přemysla Otakara II.; česká královna; rakouská, štyrská, korutanská a kraňská vévodkyně.

¹⁵⁰ Ota V. Braniborský, též Ota Dlouhý (asi 1246–23. července 1299); z rodu Askánců; v letech 1267–1298 markrabětem braniborským.

¹⁵¹ Božena Česká, též Přemyslovna, též Beatrix (mezi 1227 a 1230–27. května 1290); dcera Václava I. a Kunhuty Štaufské; manželka Oty III.; braniborská markraběnka; matka Oty V. Braniborského.

¹⁵² Tobiáš z Bechyně, též Tobiáš z Benešova († 1. března 1296); v letech 1278–1296 biskupem pražským; jeden z nejvýznamnějších šlechticů své doby z rodu Benešovců.

¹⁵³ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1986), s. 153–160.

2. Život Anežky

Anežka byla dcerou Přemysla Otakara I. a jeho druhé ženy Konstancie Uherské. Narodila se v Praze, přesný rok narození však není jistý, prameny se zde rozcházejí, patrně to bylo někdy mezi roky 1205 a 1211.¹⁵⁴

Anežčina matka Konstancie měla před narozením Anežky prorocké vidění: „*Matka, když ji nosila pod srdcem, uviděla ve snách zřejmě předpověď budoucnosti. Zřela se totiž, jak vstupuje do komnaty, ve které byla uchována její četná a cenná královská roucha. Když se na ně podívala, spatřila mezi nimi viset řeholní roucho a plášť šedé barvy a provaz, jímž se opásávají sestry řádu svaté Kláry.*¹⁵⁵ *Velmi se divila, kdo asi položil mezi její drahá roucha tak hrubý a jednoduchý šat, a tu uslyšela k sobě pronášet tato slova: „Nediv se, neboť dítě, které nosíš, bude užívat takový šat a stane se světlem celého českého národa.“ Bůh pak, který zná věci budoucí a který je ukazuje dříve, než se stanou, zobrazil malou a na svět zrozenou Anežku náznaky těla jako budoucí svatou tím, že ji obdařil jakousi silou ukazovat věci v jejich pravé podobě.*¹⁵⁶

2.1. Dětství a mládí

Jako malá Anežka doma moc času nestrávila. Již ve třech letech byla z domova poslána pryč. „*Do osmi let vyrůstala v klášterech, kde poznávala s křesťanským učením smysl života v Kristu. Její víra jí pomohla projít těžkou zkušeností zprvu opatrně zastíraných politických intrik, jež by ne dost zakotvenou bytost mohla mravně zlomit či zmrzačit.*¹⁵⁷ Anežka i její sestra Anna byly zasnoubeny synům slezského knížete Jindřicha Bradatého¹⁵⁸ a jeho ženy Hedviky.¹⁵⁹ Dívky byly poslány do nového cisterciáckého kláštera v Třebnici, který nechala vystavět Hedvika. A právě ona se o dívky starala a velice je ovlivnila. V tomto klášteře Anežka žila pouze do svých šesti let, její snoubenec Boleslav Vratislavský¹⁶⁰ totiž zemřel a Anežka se vrátila domů.¹⁶¹

---

¹⁵⁴ POLC, Jaroslav. *Svěťice Anežka Přemyslovna*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989, s. 9–14.

¹⁵⁵ Sv. Klára (16. července 1194–11. srpna 1253); významná italská řeholnice; založila řád chudých paní od svatého Damiána v Assisi; řád dle ní nazýván klarisky.

¹⁵⁶ VYSKOČIL, Jan K. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy svaté Kláry: překlad středověkého životopisu blahoslavené Anežky dle nejstaršího latinského rukopisu milánského ze začátku XIV. století*. Praha: Universum, 1993, s. 101–102.

¹⁵⁷ JOACHIMOVIČ, Jiřina. Blahoslavená Anežka Česká. In: KADLEC, Jaroslav, ed. *Bohemia sancta: životopisy českých světců a přátel Božích*. Praha: Česká katolická charita v Ústředním církevním nakladatelství, 1989, s. 167.

¹⁵⁸ Jindřich Bradatý (1165/1170–19. března 1238); kníže vratislavský a polský, polský senior z rodu slezských Piastovců.

¹⁵⁹ Sv. Hedvika Slezská (1174–15. října 1243); slezská kněžna; svěťice; patronka Slezska; manželka Jindřicha Bradatého.

¹⁶⁰ Boleslav Vratislavský (asi 1191–10. září 1206/1208); syn Jindřicha Bradatého a Hedviky Slezské.

Poté byla poslána do premonstrátského ženského kláštera v Doksanech nad Ohří. Tento klášter založila kolem roku 1143 Anežčina babička, královna Gertruda,¹⁶² manželka krále Vladislava II. Anežce bylo téměř osm let, když klášter opustila. Přemysl Otakar I. ji totiž nechal zasnoubit s Jindřichem, synem císaře Fridricha II. Tím chtěl zpevnit vztahy mezi Přemyslovci a Štaufy.¹⁶³

Z kláštera tedy Anežka odešla domů na pražský dvůr a za několik let byla poslána na dvůr rakouského vévody Leopolda VI. Babenberského do Vídně, kde měla získat správné vychování, vhodné pro budoucí císařovnu. Život ve Vídni se naprosto lišil od Anežčina předchozího života v kláštorech. Vídeň bylo město obchodu, Anežka zde poznala dvorskou kulturu, také nově vznikající gotický sloh.¹⁶⁴ „*Mravy, jimž se Anežka měla naučit ve Vídni jako příští královna a císařovna, byly vlastně mravy francouzské, snad s jistým příměskem byzantským a italským, v protívě k obhroublým mravům vlastně německým a slovanským.*“¹⁶⁵ Zásnuby však nakonec byly zrušeny a Anežka opustila Vídeň a vrátila se do Prahy. Rakouský vévoda Leopold VI. totiž usiloval o zasnoubení Jindřicha VII. se svou dcerou Markétou Babenberskou. Nebylo to snadné, ale nakonec se to Leopoldovi podařilo a 27. listopadu 1225 se v Norimberku uskutečnila svatba mezi Markétou Babenberskou a Jindřichem VII.¹⁶⁶

Anežka jistě musela být zdrcená, vždyť s Markétou na vídeňském dvoře vyrůstala, byly nejspíš i přítelkyně. „*Anežka se vrací domů, ale s touto nepříjemnou situací se umí vyrovnat. Chápala již, že pozemský život je plný falše a neupřímnosti a obracela se ke své pevné jistotě: k Bohu.*“¹⁶⁷ O zasnoubení s Anežskou usiloval také v roce 1227 anglický král Jindřich III. Plantagenet. Císař Fridrich II. ale nechtěl, aby Anglie více zasahovala do evropských poměrů. Následovala dokonce i žádost o Anežčinu ruku od císaře, který v roce 1228 ovdověl. Anežka však netoužila po sňatku s ním, byla již oddána Bohu a toužila založit klášter. Přemysl byl zarmoucen, jelikož v roce 1227 zemřel jeho druhorozený syn Vladislav, markrabě moravský, a následující rok také zemřela jeho sestra Anežka,¹⁶⁸ abatyše svatojiřská. K tomu ještě vládly nepokoje mezi papežem a císařem a Čechy se ocitly v nebezpečné pozici. Přemysl, již starý a unavený, nechal svého

---

¹⁶¹ KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká: historický obraz ze 13. století*. Brno: Marek, 2001, s. 30–35.

¹⁶² Gertruda Babenberská (asi 1118–4. srpna 1150); česká kněžna; první žena Vladislava II.

¹⁶³ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 18–21.

¹⁶⁴ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 47–56.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 57.

¹⁶⁶ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 23–25.

¹⁶⁷ MACHÁČKOVÁ, Markéta. *Cit. dílo* (2011), s. 31.

¹⁶⁸ Anežka Přemyslovna (před 1150 – 7. června 1228); česká princezna; řeholnice a abatyše kláštera svatého Jiří na Pražském hradě; dcera Vladislava II. a jeho první ženy Gertrudy Babenberské.

prvorozeného syna Václava, který byl zvolen českým králem v roce 1216, korunovat. Tuto korunovaci provedl 6. února 1228 mohučský arcibiskup a spolu s Václavem byla korunována také jeho žena Kunhuta. Přemysl zemřel roku 1230 a vlády se ujal Václav. Za jeho panování uskutečnila Anežka svůj plán a za podpory tohoto svého bratra a matky Konstancie založila klášter.¹⁶⁹

Žádost o Anežčinu ruku přišla ještě jednou, bylo to v roce 1231 a o ruku žádal opět Jindřich VII. Ten nechal prohlásit manželství s Markétou Babenberskou za neplatné. Důvodem prý bylo to, že byl před zasnoubením s Markétou již zasnouben s Anežkou, a chtěl tento slib dodržet a oženit se s ní. Ve skutečnosti šlo spíše o Jindřichovo úsilí o samovládu v Německu a také o osobní spor mezi ním a jeho otcem Fridrichem II. Tento návrh se však nelíbil ani Anežce, ani Václavovi. Tehdy přišel s druhou nabídkou i císař Fridrich II., patrně kvůli tomu, aby zničil úmysly svého syna rozvést se s Markétou.¹⁷⁰

2.2. Anežka a františkáni

Anežka po sňatku ale netoužila, nakonec jí pomohl papež Řehoř IX. Dle legendy Anežka vyslala k papeži posly s prosbou, aby se za ní přimluvil. „*V té době se na pražský přemyslovský dvůr dostávají nové duchovní proudy. Nejvíce Anežku oslovilo učení světce Františka z Assisi.*¹⁷¹ *Rozhodla se přijmout nejnovější řeholi té doby, která přinášela mravní obrodu náboženského života.*“¹⁷² V dopise papeži se Anežka také jistě zmínila, že by ráda vstoupila do řádu. Papež podporoval svatého Františka a nezamlouvalo se mu spojení dvou tak mocných rodů, jako byly Přemyslovci a Štaufové, proto Anežčině prosbě velice rád vyhověl. Nakonec tedy musel Václav I. Anežčino zasnoubení zrušit.¹⁷³

„*Anežčíným životním ideálem se stala naprostá chudoba sv. Františka.*“¹⁷⁴ Je možné, že Anežka o františkánech zaslechla již jako malé dítě ve Vídni. Zde bylo centrum minoritské provincie za vévody Leopolda VI., jenž při zpáteční cestě z Palestiny zavítal do Assisi a od Františka získal učedníky. Anežka také jistě slyšela o Assisi od českých šlechticů, kteří tam nejspíše byli. Nechala si přivést minority z Mohuče, chtěla od nich zjistit, jaké jsou dle sv. Kláry podmínky pro vstoupení do řádu. Zjistila, že se musí zbavit

¹⁶⁹ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 63–72.

¹⁷⁰ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 31–35.

¹⁷¹ Sv. František z Assisi (5. července 1182–3. října 1226); vlastním jménem Giovanni Battista Bernardone; mnich; založil žebravý řád františkánů.

¹⁷² MACHÁČKOVÁ, Markéta. *Cit. dílo* (2011), s. 32.

¹⁷³ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 83–85.

¹⁷⁴ VLČEK, Emanuel. *Osudy českých patronů*. Praha: Zvon, 1995, s. 208.

svého majetku a rozdat jej mezi chudé. Anežka tak učinila a rozdala veškeré své zlato, stříbro a svá roucha.¹⁷⁵

Jako první Anežka nechala vystavět špitál svatého Františka v Praze. „*Založení špitálu je zcela v souladu s dobovými laickými duchovními proudy 12. a 13. století, jež se navenek projevovaly různým způsobem, například zvýšenou pomocí chudým a nemocným, která až dotud byla výlučně v rukou biskupů a mnichů.*“¹⁷⁶ Hlavně díky křížovým výpravám se vytvářely nové laické řády a bratrstva vydržující špitály. Ve špitálech bylo zadarmo pečováno o chudáky. I František a minorité se starali o chudáky a ubožáky. Vznik Anežčina špitálu ovlivnila hlavně svatá Alžběta,¹⁷⁷ Anežčina sestřenice, která nechala také vystavět špitál v Magdeburku. Anežčina matka Konstancie chtěla původně postavit cisterciácký klášter, ve kterém by mohla trávit poslední léta svého života. Koupila kvůli tomu od řádu Německých rytířů kostel svatého Petra na Poříčí se statkem a okolními vesnicemi. Nakonec však nechala klášter vystavět v moravském Tišnově a tyto statky v Praze darovala, se souhlasem Václava I., Anežce. Roku 1233 tam vznikl špitál, první svého druhu v Čechách.¹⁷⁸

Anežka požádala papeže Řehoře IX. o poslání damianitek, po smrti svaté Kláry klarisek, které měly být jádrem budoucí komunity damianitek v Praze. Sestry přišly z Tridentu, nikoli z Assisi. K této skupině se 11. listopadu 1233 přidalo sedm dívek, které pocházely z předních českých šlechtických rodin.¹⁷⁹ „*V roce 1234 vstoupila do kláštera sama Anežka. Její vstup byl spojen se slavnostním obřadem, kterého se účastnili církevní hodnostáři, šlechta a především Anežčina matka Konstancie a Anežčin bratr král Václav I. Matka i bratr k Anežce lnuli a nešetřili dary pro jmenované instituce.*“¹⁸⁰ Anežka vstoupila do řádu 11. června a již 31. srpna byla na příkaz papeže Řehoře IX. ustanovena abatyší v klášteře sv. Františka v Praze.

2.3. Reforma řehole

Anežka svým postavením abatyše kláštera u sv. Františka v Praze musela řešit dva velké problémy. První byl ekonomický, druhým bylo správné uspořádání vnitřního života v klášteře dle sandamiánské řehole. Papež Řehoř IX. Anežčino počínání podporoval, přesto

¹⁷⁵ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 86.

¹⁷⁶ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 39.

¹⁷⁷ Sv. Alžběta Durynská, též Uherská (7. července 1207–17. listopadu 1231); uherská princezna; žena durynského vévody Ludvíka; brzy ovdověla.

¹⁷⁸ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 39–40.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 43–44.

¹⁸⁰ JANUSOVÁ, Jana. *Ženy kolem českých knížat a králů*. 2. vyd. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 25.

byla ve svém snažení docela samostatná. Sestry u San Damiána přežívaly díky almužnám, v českém prostředí to ovšem nebylo možné, proto papež ve svém dopise adresovaným Anežce ze dne 18. května 1235 stanovil, že sestry budou živy z příjmů statků, které patřily špitálu. Proto nesměl být nikdy oddělen klášter od špitálu.¹⁸¹

Papež „později, 25. července 1235, přijal pod svou ochranu klášter i špitál a potvrdil jim všechny jejich statky.“¹⁸² Toto velké privilegium mělo několik podmínek, především: Ženský řád měl být řízený dle benediktýnské řehole a ustanovení uzavřených sandamiánskými sestrami v Assisi. Všechny majetek a statky kláštera byly potvrzeny a nemusejí se z nich odvádět desátky. Vstup do kláštera byl svobodný, ale jeptišky, které již v klášteře byly, z něho nikdy nesměly odejít. Na klášter se nevztahuje případný interdikt uvalený na Čechy. Následovalo ještě několik podmínek, na konci privilegia papež za tyto svobody vyžadoval jeden byzantský peníz ročně, což byl obvyklý poplatek. Tím byl vyřešen první Anežčin problém, ekonomický, druhý však stále vyřešen nebyl.¹⁸³

Anežský klášter měl být řízen benediktýnskou řeholí, jak bylo zmíněno ve velkém privilegii. Benediktýnská řehole se vlastně skládá ze tří mnišských slibů, a to poslušnosti, chudoby a cudnosti. 11. května 1238 papež spojil tyto tři mnišské sliby a ustanovení uzavřené jeptiškami od San Damiána v Assisi a nazval tuto novou řeholi sandamiánskou. Být naprosto odloučen od okolního světa se nelíbilo Anežce, ani svaté Kláře. Papež ve svém privilegii pro Anežčin klášter úplně vynechal *formula vitae* („řád života“). Dle papeže prý byla *formula vitae* odňata i ze San Damiánu. Obě tato místa si však řád života nechala, byl pro ně nejvyšším pravidlem jejich života, který jim daroval svatý František. Anežka byla jistě velmi zaskočena tím, že papež ve svém velkém privilegii *formula vitae* opomenul. Napsala proto svaté Kláře dopis, ve kterém jí prosila o radu, jak má docílit ideálu života dle svatého Františka.¹⁸⁴

Svatá Klára Anežce odepsala, jak její sestry v San Damiánu žijí: *„vždy se živily pouze postními pokrmy, a postily se denně vyjma neděle a svátek Narození Páně, kdy jim bylo dovoleno jíst dvakrát denně. Čtvrteční půst byl ponechán rozhodnutí každé sestry. Mimo to podle jakýchsi psaných pravidel svatého Františka nebyly povinny se postit na mariánské svátky, na Boží hod velikonoční a na svátky apoštolů, pokud nepřipadaly na pátek.“¹⁸⁵*

¹⁸¹ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 100.

¹⁸² POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 51.

¹⁸³ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 100–101.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 101–102.

¹⁸⁵ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 54.

Anežka chtěla změnit Hugolínovou řeholi na novou, a měla k tomu praktické důvody. Hugolínova řehole do detailu popisovala, jak má vypadat strava, oblečení a lože sester, tato pravidla však byla sepsána pro teplejší kraje a severní, chladnější kraje nebrala v potaz. Anežka byla iniciativní, vytvořila svou vlastní řeholi a zaslala ji papeži, aby ji schválil. Papeži zaslal dopis také král Václav I., bratr Anežky, ve kterém se za Anežku přimlouval a na oplátku sliboval kurii oddanost svou, svého království, svých příbuzných a přátel. Do této doby měl papež Řehoř IX. s Anežkou dobré vztahy.¹⁸⁶

V tomto případě papež „*Řehoř IX. návrh úpravy řehole šetrně a diplomaticky, avšak rozhodně odmítl.*“¹⁸⁷ Považoval totiž svou řeholi za nejlepší pro všechny klarisky. Svolil jen se zmírněním své řehole, co se týče chladnějších, severských krajů. Co, nebo jestli vůbec papež odepsal Anežce a Václavovi I., nevíme. Víme jen o dvou listech z této doby. První sepsal papež 4. dubna 1237, v tom papež schvaluje abatyši kláštera svatého Františka v Praze, Anežce, že mohla být přítomna pětkrát do roka na mši svaté v klášterním kůru. Druhý list z 9. dubna 1237 povoluje sestřám změnit papežovu řeholi kvůli chladnějšímu podnebí. Jednalo se o úpravu stravy, šatstva, nošení obuvi a lože. Bula z 5. května 1238, která byla vydána papežem Řehořem IX. a která byla určena abatyši Anežce a jejímu klášteru, pojednávala o postění v tomto klášteře a o úlevách díky horšímu podnebí.¹⁸⁸ „*I přes tato uvolnění však Anežka, jak poznamenává její životopisec, vcelku zachovávala i nadále přísný půst jako svatá Klára v Assisi, takže ona sama byla nucena ji ve svém třetím listu napomenout k umírnění její horlivosti.*“¹⁸⁹

2.3.1. Privilegium chudoby

Anežka chtěla, aby organizace jejího kláštera byla založena na principu naprosté chudoby. Toto nebylo realizováno ani v Assisi, ani v Praze, jelikož oba tyto klariské kláštery vlastnily pozemské statky. V případě Anežčina kláštera šlo především o špitál, o který se staralo zvláštní bratrstvo. Anežka se proto v roce 1238 vzdala špitálu. Papež souhlasil a 15. dubna 1238 tomu klášteru poskytl tzv. *privilegium chudoby*. Bylo výhradním právem dobrovolné chudoby, díky kterému jeptišky, pokud nechtěly, nemusely přijímat žádné pozemské statky neboli državy.¹⁹⁰ „*Privilegium chudoby mělo zcela stejné znění jako to, které bylo již uděleno Klářínu klášteru.*“¹⁹¹

¹⁸⁶ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 102–103.

¹⁸⁷ ŽEMLIČKA, Josef. *Cit. dílo* (1986), s. 59.

¹⁸⁸ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 103–105.

¹⁸⁹ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 55.

¹⁹⁰ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 107.

¹⁹¹ JOACHIMOVÁ, Jiřina. *Cit. dílo* (1989), s. 171.

3. Sociální a charitativní činnost Anežky

„Abychom porozuměli podstatě středověké dobročinnosti, musíme si ujasnit její vztah k bohosloveckému typu thomistickému.¹⁹² Celé dílo katolické služby totiž spočívá na ctnosti charity. Vycházejíc z účinné lásky k Bohu, projevuje se almužnictvím a blahovlnným postojem k sociálně závislému bližnímu. Katolická mravouka si cení lásku k Bohu výše než lásku k bližnímu, ačkoli zařazuje lásku k bližnímu do obsahu dokonalé lásky k Bohu. Bůh má být v první řadě milován pro svou vlastní bytostnou podstatu; láska k němu je považována za cíl všech mravně žádoucích lidských činů a citových náklonností.“¹⁹³

3.1. Osobnosti, které Anežku ovlivnily

Anežka již od dětství vyrůstala v kláštorech, byla vedena k víře a k pomoci ostatním lidem. Anežčino smýšlení bylo ovlivněno řadou významných osobností její doby. Velice inspirujícím se pro Anežku stal svatý František a svatá Klára. Anežku však ovlivnila i její sestřenice svatá Alžběta Durynská nebo například její prateta svatá Hedvika Slezká.

3.1.1. Svatý František z Assisi

František přišel na svět v roce 1182 v italském městě Assisi. Jeho matka, Sora Pica, byla nábožensky založena a pocházela z šlechtické rodiny z Provance v jižní Francii. Jeho otec, Ser Pietro Bernardone, byl bohatý soukeník. František nebyl nijak vzdělaný, uměl jen trochu číst, psát a latinu, což byl v té době dorozumivací jazyk mezi obchodníky, díky matčině původu z části ovládal francouzštinu. František vypomáhal svému otci v obchodě. V mládí byl marnotratný, neuměl si vážit peněz. Když začala válka mezi Assisi a Perugií, František také bojoval. Assiští však byli poraženi a někteří, včetně Františka, byli zatčeni a uvězněni. Ve vězení byl rok. Když se vrátil domů, onemocněl, poté se mu zalíbila rytířská dobrodružství.¹⁹⁴ *„František z Assisi v bouřlivém mládí prožil obrácení. Pociťovali nejen prázdnotu zahálčivého života, ale i mravní zlo, které působil jeho otec tvrdostí vůči*

---

¹⁹² Tomismus; filozofický a teologický směr, vychází z názorů italského dominikána sv. Tomáše Akvinského.

¹⁹³ HNÍK, František M. *Pohnutky dobročinnosti v křesťanství: rozbor vztažností mezi teologií a sociální službou*. Praha: Církev československá. Ústřední rada, 1935, s. 127.

¹⁹⁴ KYBAL, Vlastimil. *Svatý František z Assisi*. Brno: L. Marek, 2006, s. 1–2.

zaměstnancům. František se rozhodl žít v jednoduché střízlivosti a chudobě spolu s družinou těch, kteří se nadchli pro stejné ideály.¹⁹⁵

František si zvolil cestu chudoby. Vzdal se majetku svého otce, ty, kteří jej prosili o peníze, obdaroval, když neměl žádné peníze, rozdával i své oblečení. Penězi obdarovával i malomocné. František hledal někoho, kdo by mu mohl být vzorem v jeho počínání, našel ho v Ukřižovaném. Otec s Františkovými skutky nesouhlasil, i přesto se František rozhodl následovat Boha. Opustil domov a žil poustevnickým a žebravým životem. Kázal na různých místech a hlásal smíření a pokání. Dle legendy kázal prostým způsobem, ale s velkými nadšením a zanícením, díky tomu si dokázal získat spoustu lidí.¹⁹⁶

Františkovo kázání a způsob života začalo imponovat některým lidem, hlavně mladšího věku, kteří chtěli žít stejně jako František. Na začátku se k Františkovi připojili tři z nich. „*Sv. František žil se svými bratry jako „poutník“, který jde v šlépějích Kristových. A to zcela doslova. Poutník, který naprosto spoléhá na péči svého Otce v nebesích. Kam přijde, tam si prosí o práci. Když nenajde práci, žebrá. Zároveň káže prostými slovy a zve k obrácení.*“¹⁹⁷

František sepsal jednoduchá pravidla života pro své bratrstvo, založena zejména na citátech z evangelia. To už mělo Františkovo bratrstvo jedenáct členů. Vydali se do Říma a chtěli od papeže uznat jejich bratrstvo. „*Hlavou Boží církve tehdy byl pan papež Inocenc III., slavný muž, vynikající učenec a skvělý řečník, který hořel horlivostí pro spravedlnost, kdykoli šlo o záležitosti křesťanské víry.*“¹⁹⁸ Pravděpodobně v létě roku 1210 papež toto bratrstvo ústně schválil. Svolil také, že bratři mohou kdekoli kázat, musel jim to však povolit František. Bratři také museli, stejně jako František papežovi, slíbit Františkovi poslušnost.¹⁹⁹

„*Na počátku 13. století tak vznikl nový mnišský řád, který působil ve městech a podílel se na duchovní správě obyvatel. Jeho existenční podmínky byly zcela neobvyklé: postrádal jakékoliv hmotné zaopatření.*“²⁰⁰ František nejspíše bratrstvo pojmenoval *Řád menších bratří*. Bratři měli žít v duchovním spojení, poslušnosti a v chudobě, což znamenalo, že neměli nic vlastnit, nic milovat, proto se nemuseli obávat, že by něco mohli ztratit. Bratři neustále cestovali, po cestě kázali a nabádali lidi k pokání. Bylo-li to možné,

¹⁹⁵ SPUNAR, Pavel. *Kultura středověku*. 2. pozměněné a doplněné vydání. Praha: Academia, 1995, s. 61.

¹⁹⁶ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2006), s. 8–23.

¹⁹⁷ POSPÍŠILOVÁ, Ludmila. Anežka a její boj o řeholi. In: POLEHLA, Petr a Jan HOJDA, ed. *Církev, žena a společnost ve středověku: sv. Anežka Česká a její doba*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2010, s. 53–54.

¹⁹⁸ ŠTIVAR, Bonaventura J., ed. *Františkánské prameny*. 2., *Legendy o svatém Františkovi z let 1226 – 1235*. Velehrad: Ottobře 12, 2003, s. 87.

¹⁹⁹ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2006), s. 26–29.

²⁰⁰ SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka Česká: život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015, s. 24.

měli manuálně pracovat, nebylo-li to možné, pak měli žebrať, měli se často modlit, chvalořečit a potlačovat tělesné žádosti, vším světským měli opovrhovat a žít v pokoji a laskavosti. Takto vypadala Františkova původní pravidla, založená na zásadě naprosté chudoby a na zásadě pokání a míru.²⁰¹

Bratrstvo kladlo velký důraz na individuální prožívání Kristova života. Proto, když František nekázal, uchyloval se do poustev, ve kterých odpočíval a oddával se v tichosti kontemplaci.²⁰² Kromě kontempace bylo pro bratrstvo důležité hlavně kázání a misionářství. V době, kdy mohli kázat jen biskupové a kněží, toto bratrstvo lidovým kazatelstvím velice ovlivnilo strukturu tehdejší církve. Správní struktura bratrstva měla centrální vedení s prvky demokracie. Kázání Františka a jeho bratří se brzy dostalo i do dalších zemí. František byl označován jako „nový Kristus“ a jeho bratři jako „Bohem vyvolený řád.“²⁰³

Bratrstvo se stále rozrůstalo a původní jednoduchá životní pravidla už nebyla pro rozvětvené společenství dostačující. Bylo třeba vytvořit obecně platná pravidla, která by sjednotila Františkovo společenství. Františkova původní pravidla byla velice přísná a nemohli je všichni členové bratrstva, kteří patřili do různých okruhů lidí, dodržovat. V této době už s Františkem vedl společenství jeho přítel, kardinál Hugolín, který změnil původní volné společenství na řádovou instituci.²⁰⁴ „*V osobě kardinála Hugolína se projevuje starost církve o to, aby si toto lidové hnutí které se na první pohled podobalo valdenským, uchovalo pravověrnost a podřízenost svaté církve.*“²⁰⁵ František zůstal duchovním vůdcem bratrstva, ale v září 1220 se zřekl vedení řádu a místo sebe určil bratra Petra Cataniova, po jeho smrti v březnu 1221 nastoupil bratr Eliáš z Kortony. František zatím vytvářel novou řeholi pro své bratrstvo, která byla v roce 1221 přednesena před kapitulou. Přestože jsou v řeholi cenná svědectví o vývoji bratrstva a jeho ideální cíle a těžkosti, nebyla v této formě použitelná v praxi. Byla rozsáhlá, obsahovala dvacet čtyři článků s řadou citátů a mravních ponaučení.²⁰⁶

František zkusil ještě jednou vytvořit řeholi pro bratrstvo a radil se s kardinálem Hugolínem. Tato nová řehole byla kratší, měla jen dvanáct článků. Byla napsána přesně a stručně, oproti řeholi z roku 1221. Život v naprosté chudobě podle evangelia však František nevynechal, řehole ale povolovala úlevy v oblékání, v loži a ve vlastnění knih.

²⁰¹ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2006), s. 33–37.

²⁰² Kontempace; nejvyšší stupeň modlitby; stav přímého patření Boha člověkem, nakolik je to v tomto životě možné.

²⁰³ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (2015), s. 25.

²⁰⁴ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2006), s. 101–111.

²⁰⁵ POSPÍŠILOVÁ, Ludmila. *Cit. dílo* (2010), s. 51.

²⁰⁶ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2006), s. 112–141.

Bratři mohli kázat pouze tehdy, schválil-li to biskup dané diecéze. Tato řehole byla 29. listopadu 1223 potvrzena papežem Honoriem III. Bratrstvo se ustálilo, avšak občas se jeho členové dostávali do sporu kvůli odlišnému výkladu Františkových názorů. František tedy k řeholi musel připojit několik listů (bratru Lvovi, bratru Angelovi z Pisy, generální kapitule a všem bratřím), posledním listem byla jeho *Závěť* z roku 1226, kde opět vyzdvihuje ideu naprosté chudoby, příkaz práce a úctu ke kněžím a k svátosti oltářní.²⁰⁷

František v roce 1224 odešel do poustevny Alverno, zde přijal 14. září stigmata²⁰⁸ Ježíše Krista, tím byla ukončena jeho duševní muka. V té době se mu zhoršovala oční nemoc, navštívil ještě svatou Kláru v San Damianu, kde napsal *Píseň bratra slunce*, chvalozpěv na Boha a na celé tvorstvo. V sienském klášteře nadiktoval svou *Závěť* a zemřel 4. října 1226.²⁰⁹ Byl kanonizován již dva roky po své smrti, tedy v roce 1228. Kanonizace proběhla bez vyšetřování, která ji obvykle předcházela.²¹⁰

3.1.2. Svatá Klára

Roku 1194 přišla na svět Klára. Narodila se, stejně jako František, v Assisi. Klára byla nejstarší dcerou šlechtičny Ortunaly a rytíře Faverona. Pocházela z velice zámožného a mocného rodu Offreducci-Faverone. Když vypukla v roce 1202 válka mezi sousedními městy Assisi a Perugiou, Klářina rodina musela utéct. Byla to občanská válka mezi šlechtou a městskými obyvateli. Klářina rodina byla samozřejmě na straně šlechty, na straně protivníka byl mimo jiné také František z Assisi. Jelikož byla Klára z šlechtického rodu, dostalo se jí řádného vzdělání.²¹¹

Nechala se unést kázáním Františka z Assisi. 18. března 1212, na Květnou neděli, Klára odešla z domova a připojila se k Františkovi v kapli P. Marie v Porciunkule. Zde jí František ostříhal vlasy, obdržela hrubý oděv a byla přijata do Františkova společenství. Nejprve pobývala v benediktinském klášteře San Paolo v Bastii, následoval klášter kajicnic Sant' Angelo u hory Subasio. V tomto klášteře se ke Kláře přidalo několik žen. František pak tyto řádové sestry odvedl ke kostelu sv. Damiána nedaleko Assisi, který dříve sám

²⁰⁷ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (2015), s. 26–27.

²⁰⁸ Stigmata; rány na těle v místech, kde měly být způsobeny Ježíši Kristu během ukřižování; v křesťanské mystice považováno za zázračný jev.

²⁰⁹ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2006), s. 183–244.

²¹⁰ BREDERO, Adriaan H. *Christendom and Christianity in the Middle Ages: The Relations between Religion, Church, and Society*. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1994, s. 33.

²¹¹ MASÁŘIKOVÁ, Martina. *Svatá Anežka a její odkaz*. Praha, 2006. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Husitská teologická fakulta, s. 9.

opravil.²¹² „František z Assisi vyprostil Kláru dei Sciffi jako velmi mladé děvče, „jako nějakou vznešenou kořist ze zlého světa“. Při klášteře sv. Damiána před branami Assisi vzniklo velké, Klárou vedené společenství, které žilo podle Františkových příkazů v chudobě, rozjímání a přísném půstu.“²¹³

František také řádovým sestrám u sv. Damiána slíbil hmotné zaopatření a duchovní péči. Tímto slibem se od počátku lišil život „damianitek“ od života menších bratří. Sestry se totiž nemohly žít žebráním a pracemi mimo klášter, to obstarávali bratři. Také neměly kazatelskou a misionářskou povinnost. V klášteře sestry pracovaly, šily kostelní roucha, dále se staraly o nemocné a modlily se. František se stal hlavou řádu, do kterého patřili bratři i sestry. Až v roce 1215 se Klára stala abatýší kláštera u sv. Damiána, a tak představenou řádu „chudých dam.“ František za to vyžádal pro Kláru u papeže zvláštní privilegium chudoby, jelikož toužil, aby klášter sv. Damiána zůstal v naprosté chudobě, jako tomu bylo na začátku. Klára u sv. Damiána zůstala celý svůj život, později se k ní připojila i její nejmladší sestra Beatrice a po smrti jejího otce se k nim připojila i jejich matka.²¹⁴

Klářino společenství však stále nemělo pevná řeholní pravidla. Kardinál Hugolín jim udělil v roce 1219 benediktýnskou řeholi se souborem řeholních ustanovení, která sám vytvořil a inspiroval se u starších řádů. Sestry dle kardinála Hugolína měly žít izolovaně od okolního světa v kontemplaci, omezil duchovní vedení sester menšími bratry a povolil společné vlastnictví. Hugolínovo řeholní ustanovení a benediktýnskou řeholi nové kláštery přijaly, jen sestry u sv. Damiána si ponechaly, díky Klářině naprosté věrnosti, nějaké prvotní Františkovy ideje.²¹⁵ „Sv. Klára poslušně přijala Hugolínovu řeholi, avšak usilovala o zvláštní privilegium života v chudobě. Poprvé jí bylo uděleno již Inocencem III. někdy v roce 1215 – 1216. Řehoř IX. nakonec potvrzuje toto privilegium dne 17. září 1228. Přesto je Klára znepokojena, protože původní duch života, kterému se učila od sv. Františka, nebyl v nové řeholi obsažen. Sestry dokonce slibovaly žít podle řehole sv. Benedikta.“²¹⁶

Papeže Řehoře IX. po jeho smrti vystřídal papež Celestýn IV.,²¹⁷ po třech letech, tedy v roce 1243 se stal papežem Inocenc IV. Nový papež damianitkám, které byly po smrti svaté Kláry nazývány klarisky, opět schválil Hugolínovu řeholi. Nakonec však

²¹² SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (2015), s. 27.

²¹³ ENNENOVÁ, Edith. *Ženy ve středověku*. Praha: Argo, 2001, s. 130–131.

²¹⁴ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2006), s. 54–56.

²¹⁵ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (2015), s. 28.

²¹⁶ POSPÍŠILOVÁ, Ludmila. *Cit. dílo* (2010), s. 52–53.

²¹⁷ Celestýn IV. († 10. listopadu 1241); vlastním jménem Goffredo da Castiglione; papežem od 25. října do 10. listopadu 1241.

papež tuto řeholi 6. srpna 1247 předělal, svatého Benedikta vyměnil za svatého Františka, sliby tedy měly být skládány ve Františkově duchu. Sestry z řádu klarisek spadají pod pravomoc generálního ministra a provinčních ministrů Menších bratří. Tato nová řehole kladla velký význam na klauzurní způsob života, ale není tam potvrzeno privilegium chudoby. Kláře se to nelíbilo a začala vytvářet svou vlastní řeholi. Při psaní vycházela hlavně z řehole, kterou potvrdil papež Inocenc IV., dále z regulí kardinála Hugolína a Inocence IV. Řehole byla připravena ke schválení od papeže 16. září 1252. Papež ji však schválil až těsně před Klářinou smrtí. Bylo to 9. srpna 1253. Druhý den řeholi obdržela Klára a třetí den, 11. srpna 1253 zemřela.²¹⁸ „*Touto řeholí, jakož i „privilegiem chudoby“, znovu potvrzeným od papeže, uhájila „bylinka sv. Františka“ až do posledního dechu svého života základní princip chudoby, z něhož františkánství vyrostlo a jenž byl heslem i programem veškerého usilování obrodného ze strany Františkovy i Klářiny.*“²¹⁹

Klára s Anežkou udržovaly mezi sebou spojení pomocí korespondence. Víme, že si spolu dopisovaly. Dochovaly se čtyři listy, které napsala Klára a které jsou adresované Anežce. Anežčiny odpovědi se bohužel nedochovaly, tudíž vidíme vztah, který mezi Anežkou a Klárou postupně vznikl, jen z jedné strany. Co psala Anežka, nevíme, ale můžeme to alespoň trochu odvodit z Klářiných odpovědí a reakcí v jejích listech.²²⁰

První list Klára vytvořila nejspíše již v roce 1234. Klára Anežce psala buď krátce před jejím vstoupením do kláštera, nebo hned po vstupu. List nenapsala pro Anežku jako novou abatyši, ale pro Anežku jako svou spolusestru, chtěla ji oslovit a povzbudit v jejím následování Františkova ideálu.²²¹ „*Ovšem první styk s dcerou královskou, kterou dříve neznala a jejíž ctnosti vynášela chválami sama hlava křesťanstva, papež, dával Kláře onen uctivý tón, jímž psala první list. Další listy zachovávají i dále uctivý ráz, ale již jsou více zahřívány teplem důvěrného, něžného přátelství, jež spojuje duše oddané týmž ideálům.*“²²²

Klára v prvním listě Anežku chválí, že si zvolila cestu Boží a že odmítla dohodnutý sňatek s císařem Fridrichem. Anežka si raději vybrala život v chudobě a odříkání. Dále Klára vyznává, že jen chudým lidem Kristus slíbil a daroval nebeské království, do kterého

---

²¹⁸ POSPÍŠILOVÁ, Ludmila. *Cit. dílo* (2010), s. 53.

²¹⁹ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 23.

²²⁰ VYSKOČIL, Jan K. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry: kritický rozbor textový a věcný legendy a čtyř listů s nejstarším (původním) textem milánského rukopisu*. Praha: Univerum, 1932, s. 94.

²²¹ POSPÍŠILOVÁ, Ludmila. *Cit. dílo* (2010), s. 57–58.

²²² VYSKOČIL, Jan K. *Cit. dílo* (1932), s. 58–59.

se nedá dostat, pouze velice tenkou branou. Na konci listu Klára opět nabádá Anežku, aby se co nejvíce se svými sestrami řídila principem chudoby a aby se společně rozvíjely.²²³

*„Tímto listem začalo literárně jedné z nejkrásnějších přátelství, jež bylo uzavřeno a pěstováno mezi dvěma ženami středověkými superiorní vůle, ušlechtilosti a oddanosti křesťanským ideálům.“*²²⁴

Ve druhém listě, který Klára sepsala mezi lety 1235 a 1237 a který byl velmi vřelý a pochvalný, schvaluje Anežce nastoupenou cestu, jež si zvolila. Anežka se Kláry pravděpodobně tázala na věci kolem řehole. Klára zde píše i o bratru Eliášovi, na kterého bylo v pozdějších kronikách nahlíženo spíše negativně. O něm však píše v dobrém. Dle Kláry byl bratr Eliáš ochráncem Františkových tradic, jelikož k němu choval značnou úctu. Klára Anežku napomíná, aby neopustila život v chudobě.²²⁵

Anežka chtěla, aby její sestry měly stejná pravidla, jako měly Klářiny sestry u sv. Damiána, a nejspíš o tato pravidla napsala Kláře. Klára tak ve svém třetím listě z roku 1238 učinila. Klářina sandamiánská pravidla o postění kladla důraz na rozdíl mezi silnými, zdravými sestrami a mezi slabými, nemocnými sestrami, které neměly tak přísná pravidla, co se týče stravování.²²⁶

*„V třetím listě plesá Klára, že Anežka nejen že nezklamala její naději, nýbrž k největší radosti své duchovní matky vše splnila dokonale tak, že je hodnou svaté tradice a Františkova odkazu. Ba v mnohém převýšila očekávání sv. Kláry, takže ji musela laskavě vymlouvat přílišnou přísnost a pamatovati ji na slabost lidskou.“*²²⁷

Poslední, čtvrtý list psala Klára již na smrtelném loži v roce 1253. Anežku oslovuje „polovicí duše“, „obzvláštní schránkou svého srdečného milování“, „nejjasnější královnou a manželkou Beránka věčného krále“ a „předrahou svou matkou a zároveň dcerou, nade všechny jiné obzvláště milovanou“. Anežce se v listě omlouvá, že měla psát častěji, jenže kvůli málo poslům a kvůli nebezpečné cestě to nebylo možné, přesto ji však velice miluje. Klára už nepíše ani o chudobě, ani o dalších Františkových ideálech. Píše jen o své a Anežčině duši a o kontemplaci. List končí Klára slovy: „Bud' s Bohem, má předrahá dcero, bud' s Bohem se svými dcerami až k trůnu slávy velkého Boha, a pros za nás...“²²⁸

Klářiny listy jsou všechny psány honosným stylem a vyskytuje se v nich spousta básnických přívlastků. Každý list začíná obsáhlým oslovením Anežky. Oslovení je

²²³ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 97.

²²⁴ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 97.

²²⁵ POSPÍŠILOVÁ, Ludmila. *Cit. dílo* (2010), s. 62.

²²⁶ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 104.

²²⁷ VYSKOČIL, Jan K. *Cit. dílo* (1932), s. 95.

²²⁸ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 121–123.

pokaždé jiné, ale vždy zdůrazňuje Anežčinu mravnost a počestnost. Poté Klára pokaždé píše o sobě, o tom, jak sama sebe chápe. Klára se viděla jako služebnice a ochránkyně svých sandamiánských sester. Takto se opět Klára nazývá, až na malé obměny, v každém listě.²²⁹

3.1.3 Svatá Alžběta Durynská

Alžběta, Anežčina sestřenice, se narodila v roce 1207 Gertrudě,²³⁰ sestře Hedviky. „Její otec, uherský král Ondřej,²³¹ byl bratrem Anežčiny matky Konstancie a rod jejího muže, durynského landkrabího Ludvíka,²³² byl rovněž spřízněn s rodem Přemyslovců.“²³³ Již v Alžbětiných čtyřech letech byla zasnoubena z politických důvodů se synem Heřmana I. Durynského,²³⁴ Heřmanem. Alžběta tedy odcestovala na durynský dvůr. Její snoubenec zemřel, tudíž Alžbětu zasnoubily s mladším synem Heřmana I. Durynského, Ludvíkem. Rodina Ludvíka tento sňatek Ludvíkovi rozmlouvala. Anežka byla skromná a sympatizovala s chudými lidmi a to se právě Ludvíkově rodině nezamlouvalo.²³⁵

Alžbětin manžel zemřel již v jejích dvaceti letech, moci se ujal Alžbětin švagr Jindřich Raspe.²³⁶ Ten nechal Alžbětu s jejími dětmi vyhnat z hradu a jejího syna připravil o právo na dědictví.²³⁷ „Po smrti manžela († 1227) opustila Alžběta kulturně vyspělý landkraběcí dvůr a věnovala se chudým. Její rozhodnutí vyvolalo pobouření. Aby nekompromitovala rod, byla odsunuta na okraj panství Marburku, kde v roce 1228 založila z vdovského podílu špitál pro nemocné.“²³⁸

Alžběta žila podle ideálu svatého Františka a svaté Kláry. V Marburku nechala postavit již zmíněný špitál a chudobinec svatého Františka. Anežka Česká nechala vystavět špitál dle vzoru Alžběty. Když se její otec Ondřej II. doslechl, v jaké bídě Alžběta žije a že je možná trochu šílená, chtěl, aby se vrátila k němu na hrad. Alžběta však otce odmítla,

²²⁹ MASARÍKOVÁ, Markéta. *Cit. dílo* (2006), s. 15–16.

²³⁰ Gertruda Meranská (1185–28. září 1213); uherská královna pocházející z jihoněmeckého hraběcího rodu Andechsů; manželka Ondřeje II.; matka sv. Alžběty Durynské či Bély IV. Uherského.

²³¹ Ondřej II. Uherský (asi 1177–21. září 1235); pocházel z dynastie Arpádovců; uherským králem od roku 1205 do roku 1235; manželka Gertruda Meranská; dcera sv. Alžběty Durynské; syn Bély IV. Uherského.

²³² Ludvík IV. Durynský (28. října 1200–11. září 1227); lantkrabě durynský, falckrabě saský, říšský maršálek; manžel sv. Alžběty Durynské.

²³³ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 43.

²³⁴ Heřman I. Durynský (asi 1155–25. dubna 1217); lantkrabě durynský, falckrabě saský z dynastie Ludowingů; otec Ludvíka IV. Durynského.

²³⁵ KUKLOVÁ, Iveta. *Anežka Česká a její sociální a charitativní činnost*. Praha, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Husitská teologická fakulta, s. 39.

²³⁶ Jindřich Raspe (1204–16. února 1247); lantkrabě durynský; v letech 1246 a 1247 s podporou papeže římským vzdorokrálem proti Konrádovi IV. Štaufskému.

²³⁷ KUKLOVÁ, Iveta. *Cit. dílo* (2014), s. 39.

²³⁸ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 43.

tento způsob života si vybrala dobrovolně a byla tak spokojená.²³⁹ Alžběta zemřela v pouhých dvaceti čtyř letech 17. listopadu 1231 na důsledky krátkého onemocnění. Již po roce byl započat kazatelem Konrádem,²⁴⁰ Alžbětíným poručníkem, její proces svatořečení. Byla svatořečena 27. května 1235 papežem Řehořem IX. Konrád, durynský landkrabí, započal v Marburku výstavbu velkolepého rodového mauzolea, který byl postaven nad ostatky světice. 14. srpna 1235 byl položen základní kámen tohoto mauzolea. V severním rameni mauzolea měla být hrobka Alžběty a v jižním rameni pak hroby landkrabat.²⁴¹

3.1.4. Svatá Hedvika Slezká

Hedvika se narodila pravděpodobně na hradě Andechs v horním Bavorsku v roce 1174 nebo 1172 do bavorského hraběcího rodu Diessen-Andechs. Jejím otcem byl hrabě Bertold IV.²⁴² Matkou byla Anežka Míšeňská, druhá manželka Bertolda IV. a dcera míšeňského markraběte Deda V. z Rochlic.²⁴³ „*Rodina její byla silně církevní. Jeden bratr byl biskupem bamberským, druhý patriarchou aquilejským. Ze sester jedna, Anežka,*²⁴⁴ *byla provdána za krále francouzského, Filipa Augusta, ač jen na rok, druhá pak Gertruda za krále uherského, Ondřeje II., s níž měla dceru, později svatou Alžbětu Durynskou.*“²⁴⁵

Jak doma, tak i později v klášteře benediktýnek v Kitzingen na Mohanu měla Hedvika vynikající výchovu. Otec ji chtěl nejprve zasnoubit se synem srbského župana Miroslava, Toljenem, nakonec se to nepodařilo a Bertold IV. našel Hedvice jiného snoubence. Byl to syn vratislavského knížete Boleslava Dlouhého,²⁴⁶ Jindřich.²⁴⁷ Hedvika kolem roku 1190 odchází z kláštera do Vratislavi na knížecí dvůr slezských Piastovců.²⁴⁸

„*Záhy se přizpůsobila novému slovanskému prostředí. Naučila se polsky a svým milým, ale pevným a cílevědomým vystupováním brzy přetvořila život na vratislavském*

²³⁹ KUKLOVÁ, Iveta. *Cit. dílo* (2014), s. 39.

²⁴⁰ Konrád Durynský (asi 1206 – 24. července 1240); hrabě z Gudensbergu; velmistr řádu německých rytířů; bratr Ludvíka IV. Durynského.

²⁴¹ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 43, 79.

²⁴² Bertold IV. z Andechsu († 12. srpna 1204); hrabě z Andechsu, vévoda meranský a markrabě istrijský.

²⁴³ KADLEC, Jaroslav, ed. *Cit. dílo* (1989), s. 160.

²⁴⁴ Anežka Meránská (asi 1180 – 20. července 1201); francouzská královna pocházející z jihoněmeckého hraběcího rodu Andechsů; manželka francouzského krále Filipa II. Augusta.

²⁴⁵ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 30.

²⁴⁶ Boleslav I. Dlouhý (1127–8. prosince 1201); první Piastovec, který nosil titul kníže; zakladatel dolnoslezského rodu slezských Piastovců.

²⁴⁷ Jindřich I. Bradatý (1165/1170–19. března 1238); vratislavský a opolský kníže a polský senior z rodu slezských Piastovců; syn Boleslava I. Dlouhého; manžel Hedviky Slezké.

²⁴⁸ TKADLČÍK, Vojtěch. Svatá Hedvika. In. KADLEC, Jaroslav, ed. *Bohemia sancta: životopisy českých světců a přátel Božích*. Praha: Česká katolická charita v Ústředním církevním nakladatelství, 1989, s. 160–161.

*knížecím dvoře ve vzorné křesťanské společnosti.*²⁴⁹ S manželem měla Hedvika sedm dětí, čtyři syny a tři dcery. Poté se i s manželem zavázala k úplné pohlavní zdrženlivosti po třicet let jejich manželství. Svým chováním byla vzorem pro své okolí, ovlivnila také malou Anežku a její sestru Annu, které byly zasnoubené se syny Hedviky a které byly jako malé v třebsnickém klášteře. Tento cisterciácký klášter založila Hedvika, sloužil jako výchovný ústav pro mladé šlechtičny, o které se staraly jeptišky.²⁵⁰

Hedvika také založila špitál, o chudé a nemocné se sama starala a ošetřovala je. Vedle třebsnického kláštera nechala Hedvika založit asi dvacet kostelů a církevních ústavů. Podpořila řády, které přišly do Slezska, byly to hlavně cisterciáci, dominikáni a františkáni. Hedvika během svého života předčasně ztratila řadu milovaných osob, s vypořádáním se s touto situací jí pomohl třebsnický klášter, který jen vzkvétal a ve kterém trávila mnoho času, ale řeholní sliby nesložila. Jindřich Bradatý, Hedvičin manžel, třebsnický klášter přestavěl, zvětšil a postavil při něm obrovský chrám, který byl dostavěn a posvěcen 25. srpna 1219.²⁵¹

Jindřich Bradatý zemřel 12. dubna 1238 a byl pohřben v Třebnici, i tuto ztrátu se Hedvice podařilo překonat, nejhorší pro ni však byla smrt jejího syna Jindřicha,²⁵² který padl v bitvě u Lehnice 9. dubna 1241 proti Tatarům. Hedvika zemřela v Třebnici 14. října 1243.²⁵³ „Bezprostředním podnětem k založení třebsnické pohřební kaple byla kanonizace manželky Jindřicha I. Bradatého a Anežčiny první vychovatelky Hedviky († 15. října 1243), k níž došlo 26. března roku 1267. Jejím svatořečením dostoupila vrcholu dlouholetá snaha slezských knížat, podporovaná králem Přemyslem.“²⁵⁴

3.2. Založení klášterů a špitálu

Anežka Česká nechala postavit celkem tři chrámy. K těmto chrámům patřil ženský klariský klášter, mužský františkánský klášter a rozsáhlý špitál. Finančně Anežce s jejím projektem pomáhala její královská rodina. Její bratr, Václav I., daroval Anežce pozemky na pravém břehu Vltavy. Celý tento soubor budov byl nazýván „Na Františku“ či „České Assisi“.²⁵⁵ „Uprostřed chudické čtvrti Na Františku za přispění královské rodiny

---

²⁴⁹ Tamtéž, s. 161.

²⁵⁰ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 31.

²⁵¹ TKADLČÍK, Vojtěch. *Cit. dílo* (1989), s. 162–163.

²⁵² Jindřich II. Pobožný (1196/1207–9. dubna 1241); sjednotitel a vládce Polska; slezský kníže; syn Jindřicha I. Bradatého a Hedviky Slezské.

²⁵³ TKADLČÍK, Vojtěch. *Cit. dílo* (1989), s. 163.

²⁵⁴ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 170.

²⁵⁵ TKADLČÍK, Vojtěch. *Cit. dílo* (1989), s. 169.

vybudovala Anežka impozantní komplex klášterních budov a kostelů nádhernou architekturou naší rané gotiky.²⁵⁶

3.2.1. Gotika

Za vlády Václava I. románský styl již postupně upadal a místo něho se objevil nový styl, gotika. Vznikla ve Francii, do Čech se dostala přes Sasko a její krásu můžeme spatřovat v Anežčině „Českém Assisi.“²⁵⁷

Dle křesťanského univerzalizmu byl již stylově vlivným románský sloh, který byl inspirován i byzantským stylem. Stavěly se v něm převážně rotundy a baziliky, benediktýnské kláštery a řada hradů. Mezi znaky románského stylu patří půlkruhový oblouk u oken a dveří nebo jako valená klenba, která sloužila k překlenutí vnitřních prostor. Také se používala křížová klenba, která se opírala o dva oblouky. Dalším znakem je veliká rozměrnost horizontálnosti oproti vertikálnosti, stavěly se široké zdi kvůli nedobytnosti.²⁵⁸

Nový gotický styl křesťanskému univerzalizmu odpovídal také. Nejtypičtější stavbou jsou katedrály, vznikali však i jiné stavby. Odkaz k Bohu je v tomto stylu znázorněn vertikálností. Stěny se postupně ztenčují, aby mohly i ty nejtenčí věžičky dosáhnout co nejbližší k Bohu. Dalším znakem jsou veliká okna většinou zakončena lomeným obloukem. V budovách tak je více světla.²⁵⁹

3.2.2. Anežčin špitál

Špitál byl nejprve spojen s Anežčíným klášterem, nejspíš se nacházel mezi Anežským klášterem a kostelem sv. Haštala. Nesloužil pouze nemocným, ale také jako „útulek pro poutníky, ale hlavně pro lidi, kteří byli tak říkajíc vyřazeni ze společnosti. Žebráci, tuláci a jiní chudáci nacházeli ve zdech špitálu záchranu. [...] Když onemocněli, měli tu pomoc a zejména neumírali bez zpovědi a křesťanského pohřbu.“²⁶⁰

Založením špitálu se Anežka inspirovala u své sestřenice Alžběty Durynské. K jeho výstavbě využila část ze svého věna, zbytek obdržela od své královské rodiny, české šlechty a možná i od německého pražského měšťanstva. Špitál byl pod papežskou

²⁵⁶ JANUSOVÁ, Jana. *Cit. dílo* (1991), s. 27.

²⁵⁷ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 90.

²⁵⁸ VANÍČEK, Vratislav. *Cit. dílo* (2000), s. 51–64.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 51–64.

²⁶⁰ JANUSOVÁ, Jana. *Cit. dílo* (1991), s. 25.

ochranou i pod ochranou českého krále Václava I.²⁶¹ Špitál spravovalo laické bratrstvo. Měl být navždy spojen s klášteřem.²⁶²

Anežčin bratr Přemysl, markrabě moravský, věnoval Anežce ves Rakšice na Moravě. Anežka chtěla, aby Přemysl tuto ves daroval špitálu, který měl být zároveň i chudobincem, a zisky, jež z této vsi budou plynout, dostanou chudí lidé, kteří v tomto chudobinci žijí. Přemysl tak učinil a král Václav I. to potvrdil. Konstancie, Anežčina matka, také špitál obdarovala. Byl to majetek zakoupený od německých rytířů u sv. Petra Na Pořičí, kam se poté špitál přesunul.²⁶³ „*Papež Řehoř IX. ve svém dopise, který zaslal Anežce Přemyslovně 18. 5. 1235, píše o tom, že životní potřeby sester klarisek na Františku mají být hrazeny z příjmů statků, jimiž byl nadán špitál... [...] 25. 7. 1235 následovalo další privilegium, v němž papež určuje, aby klášter i špitál byly vzaty v právo a majetek římské kurie.*²⁶⁴

3.2.3. Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou

Řád křížovníků s červenou hvězdou, který založila Anežka, nahradil původní laické bratrstvo u kostela sv. Haštala, které spravovalo špitál. Je to jediný řád, který vznikl v Čechách. Z pramenů víme málo o jeho počátcích. Bratrstvo bylo složeno ze zbožných laiků, založeno díky menším bratřím a představený byl nazýván *magister* = *mistr*, nebyl to akademický titul. Jednotliví členové si říkali bratři, byli většinou šlechtického původu. Bohužel jména bratří se nedochovala, stejně jako způsob jejich denního života. Ale víme, že provinciál menších bratří Jan určil bratřím nějaká pravidla.²⁶⁵

V roce 1235 se špitál přestěhoval ke sv. Petru Na Pořičí. Jelikož bratrstvo zřejmě nemohlo dostatečně ochránit špitál samo, vydal papež Řehoř IX. na žádost Anežky 14. dubna 1237 bulu *Omnipotens Deus*, kterou přijal bratrstvo pod přímou ochranu papežské kurie. Papež také z bratrstva vytvořil samostatný řád, které se řídilo řeholí sv. Augustina. Stále však špitál zůstal majetkově v područí Anežčina špitálu. Anežka se těchto závazků ve prospěch papeže vzdala 15. dubna 1238. Tím se nově vzniklý řád osamostatnil. Řád křížovníků s červenou hvězdou se již ve 40. letech 13. století rozšířil

²⁶¹ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 87.

²⁶² POSPÍŠILOVÁ, Ludmila. *Cit. dílo* (2010), s. 67.

²⁶³ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 87–88.

²⁶⁴ POSPÍŠILOVÁ, Ludmila. *Cit. dílo* (2010), s. 60.

²⁶⁵ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 41.

i na Moravu, kde se jejich centrem stalo Hradiště sv. Hypolita, a do Slezska, kde byl jejich středem kostel sv. Matěje ve Vratislavi.²⁶⁶

„V listině ze 17. června 1252 uděluje na výzvu papežskou pražský biskup Mikuláš právo nosit červený kříž a hvězdu mistru a bratrům špitálu sv. Františka v Praze a ostatním bratrům téhož vyznání v přítomnosti u budoucnosti v Čechách, na Moravě a v Polsku.“²⁶⁷ Anežka pomohla řádu ještě jednou, bylo to v roce 1252 u krále Václava I. Místo u kostela sv. Petra Na Poříčí, kde se špitál nacházel, již nevyhovovalo jejich rozsáhlé činnosti. Za nové sídlo špitálu a řádu Anežka zvolila místo na pravém břehu Vltavy, kde byl konec Juditina mostu. Stavba byla započata 21. května 1252. Václav I. v listině špitálu opět potvrdil všechny jeho statky, Anežka byla nazvána zakladatelkou špitálu. V této listině vše odsouhlasil i budoucí český král, Přemysl Otakar II.²⁶⁸

Řád křížovníků s červenou hvězdou se rychle šířil. Kromě již zmíněné Moravy a Slezska se dostal také do Polska a Uher. Centra řádového života vznikala při významných kostelích, vedle duchovní správy křížovníci také zakládali a spravovali špitály. Největšího rozmachu dosáhli křížovníci během vlády Karla IV., ve správě měli 60 špitálů. Téměř všechny však zanikly během husitských válek.²⁶⁹ Na konci 17. století bylo bratrstvo povýšeno císařem i papežem na rytířský stupeň řádu. Řád je i v dnešní době v Česku zastoupen.²⁷⁰

3.2.4. Anežský klášter

Král Václav I. přenechal své sestře Anežce na výstavbu kláštera místo na pravém břehu Vltavy v blízkosti kostela sv. Haštala. Tento pozemek byl z východní strany chráněn městskými hradbami a ze severu řekou Vltavou. Vedle ženské řehole přijal Václav I. roku 1232 také řád menších bratří, kteří zůstali u kostela sv. Jakuba.²⁷¹

Nevíme, kdy byly přesně klášter a špitál založeny, ale jistě to bylo brzy poté, co se Václav I. stal králem a co Anežka odmítla sňatek s římským císařem. V dochovaných pramenech je zmíněn nejdříve špitál u sv. Františka, který musel vzniknout nejpozději v roce 1232. Klášter byl postaven velice rychle, jelikož 21. března 1234 jej již Václav I.

---

²⁶⁶ PUČALÍK, Marek. Sv. Anežka Přemyslovna (1211–1282), zakladatelka řádu křížovníků s červenou hvězdou. In: POLEHLA, Petr a Jan HOJDA, ed. *Církev, žena a spolčenost ve středověku: sv. Anežka Česká a její doba*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2010, s. 45.

²⁶⁷ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Českomoravský kompas, 1940, s. 83–84.

²⁶⁸ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 42.

²⁶⁹ MASARÍKOVÁ, Markéta. *Cit. dílo* (2006), s. 32–33.

²⁷⁰ ADAM, Jan. *Osobnosti – Česko: Ottův slovník*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008, s. 16.

²⁷¹ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 47.

přijal pod svou ochranu a udělil mu mnoho privilegií. Prvních pět řádových sester dle legendy přišlo, jak již bylo zmíněno dříve, z italského Tridentu na žádost Anežky u papeže Řehoře IX. Nejspíš však přišly, dle několika františkánských kronik, ze sandamiánského kláštera sv. Kláry z Assisi a přes Trident jen procházely. O svátku sv. Martina se k těmto sestřám přidalo sedm urozených českých dívek. Nakonec do kláštera vstoupila za veliké okázalosti i sama Anežka, a to o příštích svatodušních svátcích. Anežka svým vstupem do kláštera odmítla sňatek s císařem římské říše. Jejím činu dodalo mnohem větší význam, že se zřekla vysoké světské hodnosti. Sám papež Řehoř IX. zaslal Anežce 30. srpna 1234 list, ve kterém vychvaluje její volbu. Papež přijal Anežčin klášter a špitál pod svou ochranu. Druhý den, 31. srpna 1234, napsal papež další dva listy. V prvním žádá představené řádu menších bratří, aby udělili Anežce titul abatyše v klášteře sv. Františka. Těm, kteří přijdou do kláštera na jeho svěcení, udělil odpustky. Den vstoupení Anežky do kláštera, byl pravděpodobně i dnem otevření konventu²⁷² klarisek s kostelem sv. Františka.²⁷³

K nejstarší části Anežčina stavebního komplexu patřil „*kostel svatého Františka, který dal založení i úřední jméno. Do něho bylo možno vstoupit zvenku a také z konventu bratří.*“²⁷⁴ Kostel sv. Františka, byl liturgickým centrem, skládal se ze dvou lodí, zpočátku byl bez presbytáře.²⁷⁵ První obdélníková loď měla tři klenební pole, byla otevřena třemi lomenými arkádami do jižní boční lodi. U východní zdi v hlavní lodi kostela byly nalezeny základy opukového oltáře, to svědčí o tom, že byla loď kostela sv. Františka od počátku brána jako hlavní sakrální místo Anežčina kláštera. Patrová tribuna, která se nacházela v prvním patře severní stěny a která propojovala kostel sv. Františka se stavbou sesterského konventu, sloužila řeholním sestřám při bohoslužbě, během které musely být dle řeholních pravidel odděleny od ostatních věřících. Později byla tribuna postavena i na východní straně. Pro počátky výstavby Anežčina kláštera je charakteristické spojení dvou uměleckých slohů, a to pozdně románského a gotického.²⁷⁶ „*A právě na tom zakládá se neobyčejná vnada a neocenitelná krása monumentálního památníku tohoto.*“²⁷⁷

---

²⁷² Konvent; z archeologického hlediska se jedná o označení budov, které jsou společenstvím řeholnic nebo řeholníků obývány, případně i jinak využívány.

²⁷³ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 47–50.

²⁷⁴ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 102.

²⁷⁵ Presbytář; též kněžiště; též chór; část prostoru křesťanského kostela či katedrály, která je vyhrazena kněžím.

²⁷⁶ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 54–59.

²⁷⁷ LEHNER, Ferdinand J. *Klášter Bl. Anežky Přemyslovný a obnova jeho*. Praha: Jednota pro obnovu kláštera Bl. Anežky, 1896, s. 9.

S kostelem sv. Františka bylo vybudováno také východní křídlo konventu. Byla to rozsáhlá budova, sahala od břehu Vltavy až k hradební městské zdi. Kostel sv. Františka byl postaven z opukových kvádrů, zatímco konvent byl postaven z režného cihelného zdiva. Uvnitř konventu se nacházelo vše, co je nutné k provozu kláštera. K boku kostela sv. Františka na severní straně byla připojena chodba, která obvykle spojovala ambit²⁷⁸ se zahradou kláštera, či nemocnicí. Tato spojovací chodba přiléhala severní stěnou ke kapitulní síni, ze které vedlo původní hlavní schodiště do patra budovy konventu. Uprostřed této budovy se nacházel dvoudílný sál s plochým stropem, který byl pravděpodobně využíván jako refektář.²⁷⁹ Středem tohoto sálu byl oblý nízký sloup, který neměl žádnou hlavici. Ze sálu vedly dvě cesty buď točitým schodištěm do patra budovy konventu, nebo cihlovým půlkruhovým portálem²⁸⁰ do přilehlé severní části kláštera. Na západě v severní části budovy konventu byly dvě místnosti. První měla tvar čtverce a přiléhala k severní stěně refektáře, která sloužila jako kuchyně. Druhá místnost byla obdélná, sahala až k severnímu čelu budovy a sloužila jako hospodářská základna celého kláštera. V patře budovy konventu se nacházel veliký dormitář,²⁸¹ v části byla pravděpodobně klášterní nemocnice. K přední západní straně budovy konventu přiléhal klášterní ambit.²⁸²

Z počátku k ženskému klášteru patřil i špitál. Archeologický výzkum konaný ve 20. století odkryl část základového zdiva špitálu. Nacházel se východně od jižní boční stěny kostela sv. Františka. Ke špitálu pravděpodobně náležela pravoúhlá kaple s oltární menzou.²⁸³

Na poskládání budov kláštera i interiérovém rozdělení konventu vidíme vliv cisterciáckých klášterů. V něčem se však Anežčin klášter odlišuje. Například v tom, že v Anežčině klášteře jsou shromážděny všechny místnosti ve východním křídle konventu, ve kterém se nacházel i refektář a prvotní kuchyně. V Anežčině klášteře nebyly klenby v kapitulní síni a v refektáři, to byl další rozdíl od cisterciáckých klášterů. Propojování prvků pozdně renesančního a gotického slohu se objevuje v kostele sv. Františka i v klášteře. Stavitel z počátečního stádia Anežčina kláštera spadá do slohového proudu raně cistercko-burgundské architektury. Tento slohový proud se do poloviny 13. století

---

²⁷⁸ Ambit; krytá, klenutá chodba, arkádami otevřená do prostorného dvora například kolem poutního kostela.

²⁷⁹ Refektář; společná jídelna mnichů v křesťanských klášterech nebo řeholních domech, ale i v jiných sakrálních stavbách.

²⁸⁰ Portál; architektonickými nebo jinými výtvarnými prvky ozdobené orámování vstupu do významné, obvykle veřejné budovy, například do katedrály.

²⁸¹ Dormitář; společná ložnice mnichů nebo jeptišek v klášteře.

²⁸² SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 62–70.

²⁸³ Tamtéž, s. 71.

objevoval na většině staveb ve střední Evropě, jako je cisterciácký klášter v Burgundsku, ve Švábsku, ve Francích, v Sasku, ve Slezsku i v Čechách.²⁸⁴ „*Stavební materiál, tesané opukové kvádríky, je dosud románský, tvarosloví kostela patří však již nejranější střeoevropské gotice, jež se zrodila pod přímým, bezprostředním vlivem hutí cisterciáckých klášterů.*“²⁸⁵

Někdy v této době započala Anežčina korespondence se sv. Klárou a Anežka chtěla všechny statky, které náležely klášteru předat špitálu, jelikož dle Františkových idejí má být klášter v chudobě a nemá vlastnit žádné statky. Anežčin bratr Přemysl, markrabě moravský, 2. října 1234 tedy na Anežčinu žádost a se souhlasem Václava I. daroval špitálu ves Rakšice. Stejně tak učinila opět se souhlasem krále 12. února 1235 Anežčina matka Konstancie. Ta darovala špitálu statky, které kdysi zakoupila od řádu německých rytířů. Kvůli nepříznivé situaci byla Anežka nucena propojit majetkově klášter se špitálem, proto vyslala posla s žádostí k papeži. Papež Anežce 18. května 1235 žádost schválil. Potvrdil jak darované statky špitálu od Přemysla a Konstancie, tak i propojení kláštera se špitálem. Toto propojení trvalo až do roku 1238.²⁸⁶

15. dubna 1238 papež potvrdil oddělení špitálu od Anežčina kláštera, klášter byl darován listinou z 27. dubna 1238 špitálnímu bratrstvu. Do této doby mělo povinnost starat se o potřeby řeholnic z klariského kláštera špitální bratrstvo, po rozdělení ústavů a přemístění špitálu tuto povinnost převzal konvent řádu menších bratří radikálního směru, kterému Anežka věnovala budovu bývalého špitálu. Vznikl tak typ spojeného dvoj kláštera. V Praze se tedy nacházely dva konventy menších bratří, jeden radikální větve, druhý mírnějšího směru. Roku 1238 Anežku její bratr obdaroval újezdem Přeštice, který ještě v tomtéž roce od ní odkoupil klášter v Kladrubech. Anežka tak získala prostředky na další stavební etapu kláštera.²⁸⁷

V této etapě přibyl k hlavní lodi kostela sv. Františka podélný chór, nacházel se u východního čela. Chór se skládal ze dvou klenebních polí a pětibokého závěru. Zajímavá je pozice hlavního oltáře, který nebyl postaven na východě, jak bylo zvykem, ale u jižní zdi. Točité schodiště propojovalo chór s tribunou sester. Základy schodiště byly objeveny v severozápadním rohu. Na severní straně byly vedle presbytáře další prostory. Podélný prostor byl patrně kaple původně zasvěcená Panně Marii a patrová hranolová stavba byla patrně soukromé obydlí Anežky. Ambit kláštera, který byl původně zamýšlen již v první

---

²⁸⁴ Tamtéž, s. 73.

²⁸⁵ LÍBAL, Dobroslav. Gotická architektura. In: CHADRABA, Rudolf, ed. *Dějiny českého výtvarného umění. Díl 1/1. Od počátků do konce středověku.* Praha: Academia, 1984, s. 153.

²⁸⁶ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 77–78.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 81–83.

stavební etapě, byl až v této době budován. Ambit byl však menší, než bylo původně plánováno, nyní měl v každém rameni šest klenebních polí.²⁸⁸

Společně s ženským klášteřem byl budován i klášter menších bratří. O existenci menších bratří mnoho nevíme. Víme o nich především, díky jejich klášteru, který se na rozdíl od klariského kláštera dochoval jen fragmentárně a který je již řadu let postupně odhalován archeology. Díky výzkumu je již známo několik faktů o tomto klášteře. Areál měl tvar nepravidelného lichoběžníku, širší stranou na severu byl spojen s jižní obvodovou stěnou klariského kláštera. Jižní část sahala až ke kostelu sv. Haštala. Mužský klášter se skládal ze dvou hlavních částí. Byl tvořen východním křídlem, které se nacházelo na základech Anežčina bývalého špitálu, a západním křídlem, ke kterém náležel i kostel sv. Barbory.²⁸⁹ „*Také mužský klášter měl malý ambit, refektář s kuchyní vedle něho a nad kuchyní světnici guardianovu, vedle něhož byl dvůr se studní a s malou zahrádkou přede dveřmi.*“²⁹⁰

Anežka měla zálibu v drahocenných bohoslužebných předmětech. Takovéto dary si nechávala v klášteře a až další věci dávala na potřeby sester a chudých. To dokazovalo Anežčinu úctu ke svátosti oltářní. Sám sv. František na sklonku svého života vyzýval duchovní, aby měli takovéhle drahocenné bohoslužebné předměty. Dalším důvodem uctívání zlatých věcí byla středověká představa zlata jako látky dokonalé, ve které se nacházelo světlo Boží. Nejvzácnější z Anežčiny sbírky byly dva ostatky Krista, část dřeva Kristova kříže a část Kristova roucha, které jí daroval z Lyonu papež Inocenc IV. Do Anežčina kláštera patřila také liturgické knihy, jež byly nutné k bohoslužbě. Dle H. Soukupové klášteru Anežky nejdříve patřil tzv. *Sedlecký antifonář*, vytvořený těsně před polovinou 13. století.²⁹¹ „*Anežka vždy dbala o krásu a vznešenost domu Božího – chrámu. I ona dbala pouze o to, aby architektonicky tvořily klášterní kostely nejen vznešený prostor, ale také aby jejich vybavení odpovídalo důstojnosti.*“²⁹²

Výstavba obou klášterů pokračovala i v padesátých letech 13. století. K ženskému klášteru přibyla samostatná budova klášterní kuchyně. Nacházela se u západního ramene klášterního ambitu. Byly to pravidelná čtvercová stavba zaklenutá klášterní klenbou. S kuchyní funkčně souvisel plán tzv. severojižního křídla. To se skládalo z úzké budovy, která se nacházela mezi jihozápadním nárožím ambitu a jižní hradební zdí kláštera. Tato stavba je blízko mužského kláštera, souvisela tedy pravděpodobně se zásobováním ženského

---

²⁸⁸ Tamtéž, s. 83, 87, 104

²⁸⁹ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 107.

²⁹⁰ LEHNER, Ferdinand J. *Cit. dílo* (1896), s. 4.

²⁹¹ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 115–116.

²⁹² POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 104.

kláštera. Mohlo jít ale také o klášterní hovornu. Hlavní vstupní brána ženského kláštera byla nedaleko tohoto křídla a nedaleko hlavní vstupní brány mužského kláštera. Bránu hlídala vždy jedna sestra vrátná.²⁹³

„Václav I. zemřel 22. září 1253 na svém dvoře v Počáplích, ale poněvadž jeho syn a nástupce Přemysl Otakar II. byl tehdy v Rakousku, čekalo se se zprávou o Václavově smrti až do jeho příchodu. Pohřeb se konal teprve po Přemyslově návratu do Prahy 17. října 1253. V té době byly dokončeny budovy kláštera sester, byl dokončen už i nový presbytář kostela sv. Františka, ale dosud nestál kostel Nejsvětějšího Spasitele. Proto pohřbili Anežčina bratra v hrobce uprostřed kostela sv. Františka.“²⁹⁴

Když Václav I. zemřel, Anežka se rozhodla postavit u svého kláštera mauzoleum Přemyslovců. Za pomoci Anežčina synovce, nového českého krále, Přemysla Otakara II. bylo mauzoleum, které bylo zasvěceno Salvátoru – Kristu Spasiteli, slavnostně založeno den po Přemyslově korunovaci, a to 26. prosince 1261. Byla to okázalá stavba inspirována palácovou kaplí francouzského krále Ludvíka IX.²⁹⁵ V mauzoleu byla pod oltářem Spasitele vybudována krypta, která sloužila pro pohřeb panovníka a jeho rodiny. Nad spásou pohřbených Přemyslovců bděla Anežka, jejíž portrét byl zavěšen nad oltářem Spasitele.²⁹⁶ *„V kostele Nejsvětějšího Spasitele byly pochovány ještě před koncem století manželka Přemysla Otakara II. královna Kunhuta, jejich dcera Anežka,²⁹⁷ patrně pojmenovaná po tetě, vdova po Rudolfovi Habsburském a jiní členové královské rodiny, jejichž totožnost nelze zjistit.“²⁹⁸*

Po smrti Anežky roku 1282 byla v čele kláštera osmnáctiletá Kunhuta,²⁹⁹ dcera krále Přemysla Otakara II. a její příbuzná z matčiny strany Alžběta. Ve 14. století v době vlády Lucemburků byl Anežčin ženský klášter mimo hlavní politické a výtvarné dění. V roce 1342 byl pravděpodobně klášter poničen povodněmi. Proto pražský biskup Jan IV. z Dražic³⁰⁰ požadoval, aby mohly sestry ve své diecézi vybírat almužny. Klášter pomalu

---

²⁹³ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 119.

²⁹⁴ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 103.

²⁹⁵ Svatý Ludvík IX. Francouzský (25. dubna 1214–25. srpna 1270); od roku 1226 králem francouzským z rodu Kapetovců; roku 1298 svatořečen.

²⁹⁶ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 127–128, 145–146.

²⁹⁷ Anežka Přemyslovna (5. září 1269–17. května 1296); česká princezna, švábská vévodkyně; dcera Přemysla Otakara II. a Kunhuty Uherské; manžel Rudolf II. Švábský.

²⁹⁸ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 108.

²⁹⁹ Kunhuta Přemyslovna (leden 1265–27. listopadu 1321); dcera Přemysla Otakara II. a Kunhuty Uherské; azovská kněžna; manžel Boleslav II. Mazovský; abatyše kláštera sv. Jiří na Pražském hradě; abatyší kláštera Na Františku.

³⁰⁰ Jan IV. z Dražic (asi 1260–5. ledna 1343); předposlední pražský biskup v letech 1301 až 1343.

chátral až do doby vlády Karla IV.,³⁰¹ kdy byly provedeny velké stavební úpravy. Karel IV. byl vášnivý sběratel ostatků, proto také na začátku své vlády navštívil Anežčin klášter. Z kláštera si odnesl prst sv. Mikuláše.³⁰² V 80. letech 14. století začala stavební činnost ženského i mužského kláštera. Sestrami v této době byly většinou dívky z velice významných šlechtických rodin. Jejich jména známe z úředních záznamů. K Anežčině klášteru byla přistavěna kaple sv. Barbory, která nahradila starou pohřební klášterní kapli.³⁰³

V roce 1419 začala husitská revoluce, která ovlivnila další existenci Anežčina kláštera. Toto období je obdobím ničení klášterů. Anežčin zničen nebyl, sestry byly však vyhnány a bylo zničeno klášterní vybavení. „*Stavení klášterské bylo potom zřízeno za jakousi zbrojnici, ve které chována jsou děla a praky. Některý čas také se tam bily peníze z kalichů a monstrancí pobraných a litých. Že při tom jak stavení klášterské tak také oba kostely utrpěly všelijaké spustění, nelze ani pochybovati.*“³⁰⁴ Když v roce 1435 nastoupil na český trůn Zikmund Lucemburský,³⁰⁵ sestry mohly jít zpět do kláštera. Přišli zpět i bratři, ani jeden z klášterů však neměl dostatek finančních prostředků na opravy staveb a obnovení řeholního života. Ani za vlády Jagellonců se nevedlo Anežčině klášteru o moc lépe.³⁰⁶

Roku 1526 se na český trůn dostali Habsburkové. Opuštěný klariský klášter daroval v roce 1556 král Ferdinand³⁰⁷ dominikánům. „*Jeptišky byly v klášteře tomto skoro již celkem vymřely; několik jich, které tu ještě byly, přesazeno jest do kláštera téhož řádu sv. Kláry v Panenském Týnci.*“³⁰⁸ Mužský klášter byl rozdělen na parcely, které byly pronajímány nebo prodávány dominikánským převorem. Místo kláštera menších bratří tak postupně začala vznikat nová čtvrť, která je do dnešní doby nazývána Na Františku.³⁰⁹

Po bitvě na Bílé hoře roku 1620 vládl v Čechách absolutismus. Roku 1627 bylo jako jediné možné vyznání vyhlášeno římsko-katolické křesťanství. Díky tomu do Čech

³⁰¹ Karel IV. (14. května 1316–29. listopadu 1378); narozen jako Václav; syn Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny; od roku 1246 do roku 1378 českým králem; od roku 1346 do roku 1355 římsko-německým králem; od roku 1555 římským císařem.

³⁰² Sv. Mikuláš z Myře (280/286–6. prosince 345/352); biskup v Myře v Lykii; jeden z nejvíce uctívaných světců.

³⁰³ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 178–206.

³⁰⁴ MOCKER, Josef a Václav V. TOMEK. *Klášter blahoslavené Anežky v Praze: v ohledu dějepisném i uměleckém*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1892, s. 6.

³⁰⁵ Zikmund Lucemburský (14. února 1368–9. prosince 1437); syn Karla IV. a Alžběty Pomořanské; braniborský markrabě, uherský král, římský král; slezský vévoda; lužický markrabě; moravský markrabě; český král; lombardský král; římský císař.

³⁰⁶ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 213.

³⁰⁷ Ferdinand I. Habsburský (10. března 1503–25. července 1564); římskoněmecký král; od roku 1556 římským císařem; manželka Anna Jagellonská.

³⁰⁸ MOCKER, Josef a Václav V. TOMEK. *Cit. dílo* (1892), s. 7.

³⁰⁹ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 214–217.

přišlo mnoho nových řeholí a byly opravovány staré kláštery. Řád menších bratří proto usiloval o navrácení Anežčina kláštera. Dominikáni, kteří dosud sídlili v Anežčině klášteře, nedělali menším bratřím potíže a bez protestu se přemístili ke kostelu sv. Jiljí na Starém Městě, který obdrželi od císaře Ferdinanda. Tím, že menší bratři opět vlastnili Anežčin klášter, mohly se z Panenského Týnce, kde do té doby pobývaly, vrátit i klarisky. Po skončení třicetileté války byl klášter v hrozném stavu, klarisky musely žádat finanční podporu od místodržících i od císaře. V červnu roku 1689 postihl Staré i Nové Město požár, který se přenesl i na Anežčin klášter. Byla poničena kaple sv. Barbory, domy u jižního boku kaple a velká část konventu sester. Díky nadacím se škody podařilo opravit. V 17. a 18. století byl velice hojně používán hřbitov, jež byl vytvořen místo zříceniny kostela sv. Františka a místo mužského ambitu.³¹⁰

„Za času potomního klášter jeptišek, podporován od rozličných dobrodinců, dosáhl větší zámožnosti a vždy více se zveleboval, až za času císaře Josefa II.³¹¹ tak jako množství jiných klášterů ženských i mužských jest zrušen.“³¹² Stalo se to dekretem dvorským vydaným 12. ledna 1782. Klarisky musely do pěti měsíců z kláštera odejít. Kostela, budov konventu i veškerého majetku včetně týneckého panství se ujal *Náboženský fond*. Rozhodovalo se, jak využít tyto prostory. Byla zvolena nově zřízená kasárna, která stála nedaleko klášteru. Z Anežčina kláštera se měla stát štábní věznice. Nakonec z toho však sešlo a klášter byl prodán na veřejné dražbě 26. března 1793. Noví majitelé nechali klášter předělat na chudinský nájemní dům, byly tam také dílny a skladiště. Z Anežčina kláštera se stalo ohnisko vlastenců. Bylo tam založeno jedno z prvních ochotnických divadel v Čechách. Chodíval tam i mladý Karel Hynek Mácha,³¹³ kterého prostředí inspirovalo k napsání povídky *Márinka*.³¹⁴

Na konci 19. století měl být celý Anežčin areál zbourán a měla být místo něho postavena nová síť ulic s moderními obytnými bloky kolem náměstí. Měl zůstat jen kostel sv. Salvátora. *„Aby tak vzácný památník historický i umělecký zachráněn a příštím věkům dochován byl, podalo si ruce několik přátel památek starožitných, kteří se shodovali v tom, že cíle vytčeného nejlépe docíliti lze zřízením Jednoty pro obnovu kláštera bl. Anežky v Praze, jejíž účelem by bylo zachránění a postupné obnovování památného*

³¹⁰ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 237–246.

³¹¹ Josef II. (13. března 1741–20. února 1790); mezi lety 1765 a 1790 císařem Svaté říše římské; uherský král; český král; markrabě moravský; arcivévoda rakouský.

³¹² MOCKER, Josef a Václav V. TOMEK. *Cit. dílo* (1892), s. 9.

³¹³ Karel Hynek Mácha (16. listopadu 1810–6. listopadu 1836); český básník a prozaik; představitel českého romantismu; zakladatel moderní české poezie.

³¹⁴ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 152, 254–261.

svatostanu.³¹⁵ Jednota vznikla v roce 1893. Bylo také vytvořeno několik plánů na rekonstrukci kláštera, například od architekta Josefa Mockera³¹⁶ či od architekta Jana Kouly.³¹⁷ Na přelomu 19. a 20. století obnova Anežčina kláštera začala a trvala až do první světové války, do roku 1914. Obnova kláštera pokračovala až v roce 1940. *Jednota pro obnovu kláštera blahoslavené Anežky* obdržela státní podporu, díky které se mohl rozvinout všestranný vědecký výzkum. V čele stavebně historického průzkumu stál profesor Oldřich Stefan.³¹⁸ V tomtéž roce byl zahájen archeologický průzkum kláštera vedena Ivanem Borkovským.³¹⁹ Obnova však byla druhou světovou válkou v roce 1942 pozastavena a mohla pokračovat až v roce 1947.³²⁰

Obnova kláštera vyvrcholila v roce 1963, kdy se majitelem Anežčina kláštera stala *Národní galerie*. Konečně se klášter dočkal velkolepé rekonstrukce, jejíž původcem byl akademik Jiří Kotalík.³²¹ *Národní galerie* chtěla Anežčin klášter využít jako místo, kde se bude vystavovat české výtvarné umění. Vypsala soutěž o nejlepší architektonickou studii, ve které se jednalo o vyřešení problému vstupní části s okruhem návštěvníků a o vyřešení problému zastřešení dvoulodního kostela sv. Františka. Z pěti návrhů zvítězili architekti Josef Hlavatý a Karel Kunca.³²²

Od roku 1978 patří Anežčin klášter mezi národní kulturní památky. Slavnostní otevření obnovené části kláštera pro veřejnost se konalo 29. května 1980 a byla zde vystavená stálá expozice českého umění 19. a 20. století. Další část byla dokončena roku 1985 a slavnostní otevření veřejnosti bylo téhož roku 26. června. Tato druhá část expozice organicky navazovala na první část. Dvoulodí kostela sv. Františka bylo samostatným celkem, byl nazván síní Josefa Mánesa³²³ a byl veřejnosti zpřístupněn 10. prosince 1986. V této síni se rozvíjí vztahy mezi výtvarným uměním, hudbou a literaturou.³²⁴

V současné době je v Anežčině klášteře stálá expozice *Středověké umění v Čechách a střední Evropa 1200 – 1550*. „*Přízemí areálu zaujímá prohlídkový okruh*

---

³¹⁵ LEHNER, Ferdinand J. *Cit. dílo* (1896), s. 9.

³¹⁶ Josef Mocker (22. listopadu 1835 – 16. ledna 1899); český architekt a restaurátor; pocházel z německy mluvící rodiny; členem České akademie věd a umění.

³¹⁷ Jan Koula (9. února 1855–18. května 1919); český architekt, muzejník, designér, výtvarník-kreslíř, organizátor výstav a etnograf.

³¹⁸ Oldřich Stefan (4. prosince 1900–5. května 1969); český architekt a vysokoškolský pedagog.

³¹⁹ Ivan Borkovský (8. září 1897–17. března 1976); původním jménem Ivan Borkovskij-Dunin; ukrajinský archeolog působící především na území Prahy; patří k zakladatelům české středověké archeologie.

³²⁰ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 269–277, 281–285.

³²¹ Jiří Kotalík (22. července 1920–26. ledna 1996); český historik umění, umělecký kritik, překladatel z angličtiny, ředitel Národní galerie v Praze.

³²² SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 289.

³²³ Josef Mánes (12. května 1820–9. prosince 1871); český malíř, ilustrátor, grafik a jeden z nejvýznamnějších představitel českého romantismu.

³²⁴ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 294–296.

věnovaný historii dvojklášteřa a jeho zakladatele. Jeho součástí je také lapidárium v konventu klarisek (černá kuchyně a refektář) a menších bratří (ambit), které zahrnuje významný soubor architektonických fragmentů z doby výstavby klášteřa, zakládacích desek oltářů a náhrobních kamenů. Celoročně a zdarma jsou přístupné také obě klášteřní zahrady s prohlídkový okruhem architekturou klášteřa a sochařskými díly předních českých umělců.³²⁵

3.3. Anežčina víra a zázraky s ní spojené

Anežčina víra poutala pozornost současníků i legend. V těch vstoupila do historické paměti dalších věků. Ve svém oratoriu³²⁶ trávila spoustu času, modlila se a rozjímalá z Bohem. Anežčinu zbožnost nejlépe vystihl její životopisec: „*Oheň věčné lásky, jenž hořel stále na oltáři panenského srdce, tak ji k stálé úctě vybízel, že s výjimkou malého časového přerušeni stále vyhledávala svého milovaného Pána, jsou od něho v důsledku své smrtelnosti dočasně odloučena, neboť mocně toužila po spojení s Ním. Stranila se společného pobytu se sestrami v době, v níž měla být s nimi pohromadě, a uchýlovala se, jakoby stálá poustevnice, do soukromého, malými dveřmi uzavřeného, oratoria. [...]* Mnohokrát se přihodilo, že sestry od ní něco potřebovaly, a proto čekaly u oratoria na její návrat z modlitby a tu ji slyšely rozmlouvat s Pánem a jako by jí odpovídající velmi milý mužský hlas.“³²⁷

Jindy zas jedna ze sester, jménem Benigna, šla pro Anežku do její oratoře, jelikož přišel králův posel a chtěl s ní mluvit. Potichu vešla do oratoria a spatřila Anežku, která byla celá zahalena jakousi jasností, přes kterou nemohla sestra vidět její tvář, viděla jen obrys lidského těla.³²⁸ Dále o Anežce od životopisce víme, „*že v den Nanebevstoupení při modlitbě zmizela vzduchem ze zahrady a vrátila se až po hodině, s tváří rozzářenou radostí.*“³²⁹

Takto Anežčin životopisec popsal její úctu k eucharistickému Kristu: „*Před svátostí oltářní planula tato neušlechtilá panna obdivuhodnou úctou. Kdykoli pak chtěla přijmout Tělo Páně, připravovala se v ústraní od ostatních sester modlitbou a zbožným rozjímáním, a po mnoho let přijímala Tělo Páně okénkem, které bylo k tomu účelu v její*

³²⁵ Národní galerie Praha. Klášter Anežky České [online]. © Národní galerie Praha [cit. 20. 5. 2021].

Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/o-nas/budovy/klaster-sv-anezky-ceske>

³²⁶ Oratorium; modlitebna.

³²⁷ VYSKOČIL, Jan K. *Cit. dílo* (1933), s. 112.

³²⁸ Tamtéž, s. 112.

³²⁹ DINZELBACHER, Peter. *Světice nebo čarodějky?: osudy „jiných“ žen ve středověku a novověku*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 193.

*cele uděláno, neboť nechtěla vynášet tajemství božské návštěvy a svého vnitřního potěšení. [...] Když pak jednou těžce onemocněla a měla za to, že umře, připravena podle svého zvyku přistoupila s největší úctou ke stolu Páně, aby okusila neposkvrněného Beránka, a tu, když přijímala Tělo Páně, zaslechla neobyčejně milý hlas: Anežko, dříve neumřeš, dokud neuvidíš úplně všechny své milé opustit tento svět. Hned, jak toto oznámení uslyšela, oznámila je důvěrně provinciálovi a několika jiným osobám. A že se tak stalo, ukázal výsledek pozdějších událostí.*³³⁰

Jednou, když panoval v českém království veliký hlad, stalo se, že sestry neměly nic k jídlu, neměly ani kousíček chleba. Když to Anežka zaslechla, odebrala se do ústraní, modlila se a žádala Boha, aby jim dal něco k jídlu. Zatím šla jedna ze sester za bratry, aby je požádala o kus chleba, a objevila kolo u brány plné těch nejbělejších chlebů. Nikdo nevěděl, jak se tam dostaly.³³¹

Životopisec také psal o lásce Anežky k nemocným a trpícím sestřím: „*Skutky co nejzřetelněji ukázaly lásku, kterou panna Kristova milovala bližní. [...] opatřovala zesláblé a nemocné sestry. Je totiž navštěvovala co nejčastěji a o všechny jejich potřeby se pečlivě starala. A jako slepice kuřátka pod svými křídly, tak ona, plna mateřského soucitu, je mile zahřívala.*“³³²

Anežka své sestry milovala, za špatné věci je však kárala. Když měla být některá sestra za něco pokárána, Anežka to nepřehlížela, ale pohotově a láskyplně sestru pokárala, jelikož byla milovnicí spásy svých bližních. Poté, co sestru pokárala, vrhla se jí k nohám a žádala ji o odpuštění.³³³ Jednou nesla jedna sestra jablka, která od někoho dostala, neodolala a jedno krásné jablko si schovala pro sebe, nakonec jej přece jen vrátila zpět a donesla je Anežce. Anežka jí pravila, že udělala dobře, že tam to jablko vrátila, je pro ni lepší mít dvě jablka bez výčitek svědomí, než mít jedno s výčitkami.³³⁴

Anežka pomáhala chudým a nemocným lidem i mimo klášterní zdi. I dary a almužny, které nepotřebovala pro klášter, rozdávala mezi chudými. Životopisec popsal několik konkrétních případů. Šlechtična Žofie, která žila před klášterní branou, po porodu velice onemocněla. Několik dní nemohla ani jíst ani pít, podobala se spíše mrtvole. Jednoho dne řekla, kéž by jí Anežka podala svou rukou jedno jablko. Její manžel plně důvěřoval, že se jeho žena díky Anežce uzdraví, a běžel okamžitě za ní. Úpěnlivě Anežku prosil, aby se za jeho ženu přimluvila u Boha a aby jí darovala jedno jablko. Anežka se

³³⁰ VYSKOČIL, Jan K. *Cit. dílo* (1933), s. 114.

³³¹ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 82.

³³² VYSKOČIL, Jan K. *Cit. dílo* (1933), s. 116–117.

³³³ Tamtéž, s. 117.

³³⁴ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 89.

vydala do klášterní zahrady, ale na stromě žádná jablka nebyla. Anežka se pokřižovala a najednou nad sebou spatřili tři jablka. Utrhla je a poslala paní Žofii. Žofie se opravdu uzdravila, a když později ovdověla, připojila se k sestřím Anežčina kláštera.³³⁵

Zázrak se stal i při pohřbívání malé dcerky krále, Anežčina bratra. Pohřeb se konal v Anežčině klášteře. Když ta viděla, jak královna Kunhuta oplakává svou dceru, začala se usilovně modlit. Tělíčko se začalo probouzet. Duše mrtvé se Anežky však zeptala, proč ji z radosti volá do vyhnanství a bídy. Jen co to Anežka zaslechla, přestala se modlit a tělo opět ztuhlo.³³⁶ Anežka měla také vidění o smrti krále Přemysla Otakara II. „*Když totiž král Přemysl Otakar, syn jejího bratra, vytáhl do boje do Rakouska proti římskému králi Rudolfovi, chodily často sestry průvodem dokola svého ambitu se svatým křížem a jinými ostatky a zpívaly zbožně Pánu za zdraví krále kající žalmy. Když pak k nim šla jednoho dne v průvodu, spatřila, jak řečený král byl těžce zraněn a jak ho dva urostlejší muži vedli mezi sebou. Oznamila toto vidění sestřím, ale považovala je za ďábelské mámení, poněvadž se nepovažovala za hodnou, aby jí to bylo zjeveno řízením Božím. Toto vidění měla v tu dobu, kdy řečený král byl nepřáteli napaden, raněn a zabit tak, jak se to z řady událostí a z nestranného vyprávění dověděla později.*“³³⁷

Životopisec také zmínil uzdravení sestry Kateřiny Eckardovy. Tato sestra byla řadu let připoutána na lůžku a sestry ji musely nosit, kam potřebovala. Když byla Anežka na smrtelné posteli a sestra Kateřina, která měla Anežku obzvláště ráda, se to dozvěděla, volala na sestry, aby ji přenesly k Anežce. Sestra nad Anežčiným umíráním bědovala, ale Anežka ji uklidňovala, že ji Pán brzy potěší. Sestry pak žádaly Anežku, aby je poznamenala znamením kříže. Anežka to však z pokory nechtěla udělat. Sestra Kateřina vzala ruku Anežky a položila si ji na nemocné místo. Jen co ruku přiložila, ucítila ohromnou bolest a hodně se zapotila. Najednou se z ničeho nic uzdravila a začala opět chodit a chodila až do smrti.³³⁸ Sestra Alžběta Řeholíková byla také díky Anežce uzdravena. Alžběta měla silné bolesti hlavy, ani s ní nemohla hnout. Anežka sundala z hlavy závoj, položila jej na hlavu Alžběty a udělala jí znamení kříže na hlavě a na čele.³³⁹

Zpráva o smrti Anežky se brzy rozšířila po okolí a dostala se až k paní Školastice ze Šternberka, která Anežku hluboce milovala. Paní Školastika honem spěchala do Prahy a s nářkem prosila sestry, aby mohla vejít do kláštera a mohla spatřit Anežčino tělo, že má povolení od stolice apoštolské. Sestry nakonec souhlasily, ale řekly jí, že stejně tělo

³³⁵ VYSKOČIL, Jan K. *Cit. dílo* (1933), s. 115.

³³⁶ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 103.

³³⁷ VYSKOČIL, Jan K. *Cit. dílo* (1933), s. 117–118.

³³⁸ Tamtéž, s. 120.

³³⁹ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 180.

Anežky nebude moci spatřit, jelikož rakev již byla zatlučena hřeby. „*A když ta paní vstoupila do kláštera a podle rakve, v níž bylo zmíněné tělo schováno, se vrhla s hořkými slzami na zem, jedna ze sester přiblížila se k rakvi a s reptáním uvažovala, má-li rakev otevřít, protože se jí to zdálo obtížným a nesnadným; a tu, hle, jakmile přistoupila k rakvi, hřeb, který násilím do ní byl vražen, před očima užaslých okolostojících sám vyskočil a s hlukem dopadl na dlažbu a rakev otevřená ukázala tělo, aby bylo spatřeno.*“³⁴⁰

Zázračné uzdravování díky Anežce dále pokračovalo i po její smrti, například pomocí jejích vlasů, oblečení, které nosila, nebo pomocí vína, v němž byly omyty její ostatky. Zázraků se událo mnoho, zmíním zde však jen některé. Například byla uzdravena sestra Domka, dcera pana Domaslava ze Škvorce, ze čtyř závažných nemocí. Uzdravila se díky Anežčině plášti, kterým ji přikryli.³⁴¹ Další zázrak se stal dívce jménem Vanka, která pramicí plula po Vltavě, spadla do vody a zamotala se do rybářských sítí. Naštěstí u sebe Vanka měla Anežčiny vlasy a prosila ji o pomoc. Po chvíli ji plavci z vody dostali a nic se jí nestalo. Anežky vlasy dokonce máčeli ve vodě, tu pak dávali nemocným lidem, kteří se uzdravili.³⁴²

„*V líčení událostí, spadajících v dobu životního soumraku Anežčina, vyrůstá Anežka pozvolna v postavu téměř mythickou, obdařenou jasnozřivostí vědmy, již věci tajné a vzdálené jeví se zřejmými a přítomnými. Mysl její naplněná duchem věčnosti, jemuž ni není minulé, nic budoucí, vidí věci skryté v srdcích i skryté skutky. A stejně jako věci přítomné, proniká i minulost a budoucnost. Dovede čísti myšlenky sester a přísně kárati jejich tajné chyby, ale dovede i odpouštět, jsouc laskava k těm, kteří utíkají se k soucitnému srdci jejímu. Raduje se s plesajícími a pláče se zarmoucenými.*“³⁴³

3.4. Anežčin vztah s rodinou

Anežku celá její rodina hluboce milovala a velmi si jí všichni vážili a ctili. Je nazývána ochranitelkou Přemyslovců. Celá rodina za Anežkou chodila se svými problémy a obracela se k ní pro moudré rady. I její otec Přemysl Otakar I. si Anežky velice vážil. Matka Konstancie milovala Anežku za její křesťanské ctnosti.³⁴⁴ „*Velmi pomáhala své*

³⁴⁰ KOLÁR, Jaroslav a Markéta SELUCKÁ, ed. *Středověké legendy o českých světcích: ediční příprava a komentář Jaroslav Kolár a Markéta Selucká*. Vydání druhé. Brno: Host, 2011, s. 223–224.

³⁴¹ KOLÁR, Jaroslav a Markéta SELUCKÁ, ed. *Cit. dílo* (2011), s. 229.

³⁴² POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 135.

³⁴³ VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. *Cit. dílo* (1940), s. 95.

³⁴⁴ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 48.

*dceři Anežce v jejích záměrech, zvláště při založení špitálu sv. Františka a kláštera klarisek.*³⁴⁵

S bratem Václavem I. měla Anežka také velice dobré vztahy. Václav ji podporoval, když se rozhodla zasvětit svůj život Bohu. Také byl po celý svůj život štědrým dárcem kláštera Anežky. Anežka byla pro Václava rádkyní i v politických otázkách.³⁴⁶ Když Anežka psala do Říma žádost o změnění řádových pravidel v jejím klášteře, Václav papeži také poslal dopis, ve kterém Anežčiny záměry plně podpořil. Dopis byl ukončen: „*Tím, že vyplníte její přání, která se nade vsí pochybnost líbí Bohu, neboť jsou od něho sama, mě, jak jsem řekl, se vsí mou mocí pod Vaší svrchovanost vsí úcty hodnou přivedete. Není divu, protože ji, jak v pravdě, vyznávám, miluji jako manželku a děti a všechny statky a v lásce jí dávám přednost před všemi smrtelníky.*“³⁴⁷

Anežka dokázala vyřešit i různé spory v rodině. Ve 40. letech 13. století povstal Přemysl Otakar II. proti svému otci Václavovi I. Anežka byla v tomto sporu na straně svého bratra Václava. Roku 1249 přijala do svého kláštera Václava I. a Přemysla Otakara II. a díky ní došlo ke smíru. Václav I. byl u své milé sestry i pohřben.³⁴⁸

Přemysl Otakar II. Anežku „*upřímně miloval, ne jako tetu, ale jako matku, a zahrnoval ji vším potřebným.*“³⁴⁹ Anežka sledovala Přemyslovy vzestupy i pády a modlila se za něho i za celou jeho rodinu. Předpověděla dokonce jeho smrt v bitvě na Moravském poli proti Rudolfu Habsburskému.³⁵⁰

---

³⁴⁵ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 14.

³⁴⁶ Tamtéž, s. 94, 107.

³⁴⁷ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 81.

³⁴⁸ JANUSOVÁ, Jana. *Cit. dílo* (1991), s. 27.

³⁴⁹ VYSKOČIL, Jan K. *Cit. dílo* (1933), s. 109–110.

³⁵⁰ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 149, 165.

4. Smrt Anežky

V roce 1278 zemřel Přemysl Otakar II. v bitvě na Moravském poli. „*České království se dostalo do područí Rudolfa Habsburského, u kterého si vyžádal správu země a poručnictví nad sedmiletým princem Václavem Ota Braniborský, syn Blaženy, sestry Přemyslovy. Branibor využil své moci k neslýchanému útisku a plundrování země. Tragédie v zemi vyvrcholila hladomorem roku 1282.*“³⁵¹ Hladomor, který vznikl velikou neúrodou v létě minulého roku, trval až do poloviny roku 1282. Okolní země hladomor postihl také, Čechy a Morava byly ale zasaženy nejvíce. Lidé utíkali do měst, doufali, že alespoň tam se užijí. Ve městech to však vypadalo stejně. Tato nouze se podepsala i na Anežčině klášteře. Anežka nemohla chudákům pomoci, sama nic neměla, mohla se za ně jen modlit.³⁵²

Roku 1282 byl začátek postní doby již 12. února. Anežka se vždy v době postu skryla před světskými lidmi, ale i před sestrami, aby mohla v klidu upřít zrak na trpícího Krista. Příkladem jí byl sám Kristus, který se postil na poušti čtyřicet dní a čtyřicet nocí. Tento rok učinila Anežka, která byla díky přísným podmínkám, jež celý svůj život dodržovala, a díky dlouhé nemoci vyhublá na kost, totéž. Postila se jen o chlebu a vodě a prosila Boha o odpuštění jejích hříchů. Anežce začalo ubývat sil, až najednou poznala, že se blíží konec jejího života na zemi, bylo to 1. března. Oznámila to sestřím. Přijala Eucharistii a před sestrami a menšími bratry přijala také pomazání nemocných.³⁵³

„*Podle legendy Anežčin odchod z tohoto světa byl nadmíru dojímavý. Byl zateplen láskou sester i úctou bratří, kteří ji na smrtelném lůžku obklopovali, a byl zjasněn nadlidskou touhou světice po nebeském ženichu, jemuž byla obětovala svůj hrdinský život.*“³⁵⁴ Sestry byly z Anežčina blížícího se odchodu velice sklíčené. Byla jejich vůdkyní, oporou a představenou kláštera 46 let. I před svou smrtí se snažila sestry potěšit a povzbudit, podobně jako to učinil před svým odchodem i svatý František. Anežka se strachovala o budoucnost kláštera, jelikož odcházela v době, kdy byly v zemi těžké poměry, vládl hladomor a byly zde Braniboři.³⁵⁵

Sestřím darovala směrnice, podle nichž měly jednat: „*Nejdražší mé dcery, usilujte stále o lásku k Bohu a k bližnímu, dbejte o pokoru a chudobu, kterou zachovával Kristus a o níž učil, aby byla následována, buďte vždy poddány římské církvi po příkladu našeho*

³⁵¹ POSPÍŠILOVÁ, Ludmila. *Cit. dílo* (2010), s. 65.

³⁵² POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 121–126.

³⁵³ Tamtéž, s. 126–127.

³⁵⁴ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 171.

³⁵⁵ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 127.

otce Františka a dobrotivé panny Kláry, kteří nám dali toto pravidlo života, buďte ubezpečeny, že jako je milosrdný Pán nikdy neopustil, ani nás neopustí jeho líbezná milostivost, jestliže budete pilně zachovávat jejich ustanovené předpisy.“³⁵⁶

Večer a noc strávila ve společnosti sester. Druhého dne Anežka pocítila úlevu, dle legendy její tělo zářilo až do dvanácté hodiny. Anežka zemřela 2. března 1282 kolem třetí hodiny po poledni. Sestry daly Anežčino tělo do klášterního kostela za mříž, která oddělovala chór od vlastního chrámového prostoru. Denně se s ní přišly rozloučit davy lidí, pro které znamenala nejen symbol tří generací českých králů, ale hlavně svěťci. Pohřeb se nemohl konat, jelikož jej neměl kdo vykonat. Pražský biskup Tobiáš z Bechyně se obával pohřbít Anežčino tělo z politických důvodů. Stejně tak se báli i ostatní řeholní preláti.³⁵⁷ „*Nicméně Anežka, jak vypráví životopisec, byla pohřbena na Smrtnou neděli 15. března 1282 generálním představeným minoritů Bonagratiou Tielcim ze svatého Jana v Persicetu, který během své cesty na generální kapitulu řádu, jež se měla konat ve Štrasburku, procházel Čechami a konal zde vizitaci českých minoritů.*“³⁵⁸

Již několik let byla pro Anežčino tělo přichystána pohřební architektonická nika, která se nacházela u paty přemyslovské triumfální brány naproti vstupu, který vedl z Anežčina soukromé oratoře. Její tělo bylo uloženo do „nové dřevěné rakve“ a bylo umístěno do mělké zděné hrobky. Vyvýšená tumba s náhrobní deskou zemřelé zakladatelky, která se nejspíš nacházela nad hrobkou, byla inspirována francouzskými vzory. Na zadní stěně hrobové niky Anežky byla pravděpodobně nástěnná malba, jež vyobrazovala její posmrtnou oslavu.³⁵⁹

Když byly v Praze povodně, voda zaplavovala Anežčin hrob. Poté, co povodeň ustala, nabírala dle legendy sestra Markéta vodu z hrobky, nechala si ji a léčila s ní lidem neduhy. Povodně byly dost časté a sestry se obávaly o Anežčiny pozůstatky. Vyjmuly proto rakev z hrobu, otevřely ji, Anežčiny ostatky omyly ve víně a daly je do menší skříňky. Skříňku vložily zpět do dutiny původního hrobu, ale v případě potřeby šla tato skříňka vyjmout a odnést.³⁶⁰

Anežčiny ostatky byly ztraceny a hledaly se několik staletí. V roce 1950 však páter Šimon Zuska OFM³⁶¹ přišel s informací, že by se Anežčiny ostatky měly nalézat ve španělském klášteře Escorial. „*Ostatek odvezla z Prahy v roce 1576 vdova po císaři*

³⁵⁶ VYSKOČIL, Jan K. *Cit. dílo* (1933), s. 120–121.

³⁵⁷ VLČEK, Emanuel. *Cit. dílo* (1995), s. 209.

³⁵⁸ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 132.

³⁵⁹ SOUKUPOVÁ, Helena. *Cit. dílo* (1989), s. 178.

³⁶⁰ VLČEK, Emanuel. *Cit. dílo* (1995), s. 212–213.

³⁶¹ OFM; z latinského Ordo Fratrum Minorum; člen Řádu menších bratří (františkánů).

*Maxmiliánovi II.,³⁶² císařovna Marie,³⁶³ která se po smrti manžela vracela do rodného Španělska. Čelist Anežky zdědila po matce její dcera Jana, pozdější klariska v Madridě. Ta pak odkázala nashromážděné ostatky svatých, tedy i Anežky, Escorialu.³⁶⁴ Šimon Zuska do Escorialu v roce 1952 odjel, za hlavním oltářem objevil asi osm tisíc ostatků. Nakonec se mu podařilo nalézt skříňku s označením *Of Beate Agnes Pragenzis*, která obsahovala spodní čelist Anežky. Dle Emanuela Vlčka,³⁶⁵ předního českého antropologa, není tento ostatek dostatečně velký, aby mohl být porovnán s kosterními ostatky jiných Přemyslovců. Kardinál Tomášek³⁶⁶ požádal v roce 1987 Juana Carlose I.,³⁶⁷ krále španělského, o darování části Anežčina ostatku kvůli předpokládané Anežčině kanonizaci. Ostatek by byl uložen v katedrále sv. Víta v Praze. Z korespondence se zjistilo, že již byla v roce 1982 část Anežčina ostatku, jediný zachovaný zub, darována Josefu Novotnému, provinciálovi rakouských a německých křížovníků. Převor augustiniánského kláštera v Escorialu s dovolením krále 4. května 1988 zaslal diplomatickou poštou ostatek kloubního výstupku dolní čelisti.³⁶⁸*

---

³⁶² Maxmilián II. Habsburský (31. července 1527–12. října 1576); římský císař; český král; uherský král; moravský markrabě; arcivévoda rakouský; syn Ferdinanda I.

³⁶³ Marie Španělská (21. června 1528–26. února 1603); ve Španělsku známá spíše jako Marie Rakouská; manželka Maxmiliána II.; dcera císaře Karla V. a Isabely Portugalské.

³⁶⁴ VLČEK, Emanuel. *Cit. dílo* (1995), s. 215.

³⁶⁵ Emanuel Vlček (1. března 1925–24. října 2006); český paleoantropolog, lékař a profesor Anatomického ústavu 1. Lékařské fakulty Univerzity Karlovy.

³⁶⁶ František kardinál Tomášek (30. června 1899–4. srpna 1992); katolický duchovní, pedagog a teolog; apoštolský administrátor pražské arcidiecéze; pražský arcibiskup; primas český.

³⁶⁷ Juan Carlos I. (* 5. ledna 1938); česky Jan Karel I.; španělský král v letech 1975 až 2014.

³⁶⁸ MACHÁČKOVÁ, Markéta. *Cit. dílo* (2011), s. 50–51.

5. Blahořečení a svatořečení Anežky

„Již za svého života byla Anežka uctívána konventem svého kláštera a českým lidem jako svatá. Tato úcta se projevila i tím, že byly shromážděny upomínky jejich současníků, zvláště řeholnic a těch, kdo dosáhli uzdravení svých blízkých. Anežka totiž i po oddělení špitálu od kláštera organizovala prostřednictvím křížovníků s červenou hvězdou rozšíření špitální péče. Proto se dodnes těší zvláštní úctě nemocných a tělesně postižených.“³⁶⁹

Do období vrcholného středověku prováděli nejčastěji kanonizaci místní biskupové. Byla-li daná osoba místně uctívána, měla-li pověst svatosti a zázraků, nechal místní biskup přenést ostatky z původního hrobu a umístit je na oltář. Takto probíhal proces kanonizace. Ve vrcholném středověku tuto pravomoc postupně přebrali papežové. Bylo to kvůli přehmatům, ke kterým občas docházelo, ale také na prosbu samotných biskupů, aby byla daná osoba uctívána i v ostatních diecézích a tak zevšeobecněla. Naši první svatí, Václav³⁷⁰ a Ludmila,³⁷¹ byli svatořečení místně. Při procesu papežské kanonizace byla již nutná výpověď svědků a sepsání životopisu a zázraků.³⁷²

O první pokus svatořečení Anežky, který zachytil zbraslavský opat Petr Žitavský³⁷³ ve své kronice,³⁷⁴ se pokusila Eliška Přemyslovna.³⁷⁵ Eliška byla manželkou Jana Lucemburského,³⁷⁶ sestrou Václava III. a prapraneteří Anežky. Elišce se konečně po dvou dcerách narodil 14. května roku 1322 syn Karel. Malý Karel, který pobýval na Lokti, byl velice nemocný. Eliška však byla v Praze a z náhlého popudu se uchýlila ke hrobu Anežky a prosila, aby jí syna uzdravila. Chlapec se opravdu uzdravil. Vděčná Eliška štědře obdarovala Anežčin klášter. Když se Elišce narodil druhý syn, sama těžce onemocněla. Opět prosila Anežku o pomoc a za své uzdravení slibovala, že se pokusí o Anežčinu kanonizaci. Téměř okamžitě se její zdravotní stav zlepšil.³⁷⁷

³⁶⁹ JOACHIMOVÁ, Jiřina. *Cit. dílo* (1989), s. 171–172.

³⁷⁰ Sv. Václav (asi 907 – 28. září 935/929); český kníže a světec; hlavním patronem českého národa a symbolem české státnosti.

³⁷¹ Sv. Ludmila (asi 860–15. září 921); manželka knížete Bořivoje I., prvního historicky doloženého Přemyslovce; syn kníže Vratislav I.; vnuk svatý Václav; chronologicky první česká světice.

³⁷² POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 137.

³⁷³ Petr Žitavský (1260/1275–1339); vzdělanec, diplomat, letopisec, politik, cisterciácký řeholník; opat zbraslavského kláštera; německého původu; autor Zbraslavské kroniky.

³⁷⁴ Zbraslavská kronika; latinsky psaná kronika; vznik 1305 až 1339 v cisterciáckém klášteře na Zbraslavi; autory jsou zbraslavští opati Ota Durynský a Petr Žitavský.

³⁷⁵ Eliška Přemyslovna (20. ledna 1292–28. září 1330); dcera Václava II. a Guty Habsburské; manželka Jana Luemburského a česká královna; syn Karel IV.

³⁷⁶ Jan Lucemburský (10. srpna 1296–26. srpna 1346); český král; lucemburský hrabě; titulární polský král; manžel Elišky Přemyslovny; syn Karel IV.

³⁷⁷ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 185.

„J. K. Vyskočil³⁷⁸ ovšem připomíná, že ke splnění Eliščina slibu došlo poměrně hodně pozdě, až když cítila, že jejího života je už nakrátko (zemřela třicetidevítiletá 28. září 1330). Připomíná také, že v dubnu roku 1328 vypukl v Čechách mor – podobně jako v okolních zemích – a že královna Eliška nařídila duchovním konat v Praze slavné procesí na odvrácení Božího hněvu a že epidemie se skutečně zmírnila.“³⁷⁹ Téhož roku svolala Eliška pražské duchovní a přední světské osoby. Na shromáždění, jež se konalo 11. listopadu 1328, Eliška poukázala na svou úctu k Anežce a sdělila, že chce požádat papeže o její kanonizaci. Eliška zaslala papeži list, zaslala také dopisy, které obdržela od prelátů a občanů. Vedle Eliščina prosebného dopisu, vydala dopis o Anežčině životě a zázracích také abatyše se sestrami z Anežčina kláštera. Další opěvující dopis napsal Mikuláš, provinciál minoritského řádu provincie. Poslední dopis byl od rychtářů a konšelů z Kutné Hory, Prahy, Čáslavi a Kolína. K těmto čtyřem dopisům byla přiložena ještě legenda o životě a zázracích Anežky, kterou napsal anonymní místní františkán na žádost pražských klarisek a na rozkaz provinciála.³⁸⁰

V této době pobýval papež, jímž byl Jan XXII.,³⁸¹ v Avignonu.³⁸² Byly-li tyto dopisy vůbec doručeny papeži, nevíme. Eliščin pokus o kanonizaci Anežky se nevydařil, proč tomu tak bylo, není jisté. Může to být například zvolením vzdoropapeže v Římě. Císař Ludvík Bavor,³⁸³ jehož papež Jan XXII. z církve vyloučil, nechal zvolit vzdoropapežem minoritu Pietra Rainalduciho z Corvary,³⁸⁴ papeže Mikuláše V. Svatořečení Anežky však mohlo být také pozastaveno nepřítomností pražského biskupa Jana IV. z Dražic, který byl papežským soudem označen v roce 1318 za kacíře. Jan IV. z Dražic se musel jedenáct let obhajovat, nakonec byl ospravedlněn a opět se ujal úřadu pražského biskupa. Další příčinou mohla být náhlá smrt Elišky Přemyslovny.³⁸⁵ „*Svým úsilím o kanonizaci Anežky Eliška se v posledním dechu života vrátila ke genui svého rodu,*

---

³⁷⁸ Jan Kapistrán Vyskočil (27. srpna 1886 – 9. února 1956); katolický kněz, františkán, řádový provinciál českomoravské provincie františkánů, archivář, profesor církevních dějin, publikace z oboru církevních dějin a filozofie.

³⁷⁹ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 140.

³⁸⁰ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 186–188.

³⁸¹ Jan XXII. (1244–4. prosince 1334); vlastním jménem Jacques d'Euse; v letech 1316 až 1334 papežem; nebyl v Římě, ale v Avignonu.

³⁸² Avignonské zajetí; období let 1309 – 1378, kdy papeži sídlili místo Říma v Avignonu ve Francii; poté až do roku 1430 byl Avignon sídlem vzdoropapežů.

³⁸³ Ludvík IV. Bavor (1282/7–11. října 1347); bavorský vévoda; falckrabě rýnský; od roku 1314 král římský; od roku 1328 římský císař.

³⁸⁴ Mikuláš V. (3. čtvrtina 13. století–16. října 1333); vlastním jménem Pietro Rainalducci; františkánský mnich; vzdoropapež Jana XXII.

³⁸⁵ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 140–142.

*neboť věřila, že její prateta spíše než cizí světice bude nejlepší orodovnicí v nebi za ni, za její drahé i za celý národ český.*³⁸⁶

Další nevydařený pokus o Anežčinu kanonizaci byl od pražských minoritů. Žádost byla zaslána 20. prosince 1334 papeži Benediktu XII., jenž byl pokračovatelem Jana XXII. Jsou zachovány tři dopisy. První list je opět od bratra Mikuláše, provinciála české minoritské provincie. Druhou listinu napsala abatyše klarisek z Anežčina kláštera. Poslední dopis byl anonymní, je však patrné, že je psán, podobně jako dopis od prelátů a konšelů, laikem. Je možné, že se jedná o nedochovaný list Elišky Přemyslovny.³⁸⁷

Dle kroniky minority Jana Marignoly z Florencie³⁸⁸ se dovídáme, že se také snad Karel IV. pokoušel o Anežčinu kanonizaci. Když na žádost Karla IV. přišel Marignola roku 1353 do Prahy, aby sepsal českou historii, stal se svědkem zázraku s prstem sv. Mikuláše u klarisek v Anežčině klášteře. *„Jestliže papež ze 13. stol., Alexandr IV.,³⁸⁹ poslal do kláštera Anežčina vzácný ostatek - prst sv. Mikuláše -, jenž koná zázraky, tím spíše by dle Marignoly měl toho použít Karel k obnovení kanonizačního procesu s Anežkou.*³⁹⁰ Zda vůbec Karel IV. usiloval o Anežčinu kanonizaci, není jisté. Víme však, že než zemřel, požádal svého syna, Václava IV.,³⁹¹ aby se o kanonizaci pokusil on. Václav IV. otcovy prosby nesplnil.³⁹²

Další pokusy o kanonizaci byly zastaveny příchodem husitských válek. V této době se nešlo spojit přímo s papežskou kurií, Praha dokonce neměla 150 let arcibiskupa. Anežčin klášter byl zpustošen a sestry se schovaly ke klariskám do Týnce, kde byly až do roku 1439 a kde se opět pokoušely o Anežčino svatořečení. Když se vrátily do zpustošeného Anežčina kláštera, nemohly najít Anežčiny ostatky, což byla jedna z podmínek, aby mohla být osoba svatořečena. Proces byl tedy roku 1480 ukončen. Proto se od té doby hledaly Anežčiny ostatky, aby mohla být svatořečena.³⁹³

*„V sedmnáctém a osmnáctém století bylo hlavním problémem nalezení hrobu Anežky. Tohoto úkolu se ujaly sestry klarisek, které se roku 1624 vrátily do Prahy z Panenského Týnce a našly klášter zpustošený.*³⁹⁴ Roku 1643 si klarisky v Anežčině

---

³⁸⁶ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 193.

³⁸⁷ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 142.

³⁸⁸ Jan Marignola (1323–asi před 1362); italský cestovatel; pocházel ze šlechtické rodiny z Florencie; 1353 přijel do Čech, kde byl požádán o napsání kroniky.

³⁸⁹ Alexandr IV. (asi 1199 nebo 1185–25. května 1261); vlastním jménem Rinaldo di Jenne; papežem mezi lety 1254 a 1261.

³⁹⁰ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 197.

³⁹¹ Václav IV. (26. února 1361–16. února 1419); syn Karla IV. a Anny Svídnické; český král; římský král.

³⁹² KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 197.

³⁹³ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 160.

³⁹⁴ MACHÁČKOVÁ, Markéta. *Cit. dílo* (2011), s. 47.

kláštere myslely, že konečně objevily Anežčiny ostatky. V kapli Panny Marie se totiž na jednom místě začaly ukazovat světýlka a abatyše Klára Stanická z Bystřice se domnívala, že je tam ukrytý poklad a nechala v tom místě kopat. Místo pokladu byl nalezen prastarý hrob s pozůstatky, které na sobě měly zbytky řeholního roucha a které vydávaly silné aroma, stejně jako kdysi ostatky Anežky. Zda to opravdu byly Anežčiny ostatky, nikdo nevěděl. Další hledání ostatků finančně podpořil i císař Ferdinand III.³⁹⁵ 16. října byly opět v kapli Panny Marie nalezeny ostatky, nacházely se pod oltářem v hrobu se skříňkou. Opět nebylo jisté, o čí ostatky se jednalo, další informace o tomto nálezů bohužel nemáme.³⁹⁶

Další pokus o Anežčinu kanonizaci proběhl za vlády císaře Leopolda,³⁹⁷ který zaslal list z 24. listopadu 1679 papeži, jímž byl v té době Inocenc XI.³⁹⁸ Pokus opět nebyl úspěšný. Až dekretem papeže Pia IX.³⁹⁹ z 3. prosince 1874 byla potvrzena úcta bl. Anežky.⁴⁰⁰ Aby mohlo k tzv. ekvipolentnímu blahorečení, neboli potvrzení úcty, dojít, muselo se doložit uctívání Anežky alespoň sto let před tím, než byl papežem Urbanem VIII.⁴⁰¹ vydán roku 1634 dekret, kterým byla upraveny a zpřísněny podmínky pro beatifikaci a kanonizaci. Pražský arcibiskup kardinál Bedřich Schwarzenberg⁴⁰² tedy v lednu 1872 jmenoval komisi pro informační proces. Výsledné dokumenty informačního procesu, k nimž byla připojena řada žádostí od významných, světských i církevních, osobností, hlavně od biskupů z Čech a Moravy, byly odeslány *Posvátné kongregaci obřadů* do Říma, která se starala také o otázky beatifikace a kanonizace. Kongregace dekretem Anežčino blahoslavení schválila 28. listopadu 1874, jak již bylo zmíněno, papež dekret potvrdil 3. prosince téhož roku. Beatifikace Anežčina se v Čechách setkala s radostnou odezvou. Pražský arcibiskup okamžitě ve jménu dalších biskupů a velmistra řádu křížovníků zažádal o povolení liturgických hodinek a mešního formuláře pro svátek

---

³⁹⁵ Ferdinand III. Habsburský (13. července 1608–2. dubna 1657); římský císař, český král, uherský král, chorvatský král, moravský markrabě, rakouský arcivévoda.

³⁹⁶ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 160–161.

³⁹⁷ Leopold I. (9. června 1640–5. května 1705); z habsburské dynastie; syn Ferdinanda III. a Marie Anny Španělské; římským císařem; českým králem, uherským králem, markrabětem moravským.

³⁹⁸ Inocenc XI. (16. května 1611–12. srpna 1689); vlastním jménem Benedetto Odescalchi; od roku 1676 do roku 1689 papežem; vyhlášen za blahoslaveného v roce 1956.

³⁹⁹ Pius IX. (13. května 1792–7. února 1878); vlastním jménem Giovanni Maria Mastai-Ferretti; v letech 1846 až 1878 papežem.

⁴⁰⁰ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 203–204.

⁴⁰¹ Urban VIII. (5. dubna 1568–29. července 1644); vlastním jménem Maffeo Barberini; od roku 1623 do roku 1644 papežem.

⁴⁰² Bedřich Jan Josef Celestin kardinál kníže Schwarzenberg (6. dubna 1809–27. března 1885); římskokatolický kněz; od roku 1838 salcburský arcibiskup; od roku 1842 kardinál; od roku 1850 pražský arcibiskup.

Anežky, který se konal 2. března, v den Anežčiny smrti. Kongregace žádost arcibiskupa schválila dekretem z 20. března 1875.⁴⁰³

„*Mocným popudem k oživení a prohloubení nehynoucího kultu Anežčina v českém lidu bylo šestisté padesáté výročí její smrti roku 1932.*“⁴⁰⁴ Přispěly k tomu i nejstarší doklady o Anežce, jež byly zveřejněny. Roku 1896 byl nalezen rukopis milánský, který posloužil jako základ J. K. Vyskočilovi při sepsání jeho kritického díla. Další nález se podařil v roce 1930 K. Stošiči, který v rukopise šibenického minoritského kláštera objevil neúplné znění nejstarší latinské Legendy z počátku 14. století.⁴⁰⁵

„*V této době začínají být posílány do Říma žádosti o Anežčino svatořečení. Za tímto cílem se vytvořilo rozsáhlé společenské hnutí, jak duchovních tak i laiků, kteří se snažili tento proces všemožně podpořit. Dokazují to tisíce podpisů a četné prosebné listy.*“⁴⁰⁶ První žádost o svatořečení zaslal v roce 1927 velmistr křížovníků J. Vlasák,⁴⁰⁷ další žádost byla zaslána i od pražského arcibiskupa Karla Kašpara⁴⁰⁸ ve jménu jeho i celého sboru biskupů. Žádost zaslali také američtí katolíci, kteří měli český původ. Bohužel přišla druhá světová válka a všechny tyto snahy o Anežčino svatořečení byly přerušeny.⁴⁰⁹

Od roku 1947 byla svěřena tato záležitost řádu minoritů. Záležitost jim svěřil pražský arcibiskup Josef Beran⁴¹⁰ společně s provinciály obou františkánských větví a s velmistrem křížovníků. Minorité zažádali o Anežčinu kanonizaci roku 1948 skrze generální kapitolu a 6. ledna roku 1950 pražský arcibiskup jménem českých, moravských a slovenských biskupů opět požádal o kanonizaci papeže Pia XII.⁴¹¹ Tento pokus o Anežčino svatořečení byl opět pozastaven, jelikož bylo nutné najít hrob a ostatky Anežky. Jednat opět začal až v roce 1983 pražský arcibiskup kardinál František Tomášek. Odpověď arcibiskupovi zaslal 24. března 1983 prefekt *Posvátné kongregace pro svatořečení* kardinál Petr Palladini. Pro Anežčinu kanonizaci bylo nutné přichystat

---

⁴⁰³ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 163–164.

⁴⁰⁴ KYBAL, Vlastimil. *Cit. dílo* (2001), s. 205.

⁴⁰⁵ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 164.

⁴⁰⁶ MACHÁČKOVÁ, Markéta. *Cit. dílo* (2011), s. 49.

⁴⁰⁷ Josef Vlasák (26. dubna 1867–17. prosince 1958); český římskokatolický kněz; od roku 1915 do smrti generál a velmistr Rytířského řádu Křížovníků s červenou hvězdou.

⁴⁰⁸ Karel kardinál Kašpar (16. května 1870–21. dubna 1941); římskokatolický teolog, duchovní; biskup královhradecký, poté arcibiskup pražský; kardinálem od 16. prosince 1935.

⁴⁰⁹ POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 164.

⁴¹⁰ Josef kardinál Beran (29. prosince 1888 – 17. května 1969); katolický duchovní a teolog; pražský arcibiskup a primas český; od roku 1965 kardinál.

⁴¹¹ Pius XII. (2. března 1876 – 9. října 1958); vlastním jménem Eugenio Maria Giuseppe Giovanni Pacelli; od roku 1939 do své smrti papežem.

tzv. *Positio de virtutibus*, neboli pojednání o ctnostech. Muselo také dojít k jednomu zázraku na přímluvu Anežky.⁴¹²

Nejnámější ze zázraků na Anežčinu přímluvu jsou dvě uzdravení. „*Roku 1937 se náhle uzdravil na přímluvu bl. Anežky ze zbytnění sleziny s různými komplikacemi Gustav Dvorský z Turzovky.*“ A druhé uzdravení: „*Roku 1941 tj. už za Protektorátu, byl náhle a trvale uzdraven pan Karel Reisinger, major policie v. v., který trpěl prudkým podrážděním zánětu žlučníku a jater s přidruženým zánětem pohrudnice a oboustrannými průšnicemi.*“⁴¹³ Toto druhé uzdravení bylo nejlépe doložené, proto bylo předloženo komisím a poté uznáno ke kanonizaci.

Obřad konečně nastal v neděli 12. listopadu 1989 ve vatikánské bazilice sv. Petra. Tuto slavnostní událost si nenechalo ujít na deset tisíc československých poutníků. Spolu s Anežkou byl svatořečen také polský bratr Albert.⁴¹⁴ Mši sloužil s papežem Janem Pavlem II.⁴¹⁵ kardinál František Tomášek a polský primas Jozef Glemp. Kanonizační obřad započal kardinál Angelo Felici,⁴¹⁶ prefekt *Kongregace za svatořečení*, který přečetl stručné životopisy obou budoucích světců.⁴¹⁷ Dále se zpívaly litanie ke světcům, kteří jsou uctíváni hlavně v našich zemích. Po skončení závěrečné modlitby přednesl papež kanonizační formuli, kterou byla Anežka Česká prohlášena za svatou, a zapsal ji do alba svatých. Od té doby má být Anežka zbožně uctívána s ostatními svatými v celé církvi.⁴¹⁸ Díky událostem, které v Československu bezprostředně následovaly, se vyplnilo proroctví, že v Českých zemích bude konečně dobře, až bude Anežka svatořečena.

---

⁴¹² POLC, Jaroslav. *Cit. dílo* (1989), s. 164–165.

⁴¹³ NĚMEC, Jaroslav. *Zázraky ke kanonizaci českých světců*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2009, s. 14.

⁴¹⁴ Sv. Albert (Adam Hilary) Chmielowski (20. srpna 1845–25. prosince 1916); polský šlechtic; známý malíř; uznávaný řeholník a zakladatel Kongregace albertinů (i albertinek).

⁴¹⁵ Sv. Jan Pavel II. (18. května 1920–2. dubna 2005); vlastním jménem Karol Józef Wojtyła; polský katolický duchovní; arcibiskupem krakovským; kardinálem; od 1978 do smrti papežem. Svatořečen v roce 2014.

⁴¹⁶ Angelo Felici (26. července 1919–17. června 2007); italský kardinál v římskokatolické církvi.

⁴¹⁷ MACHÁČKOVÁ, Markéta. *Cit. dílo* (2011), s. 51.

⁴¹⁸ NĚMEC, Jaroslav. *Cit. dílo* (2009), s. 21.

Závěr

Osobnost svaté Anežky České je přínosná pro každého z nás, každý se jejími skutky, ctností a moudrostí můžeme inspirovat. Její láska k bližnímu člověku a k Bohu byla až udivující. Odhodlání zasvětit svůj život Bohu a pomáhat druhým lze spatřit již v Anežčině odmítnutí sňatku se samotným císařem římské říše, ve vzdání se veškerého bohatství a v dobrovolném životě v naprosté chudobě. Díky Anežce máme v Čechách řád františkánů, klarisek a Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou, který sama založila. Dále můžeme v Praze Na Františku obdivovat Anežčinu raně gotickou výstavbu, jíž bezesporu vévodí nádherný klášter, který nese jméno po své zakladatelce.

Myslím, že papež Jan Pavel II. ve svém poselství českému národu výstižně vyjádřil odkaz a význam této světice. *„Anežka nebyla ve vašich dějinách jen okrajovou událostí. Je spíše jedním z posledních nejkrásnějších květů královského rodu Přemyslovců, kteří vstoupili do dějin sv. Václavem a jeho babičkou sv. Ludmilou, kterou pokřtil sv. Metoděj. Jde tu o kořeny vaší národní kultury a o vaši duchovní totožnost. Střežte pečlivě toto dědictví a odevzdejte je nedotčené svým dětem. Kéž vám blahoslavená Anežka přispěje svou nebeskou pomocí, stejně jako pomáhala tolika pokolením před vámi v pohnutých dějinách vaší vlasti.“*⁴¹⁹

---

⁴¹⁹ NĚMEC, Jaroslav. *Cit. dílo* (2009), s. 23.

Seznam použité literatury

Primární prameny:

ŠTIVAR, Bonaventura J., ed. *Františkánské prameny. 2., Legendy o svatém Františkovi z let 1226 – 1235*. Velehrad: Ottobre 12, 2003. ISBN 80-86528-24-3.

VYSKOČIL, Jan K. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry: překlad středověkého životopisu blahoslavené Anežky dle nejstaršího latinského rukopisu milánského ze začátku XIV. století*. Praha: Universum, 1933.

Sekundární prameny:

BARTLETT, Robert, SOMMER, Petr, Dušan TŘEŠTÍK a Josef ŽEMLIČKA, ed. *Přemyslovci: budování českého státu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-352-0.

BOSL, Karl. *Europa im Mittelalter: Weltgeschichte eines Jahrtausends*. Bindlach: Gondrom, 1970.

BREDERO, Adriaan H. *Christendom and Christianity in the Middle Ages: The Relations between Religion, Church, and Society*. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1994.

DINZELBACHER, Peter. *Světičky nebo čarodějky?: osudy „jiných“ žen ve středověku a novověku*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-650-6.

ENNENOVÁ, Edith. *Ženy ve středověku*. Praha: Argo, 2001. ISBN 80-7203-369-7.

HNÍK, František M. *Pohnutky dobročinnosti v křesťanství: rozbor vztažností mezi teologií a sociální službou*. Praha: Církev československá. Ústřední rada, 1935.

CHADRABA, Rudolf, ed. *Dějiny českého výtvarného umění. Díl 1/1. Od počátků do konce středověku*. Praha: Academia, 1984.

JANUSOVÁ, Jana. *Ženy kolem českých knížat a králů. 2. vyd.* Ostrava: Amosium servis, 1991. ISBN 80-85498-00-6.

JEDIN, Hubert. *Malé dějiny koncilů*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1990.

KADLEC, Jaroslav, ed. *Bohemia Sancta: životopisy českých světců a přátel Božích*. Praha: Česká katolická charita v Ústředním církevním nakladatelství, 1989.

KOLÁR, Jaroslav a Markéta SELUCKÁ, ed. *Středověké legendy o českých světcích: ediční příprava a komentář Jaroslav Kolár a Markéta Selucká*. Vydání druhé. Brno: Host, 2011. ISBN 978-80-7294-580-1.

- KUKLOVÁ, Iveta. *Anežka Česká a její sociální a charitativní činnost*. Praha, 2014. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Husitská teologická fakulta.
- KYBAL, Vlastimil. *Svatá Anežka Česká: historický obraz ze 13. století*. Brno: Marek, 2001. ISBN 80-86263-14-2.
- KYBAL, Vlastimil. *Svatý František z Assisi*. Brno: L. Marek, 2006. ISBN 80-86263-84-3.
- LEHNER, Ferdinand J. *Klášter Bl. Anežky Přemyslovny a obnova jeho*. Praha: Jednota pro obnovu kláštera Bl. Anežky, 1896.
- MACHÁČKOVÁ, Markéta. *Svatá Anežka Česká na pozadí své doby*. Praha, 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Husitská teologická fakulta, Katedra církevních dějin.
- MASAŘÍKOVÁ, Martina. *Svatá Anežka a její odkaz*. Praha, 2006. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Husitská teologická fakulta.
- MOCKER, Josef a Václav V. TOMEK. *Klášter blahoslavené Anežky v Praze: v ohledu dějepisném i uměleckém*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1892.
- NĚMEC, Jaroslav. *Zázraky ke kanonizaci českých světců*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2009. ISBN 978-80-7266-315-6.
- NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny*. Dílu I. Část III., Čechy královské za Přemysla I. a Václava I. (1197 – 1253). Praha: nákladem Jana Laichtera, 1928.
- POLC, Jaroslav. *Světi Anežka Přemyslovna*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989.
- POLEHLA, Petr a Jan HOJDA, ed. *Církev, žena a společnost ve středověku: sv. Anežka Česká a její doba*. Ústí nad Orlicí: Ofis, 2010. ISBN 978-80-7405-082-4.
- SOUKUPOVÁ, Helena. *Anežský klášter v Praze*. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-0046-3.
- SOUKUPOVÁ, Helena. *Svatá Anežka Česká: život a legenda*. Praha: Vyšehrad, 2015. ISBN 978-80-7429-471-6.
- SPUNAR, Pavel. *Kultura středověku*. 2. pozměněné a doplněné vydání. Praha: Academia, 1995. ISBN 80-200-0547-1.
- VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. 2. 1197 – 1250*. Praha: Paseka, 2000.
- VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. 3. 1250 – 1310*. Praha a Litomyšl: Paseka, 2002.
- VLČEK, Emanuel. *Osudy českých patronů*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-131-8.

VOTOČKOVÁ-JOACHIMOVÁ, Jiřina. *Anežka Přemyslovna*. Praha: Českomoravský kompas, 1940.

VYSKOČIL, Jan K. *Legenda blahoslavené Anežky a čtyři listy sv. Kláry: kritický rozbor textový i věcný legendy a čtyř listů s nejstarším (původním) textem milánského rukopisu*. Praha: Universum, 1932.

ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I: panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu*. Praha: Svoboda, 1990. ISBN 80-205-0099-5.

ŽEMLIČKA, Josef. *Století posledních Přemyslovců: (český stát a společnost ve 13. století)*. Praha: Panorama, 1986.

Encyklopedie a slovníky:

ADAM, Jan. *Osobnosti – Česko: Ottův slovník*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7360-796-8.

BUCHBERGER, Michael a Walter KASPER, ed. *Lexikon für Theologie und Kirche*. 3. vö. neu bearb. Aufl. Freiburg im Breisgau: Herder, 1993. ISBN 3-451-22022-9.

The New Encyclopaedia Britannica. Volume 4, Macropaedia. Ready Reference. Delusion-Frenssen. 15th Edition. Chicago: Encyclopaedia Britannica, 1990. ISBN 0-85229-511-1.

Další elektronické zdroje:

Národní galerie Praha. Klášter Anežky České [online]. © Národní galerie Praha [cit. 20. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/o-nas/budovy/klaster-sv-anezky-ceske>

Abstrakt

Diplomová práce „Anežka Česká – život a dílo“ se zabývá životem a konáním sv. Anežky České. Jedná se o jednu z nejvýznamnějších českých světic. Přestože pocházela z královské rodiny, neváhala vzdát se veškerého bohatství a vstoupit do kláštera, kde žila v chudobě podle přísných pravidel. Hluboce milovala své bližní a pečovala o potřebné.

První kapitola popisuje dobu, ve které se Anežka narodila, ve které žila a ve které zemřela. Je to vláda posledních Přemyslovců na českém trůně, a to vláda Přemysla Otakara I., Václava I., Přemysla Otakara II. a počátky vlády Václava II.

Druhá kapitola se již věnuje samotné Anežce. Jako malá Anežka doma moc nepobyla, nejvíce času trávila v kláštorech a na rakouském dvoře, kam byla poslána kvůli plánovanému sňatku. Zasnoubena byla z politických důvodů hned několikrát, ke sňatku však nikdy nedošlo. Kapitola pokračuje vztahem Anežky k františkánství, její snahou o reformu řehole a stručným popisem privilegia chudoby.

Třetí kapitola je nejrozsáhlejší. Věnuje se osobám, které Anežku ovlivnily, konkrétně se jedná o sv. Františka z Assisi, sv. Kláru, sv. Alžbětu Durynskou a sv. Hedviku Slezskou. Dále se kapitola věnuje Anežčině stavební činnosti. Nejdříve je stručně popsán gotický sloh, poté následuje založení špitálu, kde je také zmíněn Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou založený Anežkou, a založení kláštera a jeho stručná historie. Další podkapitola pojednává o velkém množství zázraků a uzdravení, jež jsou s touto světicí spojeny. Konec kapitoly zachycuje vztah Anežky a její rodiny.

Čtvrtá kapitola se zabývá úmrtím Anežky a jejím pohřbením. Její ostatky byly ztraceny, mnoho let byly hledány, až konečně ve 20. století byla nalezena jejich část.

Pátá kapitola se věnuje blahorečení a svatořečení Anežky České. O tento proces se marně pokoušelo mnoho osob. Trvalo několik staletí, než byla Anežka konečně 12. listopadu 1989 svatořečena.

Osobnost svaté Anežky České je přínosná pro každého z nás, každý se jejími skutky, ctnostmi a moudrostmi můžeme inspirovat. Její láska k bližnímu člověku a k Bohu byla až udivující. Díky Anežce máme v Čechách řád františkánů, klarisek a Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou, který sama založila.

Abstract

Diploma thesis „Agnes of Bohemia – Life and Work“ deals with the life and work of St. Agnes of Bohemia. She is one of the most important Czech saints. Although she came from a royal family, she did not hesitate to give up all her wealth and enter a monastery where she lived in poverty according to strict rules. She loved her fellowman deeply and she cared for the needy.

The first chapter describes the time in which Agnes was born, in which she lived and in which she died. It is the government of the last Přemyslid dynasty on the Czech throne, namely the reign of Ottokar I., Wenceslaus I., Ottokar II. and the beginnings of the reign of Wenceslaus II.

The second chapter is already devoted to Agnes herself. Agnes did not stay much at home as a child, she was spending most of her time in monasteries and in the Austrian court, where she was sent for a planned marriage. She was engaged several times for political reasons, but no marriage ever happened. The chapter continues with Agnes' relationship with Franciscanism, her effort to reform holy orders and a brief description of the privilege of poverty.

The third chapter is the most extensive. It is dedicated to people who influenced Agnes, namely St. Francis of Assisi, St. Clara, St. Elizabeth of Hungary and St. Hedwig of Silesia. The chapter is also devoted to Agnes' construction activities. The gothic style is briefly described at first, it is followed by the establishment of the hospital, where the Military Order of the Crusaders of the Red Star, founded by Agnes, is also mentioned, and the founding of the monastery and its brief history. Another subchapter deals with the many miracles and healings associated with this saint. The end of this chapter deals with the relationship of Agnes and her family.

The fourth chapter deals with the death of Agnes and her sepulture. Her remains were lost, searched for many years, until finally a part of them was found in the 20th century.

The fifth chapter is devoted to the beatification and canonisation of Agnes of Bohemia. This process has been attempted in vain by many people. It was several centuries before Agnes was finally canonised on November 12, 1989.

The personality of St. Agnes of Bohemia is beneficial for each of us, we can inspire by her deeds, virtue and wisdom. Her love for her fellowman and for God was astonishing. Thanks to Agnes we have in the Czech Republic an order of Franciscans, clarinets and the Military Order of the Crusaders of the Red Star, which she founded herself.